

**İKİ DOĞRUSAL REGRESYON MODELİNİN KARŞILAŞTIRILMASINDA
EŞANLI GÜVEN BANTLARI**

Leyla YILMAZ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İSTATİSTİK**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**HAZİRAN 2008
ANKARA**

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Leyla YILMAZ

**İKİ DOĞRUSAL REGRESYON MODELİNİN KARŞILAŞTIRILMASINDA
EŞANLI GÜVEN BANTLARI
(Yüksek Lisans Tezi)**

Leyla YILMAZ

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Haziran 2008**

ÖZET

Bu çalışmada, iki doğrusal regresyon modelinin karşılaştırılması için eşanlı güven bantları üzerine çalışılmıştır. İki doğrusal regresyon modelinin karşılaştırılmasında genellikle kısmi F testi kullanılır. Bağımsız değişkenlerin tüm aralığında oluşturulan iki yanlı eşanlı güven bandı gerçekte kısmi F testi ile doğal ilişkilidir ve hipotezin kendisini test etmekten daha bilgi vericidir. Regresyon modelleri çoğunlukla bağımsız değişkenlerin sınırlı bölgeleriyle ilgilendiklerinden, güven bandının bu sınırlı bölge dışında kalan kısmı $1-\alpha$ güven düzeyini sağlamak amacıyla ve kaynakların boşa kullanımı nedeniyle kullanışsızdır. Bağımsız değişkenlerin sınırlı bölgede kullanılmasıyla daha dar ve daha verimli güven bantları elde edilir. Burada bayan ve erkeklerin yaş ve yüksek kan basıncı verileri kullanılarak iki yanlı ve tek yanlı eşanlı güven bantları oluşturulup gruplar karşılaştırılmış, aynı yöntem iki bağımsız değişkenli modeller için de uygulanarak eşanlı güven bandının kısmi F testinden üstünlüğü vurgulanmıştır.

Bilim Kodu : 205.1.066
Anahtar Kelimeler : Eşanlı güven bantları, kısmi F testi, model karşılaştırma, doğrusal regresyon
Sayfa Adedi : 94
Tez Yöneticisi : Prof. Dr. Müslim EKNİ

SIMULTANEOUS CONFIDENCE BANDS FOR THE COMPARISON OF TWO LINEAR REGRESSION MODELS

(M. Sc. Thesis)

Leyla YILMAZ

**GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF SCIENCE AND TECHNOLOGY**

June 2008

ABSTRACT

In this study, it has been studied on simultaneous confidence bands for the comparison of two linear regression models. Generally the partial F test is being used as an approach to comparison of two linear regression models. Two- sided simultaneous confidence band which is over the entire range of all the covariates has been in fact a naturally associated with partial F test and is more informative than the test of hypothesis itself. As regression models are of most often interest over a restricted region of the covariates, the part of the confidence band outside this restricted region is therefore useless in order to ensure $1-\alpha$ confidence level and owing to wasteful of resources. With usage of the covariates over a restricted region, narrower confidence band and hence more efficient confidence band is obtained. In this work, by using ages and high blood pressure of men and women, firstly two-sided and one-side simultaneous confidence band were constructed and then groups of men and women were compared. Furthermore, it had been emphasized that simultaneous confidence band applied in this work was superior to the partial F test by applying for two covariate models.

Science Code	:205.1.066
Key Words	:Simultaneous confidence bands, partial F test, comparison of model, linear regression
Page Number	: 94
Adviser	:Prof. Dr. Müslim EKNİ

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren Hocam Prof. Dr. Müslim EKNİ' ye değerli bilgilerinde faydalandığım, yardım ve katkısını benden esirgemeyen hocalarım Yrd. Doç. Dr. Fikri GÖKPINAR' a ve Yrd. Doç. Dr. Bülent ALTUNKAYNAK' a ve yine destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan sevgili aileme, Bilge YILMAZ' a ve Aytunç AYHAN' a teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR	xii
1.GİRİŞ	1
2.İKİ DOĞRUSAL REGRESYON MODELİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	8
2.1.İki Doğrusal Regresyon Modelinin Karşılaştırılmasında Olası Durumlar	8
2.2.İki Doğrusal Regresyon Modeli Karşılaştırılırken Dikkate Alınacak Sorular	11
2.3.Regresyon Modellerinin Karşılaştırılması için Kullanılan Klasik Yöntemler	11
2.3.1.Chow testi	12
2.3.2.Dummy değişken (gölge değişken) yaklaşımı	15
2.3.3.Ayrı regresyon modelleri yaklaşımı ve tek model (dummy değişkenli) yaklaşımının karşılaştırılması	20
2.3.4.Dummy değişken testinin Chow testinden üstünlüğü	21
2.3.5.Kısmi F testi	22
3. EŞANLI GÜVEN BANTLARI	26
3.1.Değişkenlerin $(-\infty, \infty)$ Tam Aralığında Eşanlı Güven Bantları	29
3.2.Sınırlı Bölge Boyunca Eşanlı Güven Bantları	30

Sayfa

3.3.Tek Yanlı Eşanlı Güven Bantları.....	32
3.4.Eşanlı Güven Bandı Kullanmanın Avantajları	34
4.UYGULAMA.....	36
4.1.Tek Bağımsız Değişkenli İki Yanlı Eşanlı Güven Bantları Uygulaması.....	39
4.2.Tek Değişkenli İki Yanlı Eşanlı Güven Bantlarında Bağımsız Değişkenin İlgilenilen Değerinde Bant Sınırlarının Belirlenmesi ve Bantların Kararları.....	44
4.3.İki Doğrusal Regresyon Modelinin Karşılaştırılması için Kısmi F Testi.....	48
4.4.Tek Bağımsız Değişkenli Tek Yanlı Eşanlı Güven Bantları Uygulaması	54
4.5.İki Bağımsız Değişkenli İki Yanlı ve Tek Yanlı Eşanlı Güven Bantları Uygulaması.....	57
5.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	67
6.KAYNAKLAR	72
EKLER.....	74
EK-1 Hochberg&Quade Bandı Kritik Sabitler Tablosu	75
EK-2 Bant Çiziminde Kullanılan Matlab Programı.....	76
EK-3 423 Bayan ve 238 Erkek için Yüksek Kan Basıncı, Yaş ve Beden Kitle indeksi Verileri.....	81
EK-4 Veriler İçin İzin Yazısı	93
ÖZGEÇMİŞ.....	94

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.1. Değişkenlerin verilen aralıkta hesaplanan iki yanlı eşanlı güven bandının alt, üst değerleri ve H_0 'ın testi.....	46

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. Çakışık regresyonlar	8
Şekil 2.2. Koşut regresyonlar	9
Şekil 2.3. Uyumlu regresyonlar	10
Şekil 2.4. Benzemez regresyonlar	10
Şekil 4.1. Yaş değişkeninin farklı aralıklarında oluşturulmuş iki yanlı eşanlı güven bantları	40
Şekil. 4.2. Yaş değişkeninin alt sınırı (al) sabitken üst sınırın (bl) aldığı değere göre c değerindeki değişim	43
Şekil 4.3. Yaş değişkeninin farklı noktalarında bant değerleri	44
Şekil 4.4. Yaş değişkeninin farklı aralıklarında oluşturulmuş tek yanlı eşanlı güven bantları	55
Şekil 4.5. Bağımsız değişkenlerin $(-\infty, \infty)$ tam aralığı için % 99 güven düzeyinde çizilmiş iki bağımsız değişkenli, iki yanlı eşanlı güven bandı	58
Şekil 4.6. Bağımsız değişkenlerin (al, bl) sınırlı aralığı için % 99 güven düzeyinde çizilmiş iki bağımsız değişkenli, iki yanlı eşanlı güven bandı	59
Şekil 4.7. Bağımsız değişkenlerin $(al = bl)$ uç durumunda % 99 güven düzeyinde çizilmiş, iki bağımsız değişkenli, iki yanlı eşanlı güven bandı	61
Şekil 4.8. Bağımsız değişkenlerin $(-\infty, \infty)$ tam aralığı için % 99 güven düzeyinde çizilmiş, iki bağımsız değişkenli, tek yanlı eşanlı güven bandı	63
Şekil 4.9. Bağımsız değişkenlerin (al, bl) sınırlı aralığı için % 99 güven düzeyinde çizilmiş, iki bağımsız değişkenli, tek yanlı eşanlı güven bandı	64
Şekil 4.10. Bağımsız değişkenlerin $(al = bl)$ uç durumunda % 99 güven düzeyinde çizilmiş, iki bağımsız değişkenli, tek yanlı eşanlı güven bandı	65

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış bazı simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler	Açıklama
α	Anlamlılık düzeyi
p	Bağımsız değişken sayısı
n_i	i'nci örnek hacmi
c	Eşanlı güven bandının kritik sabiti
a_l	Bağımsız değişkenin alt sınırı
b_l	Bağımsız değişkenin üst sınırı
Z	Dummy değişken
Kısaltmalar	Açıklama
ciüst	(a_l, b_l) sınırlı aralığında oluşturulan eşanlı güven bandının üst sınırı
cialt	(a_l, b_l) sınırlı aralığında oluşturulan eşanlı güven bandının alt sınırı
csüst	$(-\infty, \infty)$ tam aralığı boyunca oluşturulan eşanlı güven bandının üst sınırı
csalt	$(-\infty, \infty)$ tam aralığı boyunca oluşturulan eşanlı güven bandının alt sınırı
ctüst	$(a_l = b_l)$ uç durumu için oluşturulan eşanlı güven bandının üst sınırı
ctalt	$(a_l = b_l)$ uç durumu için oluşturulan eşanlı güven bandının alt sınırı

1. GİRİŞ

İki doğrusal regresyon modelinin karşılaştırılmasında genellikle kısmi F testi kullanılır. Ancak eşanlı güven bantları iki doğrusal regresyon modelinin karşılaştırılmasında kısmi F testinden çok daha bilgi vericidir.

Bu çalışmada iki doğrusal regresyon modelinin karşılaştırılması için Jamshidian ve arkadaşları (2005) tarafından önerilen eşanlı güven bantları üzerine çalışılmıştır [1].

Kısmi F testi bağımsız değişkenlerin $(-\infty, \infty)$ tam aralığı boyunca oluşturulurken, eşanlı güven bantları bütün bağımsız değişkenlerin tam aralığı boyunca oluşturulabileceği gibi, bağımsız değişkenlerin ilgilenilen sınırlı aralıkları ve hatta alt sınır ve üst sınırın eşit olacağı önceden belirlenmiş noktalar için de oluşturulabilir.

Bağımsız değişkenler her zaman $(-\infty, \infty)$ tam aralığı boyunca değer alamayabilirler. Bağımsız değişkenlerin değer alamayacağı bölgelerde hesaplama yapılması kaynak ve zaman israfına yol açacağı gibi, bu anlamsız bölgelerin incelemeye dahil edilmesi durumunda, iki doğrusal regresyon modelinin aynı olduğunu ileri süren H_0 hipotezinin reddi ya da kabulü konusunda verilen kararın güvenilirliği de azalır. Kısmi F testinin değişkenlerin değer alabileceği aralıkta değil de, $(-\infty, \infty)$ tam aralığı boyunca oluşturulması kısmi F testinin dezavantajıdır.

Bağımsız değişkenin $(-\infty, \infty)$ tam aralığı boyunca oluşturulan eşanlı güven bantları kısmi F testi ile doğal ilişkilidir. Ancak kısmi F testi sonucu gibi iki modelin aynı ya da farklı olma bilgisinin yanı sıra iki modelin farklı olduğu durumda hangi doğrusal regresyon modelinin daha düşük ya da daha yüksek seyretme eğiliminde olduğunu ve iki model arasında farklılaşmanın yaklaşık hangi değerlerden itibaren belirginleştiği bilgisini de sağlamamıza yardımcı olur. Eşanlı güven bantlarının bağımsız değişkenin değer alabileceği sınırlı

bölge de çizilmesi, tam aralıkta oluşturulandan daha dar ve daha güvenilir bantlar elde etmemizi sağlar.

Eşanlı güven bantları oluşturulurken bandın hesaplanması için kritik sabit c gereklidir. Bu kritik sabit c , sınırlı bölgede oluşturulacak eşanlı güven bantları için simülasyon çalışması yardımıyla bulunurken, $(-\infty, \infty)$ tam aralığı boyunca oluşturulacak bantta F tablosu yardımıyla, $a_\ell = b_\ell$ özel durumu için oluşturulacak eşanlı güven bandında ise t tablosu yardımıyla elde edilir.

Güven bantlarında $(1-\alpha)$ olasılıkla $X=0$ ($x^T 0$) çizgisinin güven bandının içinde uzanıp uzanmamasına göre hipotezin red veya kabul kararı verilir. α anlamlılık düzeyinde H_0 hipotezinin testinde en az bir x için ($x^T 0$) 'ın güven bandı dışında olması durumunda iki regresyon modelinin eşitliğini ileri süren H_0 hipotezi reddedilir.

İlgilenilen bölgede sadece hangi doğrusal regresyon modelinin daha yüksek ya da daha düşük seyreden bir yanıt değişken olduğu ise tek yanlı eşanlı güven bantları kullanılarak daha etkin sonuçlar elde edilebilir.

Üç ya da daha fazla grubun karşılaştırılmasında hataların normal, aynı dağılımlı ve bağımsız rasgele değişkenler olduğu varsayımı altında grup ortalamalarının karşılaştırılması üzerine birçok çalışma bulunmaktadır.

Tukey (1953) çalışmasında k yığın ortalamasının çiftler halinde karşılaştırılmasını dikkate almıştır [2]. Örnek çaplarının eşit olduğu ve olmadığı durumlar üzerine çalışmıştır. Tukey metodu eşit olmayan örnek çapları kullanıldığında Tukey Kramer metodu olarak da söylenebilir [3]. Dunnett (1955) bir kontrol ortalaması ile birkaç ortalamanın karşılaştırılması üzerine çalışmıştır [4]. Scheffe (1953) çalışmasında da yine aynı bağımsız normal dağılan hata varsayımı altında işlem ortalamalarının bütün karşılaştırmaları için kesin eşanlı güven bantları geliştirmiştir [5]. Bonferroni

her bir grubun ortalama vektörlerinin genel ortalama vektöründen farkları ile ilgilenmiştir. Deney ve kontrol gruplarının düzeltilmiş ortalama puanları arasında anlamlı bir fark bulunduğunda, farkın kaynağını belirlemek amacıyla, grupların düzeltilmiş ortalama değerleri arasında Bonferroni testi kullanılarak anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğu incelenebilir [3].

İkili karşılaştırmalar ile ilgilenildiğinde, örnek çaplarının eşit olduğu durumda Tukey metodu, eşit olmadığı durumda ise Scheffe metodu daha iyi sonuçlar verir. İkili karşılaştırmaların tamamı ile ilgilenildiğinde Tukey metodu tercih edilirken, ikili karşılaştırmaların bazı alt grupları ile ilgilenildiğinde Bonferroni metodu daha dar güven aralığı sağlamak bakımından tercih edilir. Çoklu karşılaştırmalar yapıldığında kullanıcı tarafından belirtilmiş özel karşılaştırmalar durumunda Bonferroni daha iyi sonuçlar verirken, planlanmamış karşılaştırmalar durumunda Scheffe metodu tercih edilir. Tahmin edilen karşılaştırma sayısı küçük ise yani karşılaştırma sayısı yaklaşık olarak faktör düzeyleri ile aynı ya da daha az olarak tahmin edildiğinde Bonferroni metodu daha iyi sonuçlar verirken, istenilen karşılaştırma sayısı faktör sayısının iki katından daha az değil ise Scheffe metodu Bonferroni metodundan daha iyi sonuçlar verir [6].

Son zamanlarda üç ya da daha fazla grubun karşılaştırılmasında, grup ortalamalarının karşılaştırılması yerine bazı parametrik fonksiyonlara dayalı karşılaştırmalar üzerine çalışmalar yoğunlaşmıştır.

Masuda, Saito ve Inui (1997), zamanın fonksiyonu olarak fare böbreğinde bulunan dokularda kemoterapi vasıtasıyla metotreksatin toplanması üzerine (indomethacin, ketoprofen ve kontrol) üç işlemin etkilerini çalışmışlardır. Çalışmada kullanılan zaman aralıklarında her bir deneme için zaman ve yığılma arasında doğrusal bir ilişki olduğu önerilmiştir. Bu durumda, üç regresyon modelinin çoklu karşılaştırılma yapılması yoluyla üç işlem karşılaştırılmıştır [7].

Spurrier (1999), üç veya daha fazla regresyon doğrusunun bütün karşılaştırmaları için kesin güven bantları üzerine çalışmıştır. Bu çalışmada k işlemin çoklu karşılaştırma yöntemini ortalamaların karşılaştırılmasından daha karmaşık olan parametrik fonksiyonların karşılaştırılmasına taşımıştır. İlgilenilen parametrik fonksiyon benzer doğrusal regresyon modelleridir. Her bir işlem için eşit tasarım matrisleri ve hata terimlerinin bağımsız ve aynı dağılıma sahip rasgele değişkenler olduğu varsayımı altında bu karşılaştırmalar için eşanlı güven bantları geliştirmek amacıyla union-intersection metodu kullanmıştır. Bu metot uygun eksen niceliklerini belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Kesin güven bantları üç yada daha fazla işlem grubunun karşılaştırılması durumunda her bir grup için aynı tasarım matrisleri varsayımı altında Scheffe metodundan daha dar güven bantları üretir, Scheffe metodu ise eşit olmayan tasarım matrisleri durumu için kullanılabilir. Kesin bantlar Scheffe bantlarından $k=3$ grubun karşılaştırılması için yaklaşık %5, $k=6$ grubun karşılaştırılması için ise yaklaşık %13 daha dar bantlar vermektedir [8].

Spurrier (2002), üç veya daha fazla regresyon doğrusunun çiftler halinde ve bir kontrol regresyonu ile karşılaştırmaları üzerine çalışmıştır. Hata terimlerinin bağımsız ve aynı dağılıma sahip rasgele değişkenler olduğu varsayımı altında tahmin edici değişkenler üzerinde kısıtlama yokken ancak tasarım matrislerinin eşit olduğu kısıtlaması altında bir kontrol ile karşılaştırmaları ve regresyon doğrularının bütün çiftler halinde (ikili) karşılaştırmaları için kesin eşanlı güven bantları geliştirmiştir. Yine k grup sayısı olmak üzere, eşit tasarım matrisleri varsayımı altında $(k-1)$ basit doğrusal regresyonu, bir kontrol regresyonu ile karşılaştırmak için kesin olasılık noktası bulmuştur. Spurrier (1999) çalışmada k basit regresyon modelinin tüm karşılaştırmaları için c değeri önermektedir. Basit regresyon doğrularının tüm karşılaştırmalarından tüm ikili karşılaştırmalarına, tüm kontrol regresyonu ile karşılaştırmalarına dönüşü karşılaştırmaların setini azaltmıştır. Bu durum da olasılık noktası c 'yi küçülterek daha dar güven bantları elde etmeyi sağlamıştır [9].

Bhargava ve Spurrier (2004) çalışmasında sabit aralıkta iki doğrusal regresyon doğrusunun, bir kontrol regresyon doğrusu ile karşılaştırılması için $x \in [a, b]$ (ki burada a ve b önceden belirlenmiş sabitler) sınırlı bölgesinde iki grubun basit doğrusal regresyon modellerini karşılaştırmak için eşanlı iki yanlı ve tek yanlı kesin güven bantları üzerine çalışmışlardır. Yine hata terimlerinin bağımsız ve aynı dağılıma sahip rasgele değişkenler olduğu varsayımı vardır. İki işlemin tasarım matrisleri eşit ve kontrol regresyonu için tasarım matrisi işlemler için tasarım matrisinin her bir farklı sütununun kopyasıyla aynı sayıdadır. Olasılık noktası aralık ile ilişkili açların boyutuna bağlıdır. Bu çalışmadaki tahmin edici değişken önceden belirlenmiş aralıkta sınırlandırılabilir olduğundan buradaki iki yanlı bant Spurrier (2002) çalışmasındaki iki yanlı banttandan daha gelişmiştir. Sınırlandırılmış tahmin edici değişken bu aralığın alt seti olduğunda daha dar bantlar elde edilmiştir. Karşılaştırmada hangi değişkenin daha yüksek ya da daha düşük seyretme eğiliminde olduğunun testi ile ilgilenildiğinde, bu çalışmadaki tek taraflı bantlarının kullanılmasıyla daha iyi sonuçlar elde edilmiştir [10].

Liu ve arkadaşları (2004) birkaç doğrusal regresyon modelinin çoklu karşılaştırılması üzerine çalışmışlardır. Spurrier'in tasarım matrislerinin eşitliğinde doğrusal regresyon modelleri üzerinde $(-\infty, \infty)$ aralığı boyunca bütün karşılaştırmaları için ürettiği eşanlı güven bantlarını bazı yönlerden geliştirmişlerdir. İlk olarak birçok bağımsız değişkenin modele alındığı çoklu doğrusal regresyon modelleri dikkate alınmıştır. Tasarım matrisleri tam sütun ranklı olduğu sürece bu regresyon modellerinin farklı tasarım matrislerine sahip olmalarına izin verilmiştir. İkinci olarak tahmin edici değişkenler sonlu aralıkta sınırlandırılmış ya da sınırlandırılmamış olabilirler. Üçüncü olarak ise regresyon modellerinin ikili karşılaştırmaları ya da bir kontrol modeli ile karşılaştırılması yerine bütün karşılaştırmaları ile ilgilenilmiştir. Bu çalışmada birkaç doğrusal regresyon modelinin birçok karşılaştırması için eşanlı güven bantlarının kritik sabitlerinin Monte Carlo simülasyonu ile belirlenmesi üzerine çalışılmıştır. Tahmin edici değişken üzerinde hiçbir sınırlama olmadan bu kritik değer doğrudan tablo değeri ile bulunurken, tahmin edici değişkenler

sınırlandırılmış aralık içinde iken simülasyon çalışması yardımıyla bandın kritik sabiti hesaplanmıştır [11].

Liu ve arkadaşları (2007) işlenebilir bölge eşitliğinde sınırlı bölge boyunca iki regresyon modelinin eşitliği için eşanlı güven bantları üzerine çalışmışlardır. İki doğrusal regresyon modelinin karşılaştırılmasında birçok bilimsel problemin amacı, bu regresyon modellerinin sadece önemsiz farklılıklara sahip olduğunu ve pratikte eşit olarak ele alınabileceklerini göstermektir. İki modelin aynı olduğunu ileri süren yokluk hipotezinin testinde sık kullanılan kısmi F testi bu amaç için uygun değildir. Bu çalışmada eşanlı güven bantlarının amacı, değişkenlerin standart hatalarının aynı olduğu ve değişkenlerin tanımlanan bölgesi boyunca iki model arasında olabilecek en büyük farkı sağlayan üst bantlar elde etmektir. Diğer eşanlı güven bantları $x^T\beta_1 - x^T\beta_2$ için oluşturulurken, bu çalışmada $(x^T\beta_1 - x^T\beta_2)/\sigma$ için bant oluşturularak iki regresyon doğrusu arasında olabilecek en büyük farkı sağlayan ve iki regresyon doğrusunun eşitliğini kabul eden üst bantlar elde edilmiştir. Bu çalışmadaki güven bandı, diğer çalışmalardaki güven bantlarından iki yönüyle farklıdır. İlk olarak diğer güven bantları iki model arasındaki farkı araştırmak için uygun olurken bu çalışmadaki güven bantları, iki modelin eşitliğinin bulunması için uygundur. İkinci olarak diğer güven bantları iki model arasındaki farkı doğrudan ölçerken, bu çalışmadaki yeni bant bilinmeyen standart hata σ 'ların eşitliğinde iki model arasındaki farkı belirlemektedir [12].

Bu çalışmada, Jamshidian ve arkadaşları (2005) tarafından önerilen eşanlı güven bandının iki doğrusal regresyon modelinin karşılaştırılmasında kısmi F testinden üstünlüğü vurgulanmıştır. Bir ve birden fazla bağımsız değişkenin olduğu doğrusal regresyon modelleri için iki yanlı ve tek yanlı eşanlı güven bantları, bağımsız değişkenlerin sınırlı bölgelerinde, $(-\infty, \infty)$ tam aralığı boyunca ve $a_i = b_i$ özel durumları için eşanlı güven bantları oluşturularak iki doğrusal regresyon modelinin farklı olup olmadığı karşılaştırılması

yapılmıştır. İki modelin farklı olduğu durumda bölgede hangi modelin daha yüksek ya da daha düşük seyretmekte olduğu belirlenmiş ve yine modellerin farklı olduğu durumda farklılaşmanın yaklaşık olarak bağımsız değişkenlerin hangi değerlerinden itibaren olduğu belirlenmiştir [1].

2. İKİ DOĞRUSAL REGRESYON MODELİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

2.1. İki Doğrusal Regresyon Modelinin Karşılaştırılmasında Olası Durumlar

İki gruptan gelen veriler için doğrusal regresyon modelleri;

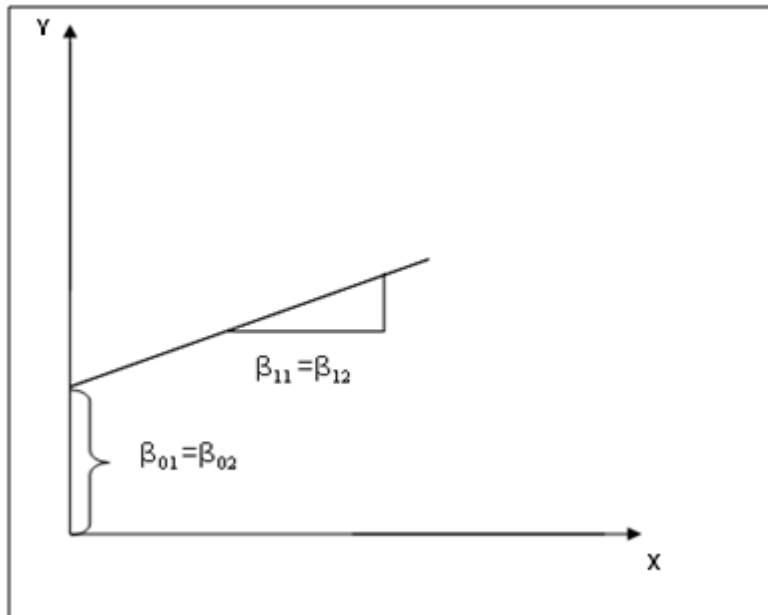
$$Y_1 = \beta_{01} + \beta_{11}X + \varepsilon_1, \quad \text{1nci grup için doğrusal regresyon modeli}$$

$$Y_2 = \beta_{02} + \beta_{12}X + \varepsilon_2, \quad \text{2nci grup için doğrusal regresyon modeli}$$

olarak yazılabilir.

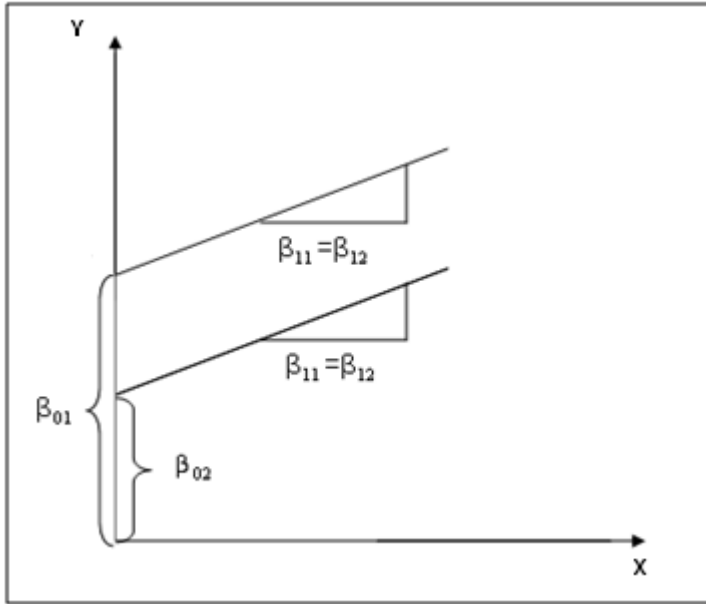
Bu doğrusal regresyon modelleri karşılaştırılırken çakışık regresyonlar, koşut regresyonlar, uyumlu regresyonlar ve benzemez regresyonlar olmak üzere 4 olası durumla karşılaşılabılır.

$\beta_{01} = \beta_{02}$ ve $\beta_{11} = \beta_{12}$, yani iki regresyon doğrusunun hem eğimleri hem de sabit terimleri aynı olduğunda, iki regresyon doğrusu aynıdır. Bu tür regresyon doğrularına çakışık regresyonlar denilmektedir. Çakışık regresyonlar Şekil 2.1 'de gösterilmiştir.

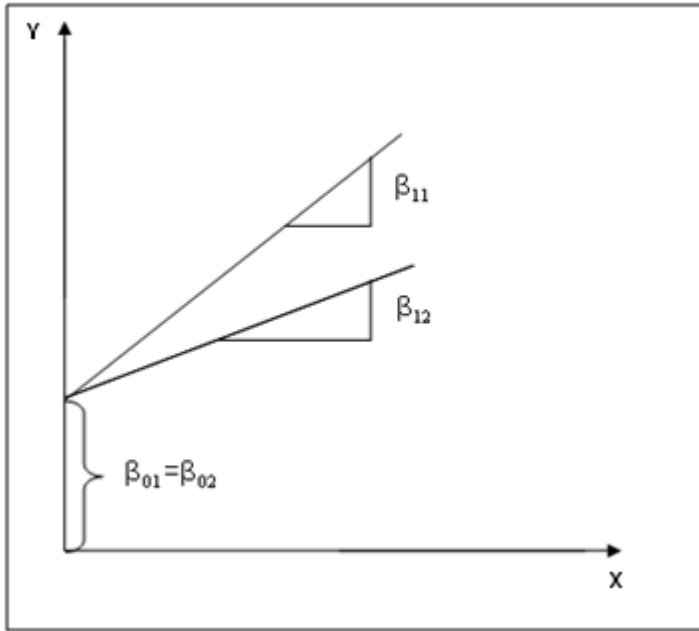
Şekil 2.1. Çakışık regresyonlar

$\beta_{01} \neq \beta_{02}$ fakat $\beta_{11} = \beta_{12}$, yani iki regresyon doğrusu yalnız sabit terimleri bakımından farklıdır ancak aynı eğime sahiptir. Bu tür regresyon doğrularına koşut regresyonlar denilmektedir. Koşut regresyonlar Şekil 2.2’de gösterilmiştir.

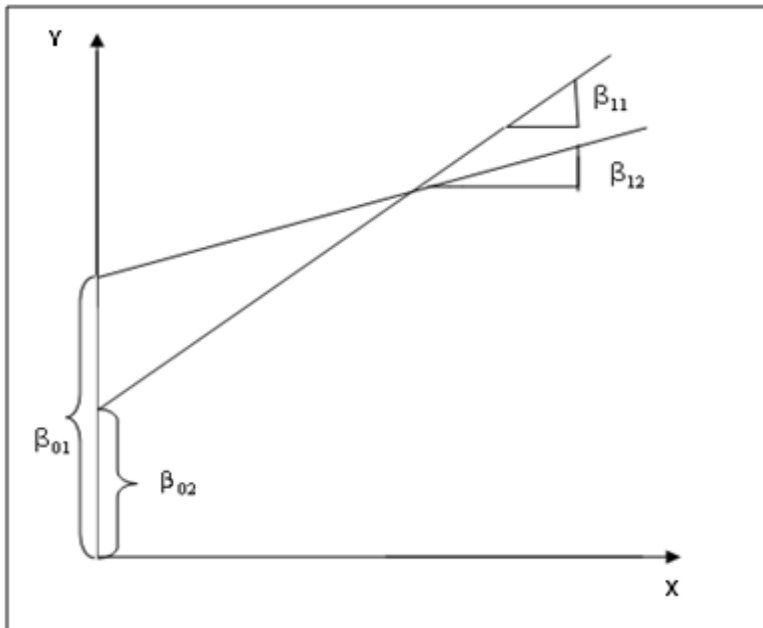
Şekil 2.2. Koşut regresyonlar

$\beta_{01} = \beta_{02}$ fakat $\beta_{11} \neq \beta_{12}$, yani iki regresyon doğrusu aynı sabit terimli fakat farklı eğimlidir. Bu tür regresyon doğrularına uyumlu regresyonlar denilmektedir. Uyumlu regresyonlar Şekil 2.3’ de gösterilmiştir.

Şekil 2.3. Uyumlu regresyonlar

$\beta_{01} \neq \beta_{02}$ ve $\beta_{11} \neq \beta_{12}$, yani iki regresyon doğrusunun hem eğim hem de sabit terimleri farklıdır. Bu tür regresyon doğrularına benzemez regresyonlar denilmektedir. Benzemez regresyonlar Şekil 2.4' te gösterilmiştir.

Şekil 2.4. Benzemez regresyonlar

2.2. İki Doğrusal Regresyon Modeli Karşılaştırılırken Dikkate Alınacak Sorular

İki doğrusal regresyon modeli karşılaştırılırken 3 temel soru dikkate alınır.

- 1) İki regresyon doğrusunun eğimleri aynı mı yoksa farklı mı? (sabit terimlerin aynı olup olmadığını dikkate alınmadan)
- 2) İki regresyon doğrusunun sabit terimleri (intercept) aynı mı yoksa farklı mı? (Eğimlerin aynı olup olmadığını dikkate alınmadan)
- 3) İki regresyon doğrusu çakışık mı (aynı mı?) veya eğimlerinde ve/veya sabit terimlerinde farklılık var mı?

Eğer iki regresyon doğrusu aynı sabit terime fakat farklı eğime sahipse bu iki grubun ortalama aynı değerle başladıklarını fakat farklı oranlarda değiştiklerini gösterir.

Eğer iki regresyon doğrusu farklı eğim ve farklı sabit terime sahipse bunun anlamı, iki grup için değişkenler arasındaki ilişkinin başlangıçta farklı olduğu ve farklı değişim oranlarına sahip olduğudur [13].

2.3. Regresyon Modellerinin Karşılaştırılması için Kullanılan Klasik Yöntemler

İki regresyon modeli karşılaştırılırken çoğunlukla Chow testi, Dummy değişken yaklaşımı ve Kısmi F testi kullanılır.

2.3.1. Chow testi

Aynı değişkenlerle farklı dönemlere (veya farklı gruplara) ilişkin regresyon denklemlerinin eşitliğini test eden uygulamalardan birisi de 1960 'larda Gregory C.Chow tarafından geliştirilen Chow testidir.

Chow testi yaklaşımıyla uygulamada, aynı bağımlı değişkeni sağlayan iki veya daha fazla regresyon denkleminde katsayıların eşitliği değerlendirilerek, zaman serilerinin parçalanan dönemlerinin, tüm döneme göre istatistiksel açıdan farklı olup olmadıkları belirlenebilir [14].

Örneğin bir ekonomide para talebine ilişkin kısa veya uzun dönem karşılaştırması veya gelire göre tasarrufun kırsal alandaki eğiliminin, şehirdeki eğilimi ile karşılaştırılmasında Chow testi kullanılırken, belirli bir zaman aralığında ekonomide yaşanan arizi bir olgunun öncesi ve sonraki dönemlerdeki etkinliğinin araştırılması gibi örneklerde de en yaygın kullanım alanı bulunan Chow testidir.

Yapısal bir değişim, iki sabit terimin farklı olması, ya da iki eğimin farklı olması, yahut hem sabit terimlerin hem eğimlerin farklı olması anlamına gelebilir. İki regresyon modelinin karşılaştırılmasında, yapısal bir değişme olup olmadığını belirlemek için Chow testi yapılabilir [15].

Model denklemleri;

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon \quad (1)$$

1nci ve 2nci gruptan bütün veriyi içeren tam model ($n_1 + n_2 = n$ olmak üzere n sayıda veriden oluşan regresyon modeli)

$$Y_1 = \beta_{01} + \beta_{11} X + \varepsilon_1 \quad (2)$$

1nci gruptaki n_1 birimden derlenen veri için oluşturulmuş regresyon modeli

$$Y_2 = \beta_{02} + \beta_{12}X + \varepsilon_2 \quad (3)$$

2nci gruptaki n_2 birimden derlenen veri için oluşturulmuş regresyon modeli olarak verilsin.

Yokluk hipotezi $H_0 : \beta_{01} = \beta_{02} , \beta_{11} = \beta_{12}$ şeklinde oluşturulur ve iki model arasında fark olmadığını iddia eder.

H_0 : İki regresyon modeli arasında fark yoktur.

H_1 :İki regresyon modeli arasında fark vardır, biçiminde ifade edilebilir.

Chow'un önerdiği test aslında varyans analizindeki F testinden başka bir şey değildir. Bu nedenle birçok yazar bu testi varyans analizi olarak adlandırmaktadır.

Chow testine ilişkin iki önemli varsayım vardır.

$\varepsilon_1 \sim N(0, \sigma^2)$, $\varepsilon_2 \sim N(0, \sigma^2)$ iki hata terimi de aynı varyans σ^2 ile normal dağılmaktadır.

Hata terimleri ε_1 ile ε_2 birbirinden bağımsız dağılmaktadır.

n_1 : 1.gruptaki gözlem sayısı

n_2 : 2.gruptaki gözlem sayısı olmak üzere $n = n_1 + n_2$

dir. Eğer yapısal kararlılık varsa n_1 ve n_2 birleştirilip iki bireysel modelden bütün veriler için kapsamlı model Eş.1' deki gibi yazılabilir.

AKT_1 : 1nci grup için oluşturulan modelden hesaplanan artık kareler toplamı

AKT_2 : 2nci grup için oluşturulan modelden hesaplanan artık kareler toplamı
ve

$TAKT$:Tüm veri seti ($n = n_1 + n_2$) için oluşturulan modelden hesaplanan
artık kareler toplamı olsun.

$$AKT = AKT_1 + AKT_2$$

$$\frac{AKT_1}{\sigma^2} \sim \chi^2_{n_1-k}$$

$$\frac{AKT_2}{\sigma^2} \sim \chi^2_{n_2-k}$$

$$\frac{AKT_1 + AKT_2}{\sigma^2} = \frac{AKT}{\sigma^2} \sim \chi^2_{n_1+n_2-2k}$$

k, parametre sayısıdır.

Chow testi yapılırken, tüm gözlemlerden oluşan tam model için model denklemleri tahmin edilir ve bu tam model yardımıyla $TAKT$ hesaplanır. n_1 gözlemden oluşan 1nci grubun verisinden elde edilen regresyon modeli tahmin edilir ve bu regresyon modelinden artık kareler toplamı (AKT_1) hesaplanır. n_2 gözlemden oluşan 2nci grubun verisinden elde edilen regresyon modeli tahmin edilir ve bu modelin artık kareler toplamı (AKT_2) hesaplanır.

Test istatistiği;

$$F = \frac{(TAKT - AKT)/k}{AKT/(n - 2k)} \sim F_{k, n-2k}$$

dir.Eğer hesaplanan F değeri α anlamlılık düzeyinde k, n-2k serbestlik dereceli F tablo değerinden büyükse yani $F_{hesaplanan} > F_{k, n-2k, \alpha}$ ise H_0 hipotezi reddedilir ve iki regresyon modeli arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu sonucuna ulaşılır.

2.3.2. Dummy değişken (gölge değişken) yaklaşımı

Dummy Değişken Tanımı

Regresyon çözümlemesinde bağımlı değişkenler (gelir, üretim, fiyat, maliyet, boy, ısı gibi) iyi tanımlanmış bir ölçekte kolayca sayısallaştırılabilen değişkenlerden değil, (cinsiyet, ırk, ten rengi, din, milliyet, savaş, deprem, grev, siyasal karışıklık, hükümet politikalarında değişme gibi) özünde nitel olan değişkenlerden de sıklıkla etkilenir. Bağımlı değişkeni etkileyen bu nitel değişkenler de bağımsız değişkenler arasına katılmalıdır. Bu tür nitel değişkenler genellikle, bir niteliğin ya da bir özelliğin varlığını ya da yokluğunu gösterdiklerinden, bu özellikleri nicelleştirmenin bir yolu yapay (dummy) değişkenler oluşturmaktır.

Dummy değişken, regresyon eşitliğinde sınıflama düzeyinde ölçülen değişkenin farklı kategorilerini tanımlayabilmek amacıyla sonlu sayılı değer alan herhangi bir sayıda değişkendir. Dummy değişkenler genellikle işlem grupları arasındaki farkı ayırt etmek için kullanılır ve en basit olarak “0” ve “1” değerlerini alırlar. Almaşık adları gösterge değişkenler, iki değerli değişkenler, yapay değişkenler, sınıf değişkenleri, nitel değişkenler ve iki uçlu değişkenlerdir. Dummy değişkenlerde değişkenin “0” değerini alması özelliğin yokluğunu, “1” değerini alması ise varlığını gösterebilir. Eğer “0” değeri verilmişse bu kontrol grubu, “1” değeri verilmişse bu işlem grubudur. Dummy değişkenler kullanışlıdır. Zira çoklu grupları göstermek amacıyla tek bir regresyon eşitliği kullanmaya imkan sağlar. Bunun anlamı her bir alt grup için ayrı ayrı eşitlik yazmaya gerek olmadığıdır. 0–1 dummy değişken değerlerini kullanmanın diğer bir avantajı ise değişken sınıflama düzeyinde ölçülmüş olmasına rağmen istatistiksel olarak aralık veya oran seviyesinde ölçülmüş değişkenmiş gibi işlem yapılabilir. Gölge değişken kullanılan regresyon modelleri yorumlanırken, 0-1 değerlerinin nasıl verildiğini bilmek önemlidir. 0-1 değerleri farklı verildiğinde sonuç aynı fakat işaret ters çıkar. 0 değeri verilen öbek, şık ya da düzeye temel şık, ölçü şıkkı, kontrol şıkkı,

karşılaştırma şıkkı, başvuru şıkkı ya da atlanan şık gibi adlar verilir. Bu şık öbürlerinin karşılaştırılması için bir temeldir [16-17].

Regresyon analizleri için dummy değişken tanımlanmasında doğrudanlıktan (aynı doğrudan olma durumu) kaçınmak için basit bir kural uygulanabilir. Regresyon modelinin sabit terim içerdiği durumda eğer sınıflama düzeyinde ölçülen değişken k kategoriden oluşuyorsa kategorileri belirtmek için k-1 dummy değişken kullanılmalıdır. Eğer regresyon modeli sabit terim içermiyorsa ilgilenilen k kategoriyi belirtmek için k tane dummy değişkene ihtiyaç duyulur. Eğer sabit terim içeren bir modelde k kategoride sınıflama düzeyinde ölçülen değişkeni tanımlamak için k tane dummy değişken kullanılmışsa, aynı doğru üstünde olma durumu (doğrudanlık) söz konusu olduğundan modeldeki bütün katsayılar benzersiz şekilde tahmin edilemez [13].

Dummy Değişken Testi

İki doğrusal regresyon modeli karşılaştırılırken iki model ayrı modeller olarak ele alınabileceği gibi, dummy değişken kullanılarak iki model birleştirilip tek bir model gibi düşünülmek de model karşılaştırması yapılabilir.

İki farklı grubun regresyon modelleri;

$$Y_1 = \beta_{01} + \beta_{11}X + \varepsilon_1 \quad \text{1nci grup için doğrusal regresyon modeli}$$

$$Y_2 = \beta_{02} + \beta_{12}X + \varepsilon_2 \quad \text{2nci grup için doğrusal regresyon modeli}$$

olarak yazılabilir.

Burada n_1 , 1nci, n_2 , 2nci grupta bulunan değişkenin gözlenmiş değerlerinin sayısı olmak üzere, bütün n_1 ve n_2 gözlemleri bir araya getirilip dummy değişken kullanılarak, elde edilen bu iki ayrı regresyon modeli yerine, iki

model değişkeninin gözlenmiş değerlerinin tümünü kapsayan tek bir model elde edilir. Bu model aşağıdaki regresyon eşitliği şeklinde yazılabilir.

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X + \beta_2 Z + \beta_3 XZ + \varepsilon \quad (4)$$

Burada Z iki farklı grubu belirten dummy değişkendir.

1nci gruptaki gözlenmiş değerler için $Z=0$ ve doğrusal regresyon modeli $Y_1 = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon$, 2nci gruptaki gözlenmiş değerler için $Z=1$ ve doğrusal regresyon modeli ise $Y_2 = (\beta_0 + \beta_2) + (\beta_1 + \beta_3)X + \varepsilon$ olarak oluşturulur. Böylece Eş.4 ' teki modelin katsayı terimleriyle, ayrı modeller için regresyon katsayıları; $\beta_{01} = \beta_0$, $\beta_{02} = \beta_0 + \beta_2$, $\beta_{11} = \beta_1$, $\beta_{12} = \beta_1 + \beta_3$ olarak yazılabilir. β_2 ve β_3 'ün anlamlılığı için testler yapılır. β_2 anlamlı ise iki modelin sabit terimler açısından farklı, β_3 anlamlı ise iki modelin eğimleri açısından farklı olduğu yorumu yapılabilir. İki katsayıda anlamlı olursa modellerin hem sabit terimler hem de eğimler açısından farklı olduğu söylenebilirken, iki grubun regresyon modelleri arasında farklılık olmadığı varsayımının kabulü için bu iki katsayının da anlamsız (sıfıra eşit) olduğu hipotezi kabul edilmelidir [13].

Paralellik Testi

Dummy değişkenli Eş.4 ele alınırsa iki regresyon modelinin paralellliği için yokluk hipotezi $H_0: \beta_3 = 0$ şeklinde oluşturulur. Eğer $\beta_3 = 0$ olursa 2nci grup için eğim $\beta_{12} = \beta_1 + \beta_3$, β_1 'e eşit olur ki; β_1 ise ilk grubun regresyon doğrusunun eğimidir. Bu durumda iki regresyon doğrusu paraleldir. $H_0: \beta_3 = 0$ hipotezinin testi için test istatistiği X ve Z yi içeren modele XZ değişkeninin katkısının önemliliği için kısmi F testi yapmaktır.

$H_0: \beta_3 = 0$ hipotezinin reddedilemediği durumda β_3 katsayısı anlamsız olur ve modelden çıkartılır. Bu sınırlandırılmış (indirgenmiş) model

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X + \beta_2 Z + \varepsilon \quad (5)$$

olur.

Test İstatistiği;

$$F(XZ|X,Z) = \frac{RKT(X,Z,XZ) - RKT(X,Z)}{HKO(X,Z,XZ)} \sim F_{1,n-k}$$

dir.

(RKT: Regresyon kare toplamı, HKO: Hata kare ortalaması)

(k modelde tahmin edilen parametre sayısı, n ise örnek hacmidir)

Eğer hesaplanan F değeri α anlamlılık düzeyinde 1, n-k serbestlik dereceli F tablo değerinden küçük ise yani $F_{hesaplanan} < F_{Tablo}$ ise H_0 reddedilemez ve bu durum iki regresyon doğrusunun paralel olmadığı şeklinde istatistiksel bir kanıt olmadığını gösterir.

$H_0: \beta_3 = 0$ hipotezi t testi uygulanarak da test edilebilir. $V(\hat{\beta}) = S^2(X'X)^{-1}$ formülü yardımıyla $\hat{\beta}$ değişkenin varyansı, $\hat{\beta} = (X'X)^{-1}X'Y$ ile regresyon modelinin parametreleri tahmin edilir. S^2 , İki model değişkeninin gözlenmiş değerlerinin tümünü kapsayan tam model için hata kare ortalaması olmak üzere;

$$H_0: \beta_3 = 0$$

$$H_1: \beta_3 \neq 0 \text{ hipotezinin testi için t test istatistiği;}$$

$$t = \frac{(\hat{\beta}_3 - \beta_3)}{\sqrt{V(\hat{\beta}_3)}} \sim t_{n-k}$$

dir. Eğer hesaplanan t değeri $\alpha/2$ anlamlılık düzeyinde $n-k$ serbestlik dereceli t tablo değerinden büyük ise yani $t_{\text{hesaplanan}} > t_{\text{tablo}}$ ise H_0 reddedilir ve β_3 'ün anlamlı olduğu ve iki doğrusal regresyon modelinin eğimlerinin farklı olduğu, dolayısıyla iki modelin paralel olmadığı yorumu yapılabilir [13].

Sabit Terimlerin Eşitliği Testi

İki modelin sabit terimlerinin eşitliği hipotez testi, farklı eğimlere de izin vererek Eş.4'de $H_0: \beta_2 = 0$ hipotezinin testidir.

Eş.5' te verilen model ile indirgenmiş model olarak $Y = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon$ alınarak β_2 katsayısının anlamlılığı testi yapılabilir. Bu test eğimlerin eşit olduğunu varsayar bu nedenle çakışıklık için paralellik varsayımında gerekli bir testtir.

$H_0: \beta_2 = 0$ hipotezi için test istatistiği;

$$F(Z|X) = \frac{RKT(Z, X) - RKT(X)}{HKO(X, Z)} \sim F_{1, n-k}$$

dir. Eğer hesaplanan F değeri α anlamlılık düzeyinde 1, $n-k$ serbestlik dereceli F tablo değerinden büyük ise yani $F_{\text{hesaplanan}} > F_{\text{Tablo}}$ ise H_0 hipotezi reddedilir ve iki grubun sabit terimlerinin farklı olduğu yargısına varılır.

$H_0: \beta_2 = 0$ hipotezinin testi yukarıda verildiği gibi t testi yardımıyla da yapılabilir [13].

Çakışıklık Testi

İki regresyon doğrusunun çakışıklığının testi için yokluk hipotezi $H_0: \beta_2 = \beta_3 = 0$ olarak oluşturulur. β_2 ve β_3 sıfır olduğunda yani iki doğrunun çakışık olduğu durumda 2nci grup için regresyon modeli

$Y_2 = (\beta_0 + \beta_2) + (\beta_1 + \beta_3)X + \varepsilon$, 1nci grup için regresyon modeli $Y_1 = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon$ modeline indirgenebilir. $H_0: \beta_2 = \beta_3 = 0$ hipotezinin testi regresyon katsayılarının alt setlerini içerdiğinden çoklu kısmi F testi ile yapılır.

Tam model Eş.4 ve indirgenmiş model $Y_1 = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon$ karşılaştırmada kullanılan iki modeldir. Eğer H_0 hipotezi reddedilmezse yani $\beta_2 = \beta_3 = 0$ olursa model $Y_1 = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon$ formuna indirgenir.

Karşılaştırma için test istatistiği;

$$F(XZ, Z|X) = \frac{[RKT(X, Z, XZ) - RKT(X)]}{HKO(X, Z, XZ)} \sim F_{1, n-k}$$

dir. Eğer hesaplanan F değeri α anlamlılık düzeyinde 1, n-k serbestlik dereceli F tablo değerinden büyük ise yani $F_{hesaplanan} > F_{Tablo}$ ise H_0 hipotezi reddedilir. Bu ise iki doğrunun çakışık olmadığına dair güçlü bir kanıttır [13].

2.3.3. Ayrı regresyon modelleri yaklaşımı ve tek model (dummy değişkenli) yaklaşımının karşılaştırılması

İki regresyon modelinin karşılaştırılması için farklı iki regresyon eşitliği kullanma yaklaşımının, dummy değişken kullanarak tek bir regresyon doğrusu yardımıyla karşılaştırma yapma yaklaşımından farklı olup olmadığı ve eğer farklılık varsa hangi yaklaşımın tercih edileceği belirlenir. Dummy değişken kullanılan yaklaşım uygundur. Ancak homojen varyans varsayımının sağlanmadığı durumda dummy değişken kullanımından vazgeçilmelidir.

Yaklaşımın tercih edilir olup olmamasında öncelikle iki doğrusal regresyon modeli için iki metodun aynı regresyon katsayı tahminlerini verip vermediğine dikkat edilmelidir.

- 1) Paralel doğrular için testler kesinlikle eşittir.
- 2) Çakışık doğrular için testler farklıdır. Genellikle dummy değişken kullanılan model tercih edilir [13].

2.3.4. Dummy değişken testinin Chow testinden üstünlüğü

Dummy değişken testinin Chow testinden üstünlüğü kolayca görülebilir.

Dummy değişken yaklaşımında yalnız tek bir regresyon modeli bulmak yeterlidir, çünkü farklı gruplar için regresyon modelleri buradan türetilir.

Dummy değişken içeren tek bir regresyon doğrusu çeşitli hipotezlerin testinde kullanılabilir. Böylece, eğer β_2 sabit terim farkı istatistiksel bakımdan anlamsızsa, iki regresyonun aynı sabit terimi paylaştıkları, yani uyumlu regresyon oldukları kabul edilebilir. Benzer biçimde, eğer β_3 eğim farkı katsayısı istatistiksel bakımdan anlamsız ise, iki regresyonun aynı eğimi paylaştıkları, yani koşut regresyonlar oldukları kabul edilebilir. Tahmin edilen modelin bütününe anlamlılığı yani eşanlı olarak $H_0: \beta_2 = \beta_3 = 0$ hipotezinin testi, bilinen F testi ile yapılabilir. Eğer bu katsayılar sıfıra eşit çıkarsa regresyon doğrularının çakışık olduğu söylenebilir.

Chow testi iki dönem (iki model)arasında hangi katsayının, sabit terimin mi, eğimin mi, yoksa her ikisinin mi farklı olduğunu açıkça söyleyemez, yani yalnız eğimler farklı, yalnız sabit terimler farklı ya da ikisi de farklı olduğu için Chow testi anlamlı çıkabilir. Bu yüzden gölge değişken yaklaşımı açık bir üstünlük taşır, çünkü yalnızca iki regresyonun farklı olduklarını söylemekle yetinmez, bu farkın sabit terimden mi, eğimden mi, yoksa her ikisinden mi kaynaklandığını da gösterir. Uygulamada iki regresyonun hangi katsayıdan dolayı farklı olduğunu bilmek en az farklı olduğunu bilmek kadar önemlidir.

Verilerin bir araya getirilmesi serbestlik derecesini yükseltip tahmin edilen ana kütle katsayılarının görelî hassaslığını artırır [16].

2.3.5. Kısmî F testi

İki doğrusal regresyon modelinin karşılaştırılmasına yaklaşım olarak genellikle kısmî F testi kullanılır. F testinde biri daha geniş sınırlandırılmamış (tam) model ile biri daha dar sınırlandırılmış (indirgenmiş) model diye iki model vardır. Bunlardan sınırlandırılmış model sınırlandırılmamış (tam) modelden bazı değişkenler çıkarılarak ya da ana kütle katsayısına bazı doğrusal sınırlandırmalar getirilerek bulunur. Verilen iki doğrusal regresyon modelinin farklı olup olmadığı test edilmek istendiğinde, bütün β 'ların (bütün değişkenlerin) bulunduğu tam model ile yalnızca bir gruptan gelen değişkenlerin bulunduğu sınırlandırılmış modele ait β 'ların bulunduğu modellerin regresyon kareler toplamı arasındaki fark kullanılarak iki model karşılaştırması yapılabilir [18].

İki bireysel modelden bütün verileri içeren tam model;

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X + \beta_2 ZX + \varepsilon \quad (6)$$

olarak yazılabilir. ε hata terimi olup $\varepsilon \sim N(0, \sigma^2)$ dağılımına sahiptir.

Bu modelde Z, değişken değerlerinin hangi gruptan geldiğini belirten dummy değişkendir. 1nci gruptaki gözlenmiş değerler için $Z=0$, 2nci gruptaki gözlenmiş değerler için $Z=1$ alınabilir.

$Z=0$ iken, $Y = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon$ 1nci gruptaki gözlenmiş veriler için oluşturulmuş doğrusal regresyon modeli,

$Z=1$ iken $Y = \beta_0 + \beta_1 X + \beta_2 X + \varepsilon$ veya buna denk olarak $Y = \beta_0 + (\beta_1 + \beta_2)X + \varepsilon$, 2nci gruptaki gözlenmiş veriler için oluşturulmuş doğrusal regresyon modeli olur.

1nci gruptan değişken değerleri için yani $Z=0$ olduğu durumda bulunan $Y = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon$ modeli indirgenmiş modeldir.

İki doğrusal regresyon modelini kısmi F testi ile karşılaştırmak için hesaplanan tam modelin regresyon kareler toplamından, sadece 1nci grubun gözlenen değerleri kullanarak elde edilen indirgenmiş modelin regresyon kareler toplamı çıkarılarak regresyon kareler toplamları arasındaki fark yardımıyla test istatistiği oluşturulur.

Kısmi F test istatistiği;

$$F = \frac{[RKT(\text{tam model}) - RKT(1\text{nci grup})]}{HKO(\text{tam model})} \sim F_{1, n-k}$$

dir.

(k modelde tahmin edilen parametre sayısı, n ise örnek hacmidir.)

RKT (tam model) : İki gruptan tüm gözlenen değerlerden oluşturulmuş tam modelin regresyon kareler toplamıdır.

RKT (1nci grup) : 1nci gruptan gözlenen değerler ile oluşturulmuş modelin regresyon kareler toplamıdır.

HKO (tam model) : İki gruptan tüm gözlenen değerler ile oluşturulmuş tam modelin hata kare ortalamasıdır.

$$F = \frac{R(\hat{\beta}_2 / \hat{\beta}_1)}{S^2} \sim F_{1, n-k}$$

olarak da yazılabilir.

Burada;

$R(\hat{\beta}_2/\hat{\beta}_1)$: $\hat{\beta}_2$ katsayısının regresyon kare toplamına katkısını verir.

Bunun büyük olması β_2 katsayısının anlamlı olduğuna dolayısıyla iki doğrusal regresyon modelinin farklı olduğuna işaret eder.

$R(\hat{\beta}_2/\hat{\beta}_1) = R(\hat{\beta}_1, \hat{\beta}_2) - R(\hat{\beta}_1)$ ile hesaplanabilir.

$R(\hat{\beta}_1, \hat{\beta}_2)$: 1nci ve 2nci gruptan tüm gözlenen değerlerden oluşan doğrusal regresyon modeli için regresyon kare toplamı

$R(\hat{\beta}_1)$: Yalnızca 1nci gruptan gelen gözlenen değerlerden oluşturulan regresyon modelinin, regresyon kareler toplamıdır.

Burada sınırlandırılmış model ile tam modelin regresyon kareler toplamı farkını kıyaslanarak, yanıtta değişimi tatmin edici olarak açıklamak için sınırlandırılmış modelin yeterli olup olmadığı test edilir. Eğer sınırlandırılmış model yanıtta değişimi açıklamakta yeterli değil ise, yani regresyon kareler farkı yeterince büyük ise bu iki modelin farklı olduğu anlamına gelir [1].

İki regresyon modelinin karşılaştırılması için yokluk hipotezi $H_0: \beta_2 = 0$ şeklinde oluşturulabilir. β_2 'nin yani 2nci gruptan gözlenen değerler ile oluşturulmuş regresyon model katsayısının sıfıra eşit olması, diğer bir ifade ile model denklemine katkısının anlamsız olması, Eş.6 tam modelinin, $Y = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon$ 1nci gruptan gözlenen değerler ile oluşturulmuş regresyon modeline eşit olduğunu dolayısıyla iki grup için regresyon modellerinin aynı olduğunu belirtir.

Buna denk olarak eğer iki doğrusal regresyon modelinin karşılaştırılmasında yokluk hipotezi $H_0: \beta_1 = \beta_2$ olarak oluşturulup test edilmek istenirse;

İki gruptan tüm verilerin bulunduğu kapsamlı model, $Y = x^T c_1 + Zx^T c_2 + \varepsilon$ olarak oluşturulabilir.

Burada;

$Z = \begin{cases} 1 & \text{eğer } Y \text{ model 1'den ise} \\ 0 & \text{eğer } Y \text{ model 2'den ise} \end{cases}$, $x^T = (1, x_1, \dots, x_p)$ bağımsız değişkenlerin bir vektörü, $c_1 = \beta_2$ $c_2 = \beta_1 - \beta_2$ olarak belirlenir.

$Z=1$ olduğunda yani bireysel model 1'den Y'ler için regresyon modeli

$$Y = x^T(c_1 + c_2) + \varepsilon = x^T\beta_1 + \varepsilon ;$$

$Z=0$ olduğunda yani bireysel model 2'den Y'ler için regresyon modeli

$$Y = x^Tc_1 + \varepsilon = x^T\beta_2 + \varepsilon \quad \text{elde edilir.}$$

Tam model ve indirgenmiş model arasındaki regresyon kareler farkı yardımıyla $H_0: \beta_1 = \beta_2$ hipotezi, $H_1: \beta_1 \neq \beta_2$ hipotezine karşı test edilir [1].

3. EŞANLI GÜVEN BANTLARI

İki doğrusal regresyon modelinin karşılaştırılması problemiyle birçok araştırmada karşılaşılabilir. İki doğrusal regresyon modeli karşılaştırılırken, iki grup için regresyon modellerinin aynı olup olmadığı ve hangi grubun diğerinden daha yüksek ya da düşük seyretme eğiliminde olduğu ile ilgilenilir. Böyle iki regresyon modelinin karşılaştırılmasına yaklaşım olarak genellikle kısmi F testi kullanılır. İki yanlı eşanlı güven bandı gerçekte kısmi F testi ile doğal ilişkilidir ve hipotezin kendisini test etmekten daha bilgi vericidir. Fakat bu güven bandı bütün bağımsız değişkenlerin sınırlandırılmamış tam bölgesi boyuncadır. Regresyon modelleri çoğunlukla bağımsız değişkenlerin sadece sınırlı bölgeleriyle ilgilendiklerinden, güven bandının bu sınırlı bölge dışında kalan parçası $1-\alpha$ eşanlı takip olasılığını garantiye almak için kaynakların boşa kullanımı nedeniyle kullanışsızdır. Bağımsız değişkenlerin sınırlı bölgede kullanılması daha dar ve daha verimli güven bantları elde etmek amacıyla. Sınırlı bölgede oluşturulacak güven bandı için gerekli kritik sabit Monte Carlo simülasyonu ile hesaplanabilir. İki yanlı güven bantları, iki doğrusal regresyon modelinin iki yanlı karşılaştırılması için uygundur. Eğer ilgilenilen sadece bir regresyon modelinin bölgedeki diğer modellerden daha düşük ya da daha yüksek seyretme eğiliminde olup olmadığının değerlendirilmesiye, benzer yolla daha verimli tek taraflı bir güven bandı da oluşturulabilir [1].

İki regresyon modelinin karşılaştırılmasında, iki model arasındaki fark parametresi $x^T\beta_1 - x^T\beta_2$ için eşanlı güven bantları oluşturulur.

İki doğrusal regresyon modeli;

$Y_i = X_i\beta_i + \varepsilon_i$ $i=1,2$ olarak yazılabilir.

$x_1, x_2, \dots, x_p$ p sayıda bağımsız değişken olmak üzere,

$$Y_i = \begin{bmatrix} y_{i,1} \\ \vdots \\ y_{i,ni} \end{bmatrix} \text{ gözlemler vektörüdür.}$$

$$X_i = \begin{bmatrix} 1 & x_{i,1,1} & \dots & x_{i,p,1} \\ \vdots & \vdots & \dots & \vdots \\ 1 & x_{i,1,ni} & \dots & x_{i,p,ni} \end{bmatrix} : \text{ilk sütunu } (1, 1, \dots, 1)^T \text{ olarak verilen ve boyutu}$$

$n_i * (p + 1)$ olan tam ranklı bir tasarım matrisi,

$$\varepsilon_i = \begin{bmatrix} \varepsilon_{i,1} \\ \vdots \\ \varepsilon_{i,ni} \end{bmatrix} : \sigma^2 \text{ bilinmeyen yığın varyansı olmak üzere, } \varepsilon_i \sim N(0, \sigma^2)$$

dağılımına sahip bağımsız ve aynı dağılımlı rasgele hataların bir vektörü,

$$\beta_i = \begin{bmatrix} \beta_{i,0} \\ \vdots \\ \beta_{i,p} \end{bmatrix} : \text{bilinmeyen katsayılar vektörü olmak üzere,}$$

Doğrusal regresyon modeli;

$$\begin{bmatrix} y_{i,1} \\ \vdots \\ y_{i,ni} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 1 & x_{i,1,1} & \dots & x_{i,p,1} \\ \vdots & \vdots & \dots & \vdots \\ 1 & x_{i,1,ni} & \dots & x_{i,p,ni} \end{bmatrix} * \begin{bmatrix} \beta_{i,0} \\ \vdots \\ \beta_{i,p} \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \varepsilon_{i,1} \\ \vdots \\ \varepsilon_{i,ni} \end{bmatrix} \text{ formunda da yazılabilir.}$$

İki grup karşılaştırması yapılacağından $i=1,2$ değerlerini alır.

İki regresyon modelinin aynı olup olmadığının testinde hipotezler aşağıdaki gibi oluşturulur.

$$H_0 : \beta_1 = \beta_2$$

$$H_A : \beta_1 \neq \beta_2$$

Burada H_0 'ın reddedilmesi iki regresyon modelin farklı olduğunu gösterirken, H_0 'ın reddedilememesi iki regresyon modelinin farklı olup olmadığını göstermekte tatmin edici istatistiki bir kanıt sağlamaz. H_0 'ın reddedilip reddedilemediğinin testiyle yani bu hipotez testi yaklaşımıyla iki model arasındaki farkın önemi üzerine bir bilgi elde edilemez. Bu hipotez testi bize iki doğrusal regresyon modelinin aynı olup olmadıklarına dair bilgi verir. Fakat iki model arasında nasıl farklılıklar olduğuna dair bir bilgi sağlamaz.

$H_0: \beta_1 = \beta_2$ hipotezinin eşanlı güven bandı kullanılarak test edilmesi de mümkündür.

Bu eşanlı güven bantları;

- 1) Tahmin edici değişkenlerin herhangi bir sayıda olduğu $(x_1, x_2, \dots, x_p)$,
- 2) Tasarım matrislerinin eşitliğine ihtiyaç olmadığı,
- 3) Değişkenlerin sınırlı ve sınırsız aralıkta sınırlandırılabilirdiği durumlara izin verir [19].

İki regresyon modelinin karşılaştırılmasında aradaki fark parametresi $x^T \beta_1 - x^T \beta_2$ için eşanlı güven bandı;

$$x^T \beta_1 - x^T \beta_2 \in (x^T \hat{\beta}_1 - x^T \hat{\beta}_2) \pm c \hat{\sigma} \sqrt{x^T \Delta x} \quad (7)$$

şeklinde oluşturulur.

Burada;

$$x^T \beta_1 - x^T \beta_2 = (1, x_1, x_2, \dots, x_p) \beta_1 - (1, x_1, x_2, \dots, x_p) \beta_2 \text{ 'dir.}$$

$\hat{\sigma}^2$; İki bireysel modelden bütün verileri içeren tam model Eş.6 için toplam ortalama hata karedir. $\hat{\sigma}^2$, $\hat{\beta}_i$ 'den bağımsızdır. Tahmin edilen varyansın $(\hat{\sigma}^2)$ dağılımı, $v=n_1+n_2-2(p+1)$ olmak üzere, χ_v^2/v 'dir.

Fark istatistiği $(x^T \hat{\beta}_1 - x^T \hat{\beta}_2)$ 'nin varyansı;

$\text{Var}(x^T \hat{\beta}_1 - x^T \hat{\beta}_2) = \hat{\sigma}^2 x^T \Delta x$ olarak verilir. $\Delta = (X_1^T X_1)^{-1} + (X_2^T X_2)^{-1}$ dir [19].

$X_i^T X_i$ matrisinin tekil olmadığı varsayıldığında β_i 'nin en küçük kareler tahmin edicisi $\hat{\beta}_i = (X_i^T X_i)^{-1} X_i^T Y_i$, $i=1,2$ yardımıyla hesaplanır.

Eşanlı güven bandında H_0 hipotezinin kabul veya reddedilmesi $X=0$ çizgisinin tamamıyla güven bandının içinde olup olmamasına göre test edilebilir. Yani en az bir $(x^T 0)$ 'in güven bandı dışında olması durumunda H_0 reddedilir ve iki doğrusal regresyon modelinin farklı olduğu yargısına varılır.

3.1. Değişkenlerin $(-\infty, \infty)$ Tam Aralığında Eşanlı Güven Bantları

İki regresyon modelinin karşılaştırılmasında iki model arasındaki fark $x^T \beta_1 - x^T \beta_2 = (1, x_1, x_2, \dots, x_p) \beta_1 - (1, x_1, x_2, \dots, x_p) \beta_2$ için eşanlı güven bandı, bağımsız değişkenlerin $\{x_l \in (-\infty, \infty); l=1, \dots, p \text{ için}\}$ tam aralığı boyunca kesinlikle kullanışlıdır. Değişkenlerin $(-\infty, \infty)$ aralığındaki eşanlı güven bantları kısmi F testi ile doğal ilişkili ancak kısmi F testinden daha bilgi vericidir. Kısmi F testinde hipotezin reddedilip edilmediğine göre regresyon modellerinin farklı olup olmadığı kararı verilirken, bağımsız değişkenlerin $(-\infty, \infty)$ aralığı için oluşturulan eşanlı güven bantlarında iki modelin farklılığının testinin yanı sıra iki model arasında farklılık var ise hangi modelin daha yüksek ya da daha düşük seyretme eğiliminde olduğu ve bu farklılığın değişkenlerin yaklaşık hangi aralığında olduğu gibi sonuçlar da elde edilebilir.

İki regresyon modeli arasındaki fark $(x^T \beta_1 - x^T \beta_2)$ için eşanlı güven bandı;

$$x^T \beta_1 - x^T \beta_2 \in (x^T \hat{\beta}_1 - x^T \hat{\beta}_2) \pm c \hat{\sigma} \sqrt{x^T \Delta x} \quad (8)$$

$$\forall x_l \in (-\infty, \infty) ; l=1, \dots, p \text{ için}$$

şeklinde oluşturulur.

Burada c güven bandının eşanlı kapsama olasılığını $(1-\alpha)$ ' ya eşitlemek amacıyla seçilen kritik sabittir. Değişkenlerin $(-\infty, \infty)$ aralığında, sınırlandırılmamış bölgedeki eşanlı güven bantları için bu kritik sabit $c = \sqrt{(p+1)F_{p+1, v, \alpha}}$ olarak belirlenir [1].

Eş.8 'deki güven bandından eğer H_0 doğru ise iki regresyon modelinin aynı olduğu açıktır. $1-\alpha$ olasılıkla sıfır çizgisi (x^T0), bütün aralık için bandın içinde uzanır. Bu nedenle α anlamlılık düzeyinde H_0 'ın testinde en az bir x için (x^T0) 'ın güven bandı dışında olması durumunda H_0 reddedilir. Bu gerçekte kısmi F testi ile aynıdır. En az bir (x^T0) 'ın güven bandı dışında kalmasıyla kısmi F testi de H_0 'ı reddeder. Bu nedenle kısmi F testi Eş.8 güven bandının sadece tek taraflı sonucu olarak kabul edilir. Güven bandı her bir x noktasında regresyon doğrusunun farklılığından daha fazla bilgi verir. Ancak bu bilgiye kısmi F testinden ulaşılamaz.

3.2. Sınırlı Bölge Boyunca Eşanlı Güven Bantları

İki regresyon modelinin karşılaştırılmasında bağımsız değişkenlerin bütün aralığı nadiren ilgimizi çeker. Bunun bir sebebi çoğunlukla bağımsız değişkenlerin sadece sınırlı alanlarda değerler alabilmesidir. Bağımsız değişkenler $(-\infty, \infty)$ aralığında değerler alabilseler bile doğrusal regresyon modelleri bağımsız değişkenlerin bütün bölgesi boyunca nadiren uygun olur [1].

Eğer tahmin edici değişkenlerin doğal sınırları biliniyorsa bu değişkenler doğal sınırları ile sınırlandırılabilirler ve tahmin edicilerin bu sınırlı bölgesi boyunca eşanlı güven bantları çizilebilir. Sınırlandırılmış tahmin edici

değişkenlerin kullanılmasıyla sınırlandırılmış bölge boyunca çizilen güven bandı, sınırlandırılmamış $(-\infty, \infty)$ aralığında çizilecek banttandır. Bu nedenle eşanlı güven bandı sınırlı bölge boyunca daha etkili sonuçlar verir [19].

$x_l \in [a_l, b_l]$, $-\infty < a_l \leq b_l < \infty$, $l = 1, 2, \dots, p$ olmak üzere eşanlı güven bandı;

$$x^T \beta_1 - x^T \beta_2 \in (x^T \hat{\beta}_1 - x^T \hat{\beta}_2) \pm c \hat{\sigma} \sqrt{x^T \Delta x} \quad (9)$$

$$\forall x_l \in [a_l, b_l], l=1, \dots, p \text{ için}$$

şeklinde oluşturulur.

Burada c güven bandının eşanlı kapsama olasılığını $(1-\alpha)$ ' ya eşitlemek amacıyla seçilen kritik sabittir. $[a_l, b_l]$ aralığında sınırlandırılmış bölgedeki eşanlı güven bantları için bu kritik sabit c , $P(T < c)$ yoluyla hesaplanır.

$$T = \sup_{x_l \in (a_l, b_l), l=1, \dots, p} \frac{x^T[(\hat{\beta}_1 - \beta_1) - (\hat{\beta}_2 - \beta_2)]}{\hat{\sigma} \sqrt{x^T \Delta x}} \quad \text{olarak verilir.}$$

T' nin önemli bir özelliği dağılımının, bilinmeyen β_1, β_2 ve σ parametrelerinden bağımsız olmasıdır. Bu nedenle kritik değer c , eğer T' nin dağılımı bulunabilirse belirlenebilir. T' nin dağılımı için kapalı bir form formülü bulmak oldukça zordur. Bu nedenle yeterli büyüklükteki R sayıda simülasyon ile rasgele değişken T türetilmeli ve $[(1-\alpha)R]$ 'inci en büyük simülasyon değeri kritik sabit c olarak belirlenmelidir [11].

$a_l = -\infty$ $b_l = \infty$ durumu için bir önceki bölümde güven bandının kritik sabiti $c = \sqrt{(p+1)F_{p+1, v, \alpha}}$ olarak tanımlanmıştı.

$a_l = b_l$, $l=1,\dots,p$ özel durumu için bu kritik sabit c , $t_{v,1-\alpha/2}$ olarak verilir. Burada $t_{v,1-\alpha/2}$, $v=n_1+n_2-2(p+1)$ olmak üzere, $1-\alpha/2$ güven düzeyi ve v serbestlik dereceli t dağılımıdır.

Sınırlı bölgede değişkenlere sahip iki doğrusal regresyon modeli karşılaştırılırken, Eş.9 güven bandı kullanılır.

İki doğrusal regresyon modelinin eşitliğini ileri süren H_0 hipotezinin reddedilmesi,

$$\sup_{x_l \in (a_l, b_l), l=1, \dots, p} \frac{|x^T(\hat{\beta}_1 - \hat{\beta}_2)|}{\hat{\sigma} \sqrt{x^T \Delta x}} > c$$
 olması durumunda veya buna eşdeğer olarak $(x^T 0)$ 'ın sınırlı bölgede en az bir x için güven bandı dışında bulunmasıyla olur.

3.3. Tek Yanlı Eşanlı Güven Bantları

Eş.8 ve Eş.9 güven bantları iki taraflı çıkarımlar için uygundur. Eğer ilgilenilen sadece bir doğrusal regresyon modelinin diğer doğrusal regresyon modelinden düşük seyredip seyretmediği ise tek taraflı güven bandı kullanmak daha uygun olur. Tek taraflı güven bandı oluşturulurken güven aralığı formunun üst güven bandı formu dikkate alınır.

Bohrer, sabit terimsiz genel regresyon yüzeyleri için tek taraflı eşanlı güven bantları sağlamış, sabit terimi olan regresyon modellerini incelememiştir. Bohrer ve Francis tüm aralık boyunca sabit terime sahip olan tek yanlı eşanlı güven bantları sağlamışlardır. Bu çalışmaların hiçbiri sabit terime ve birden çok bağımsız değişkene sahip regresyon modelleri için tek yanlı eşanlı güven bandı sağlamamıştır. Hochberg ve Quade sabit terimli ve istenilen sayıda bağımsız değişkenli genel regresyon modelleri için kesin, tek taraflı eşanlı güven bantları üzerine çalışmışlardır [20].

$a_l = -\infty$ $b_l = \infty$ durumu için tek taraflı eşanlı güven bandının kritik sabiti c'yi hesaplamak için aşağıdaki Hochberg ve Quade eşitsizliğinden yararlanılır.

$$\frac{1}{2}F(c^2/(p+1); p+1, v) + \frac{1}{2}F(c^2/p; p, v) = 1-\alpha$$

Burada $F(., m, v)$, m ve v serbestlik dereceli merkezi F değişkeninin birikimli dağılım fonksiyonudur. Bu kritik sabitleri içeren bir tablo Ek-1' de verilmiştir.

$[a_l, b_l]$ sınırlı bölgesi için oluşturulacak tek yanlı eşanlı güven bandının kritik sabiti c , iki yanlı eşanlı güven bandındaki gibi simülasyon ile belirlenir.

$a_l = b_l; l=1, \dots, p$ durumu için bu kritik sabit $c = t_{v, 1-\alpha}$ olarak bulunur. Burada $t_{v, 1-\alpha}$; $v = n_1 + n_2 - 2(p+1)$ olmak üzere, $1-\alpha$ güven düzeyi ve v serbestlik dereceli t dağılımıdır. Bu banda ise pointwise bandı denir.

$x^T \beta_1 - x^T \beta_2$ parametresi için oluşturulacak tek yanlı eşanlı güven bandı;

$$x^T \beta_1 - x^T \beta_2 \leq (x^T \hat{\beta}_1 - x^T \hat{\beta}_2) + c \hat{\sigma} \sqrt{x^T \Delta x} \quad (10)$$

olarak verilir. İlgilenilen değişken aralığına göre c değeri değişmektedir. Burada değişkenlerin ilgilenilen bölgesinde model 1'in yanıt değişkeni $x^T \beta_1$ ' in, model 2'nin yanıt değişkeni $x^T \beta_2$ 'den daha düşük olup olmadığı bilgisini elde ederiz.

Pointwise bandı sadece önceden belirlenmiş x noktalarında çıkarım yapmak için kullanılır ve çok kullanışlı değildir. $[a_l, b_l]$ sınırlı bölgesi için tek taraflı eşanlı güven bandı bu bölgede her zaman daha alçak ve Hochberg ve Quade bandından daha bilgi vericidir. $[a_l, b_l]$ sınırlı bölgesinde oluşturulan

bant her zaman Eş.9'daki bandın üst eğrisinden daha alçaktır ve daha bilgi vericidir.

3.4. Eşanlı Güven Bandı Kullanmanın Avantajları

Eşanlı güven bantları, Kısmi F testi gibi iki regresyon doğrusunun aynı ya da farklı olduğunun yanı sıra hangi regresyon doğrusunun daha yüksek ya da daha düşük seyretme eğiliminde olduğunu gösterir.

Kısmi F testinde değişkenler ilgilenilen bölgeleri ile sınırlandırılmazken, değişkenlerin ilgilenilen sınırlı aralıkları için eşanlı güven bantları çizilebilir. Böylece daha dar dolayısıyla da daha verimli sonuçlar elde edilir.

Eşanlı güven bandında değişkenlerin ilgilenilen bölgesi boyunca eşanlı güven bantları çizilebileceğinden, güven bandının bu sınırlı bölge dışında kalan parçası için $(1-\alpha)$ güven derecesini sağlamak amacıyla kaynakların boşa kullanımı da engellenmiş olur.

Kısmi F testi, değişkenlerin $(-\infty, \infty)$ tam aralığı boyunca çizilir. Oysa pratikte değişkenlerin çoğu bu tam aralık boyunca değer almazlar ya da çoğu modelde değişkenlerin aldığı tüm değerlerle ilgilenilmez. Değişkenin değer alamayacağı aralığın ya da ilgilenilmeyen aralığının test'e dahil edilmesi durumunda H_0 'ın reddedilmesi veya kabul edilmesi için geçerli sebep olup olmadığını gösteremez. Bizi yanıltıcı sonuçlara götürebilir.

İki doğrusal regresyon doğrusu karşılaştırılırken İki model arasında farklılık varsa bu farklılaşmanın hangi değerlerden itibaren başladığı ve hangi değer aralığında farklılaşma olduğu yaklaşık olarak belirlenebilir.

Eğer sadece bir regresyon modelinin bölgedeki diğer modellerden düşük ya da yüksek olma eğilimi ile ilgileniliyorsa, daha verimli tek taraflı eşanlı güven bantları oluşturulabilir.

4. UYGULAMA

423 bayan ve 238 erkek verisi kullanılarak bayan ve erkeklerin yüksek kan basıncı ve yaş değişkenleri ile doğrusal regresyon modelleri oluşturulmuştur, 1nci ve 4ncü uygulamalarda $x^T(\beta_{\text{erkek}} - \beta_{\text{bayan}})$ farkı için iki yanlı ve tek yanlı eşanlı güven bantları oluşturularak, bayan ve erkek olmak üzere iki grubun doğrusal regresyon modelleri karşılaştırılmıştır. Bayan ve erkek modelleri arasında farklılık olduğu durumlarda nasıl bir farklılık olduğu ve bu farklılığın yaklaşık olarak hangi yaş değerlerinden itibaren belirginleştiği belirlenmiştir.

Eşanlı güven bantları $\alpha=0.01$ anlamlılık düzeyinde hesaplanmıştır.

Uygulamada kullanılacak olan bayan ve erkekler için yaş, beden kitle indeksleri ve yüksek kan basıncı verileri Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı'ndan, TÜBİTAK tarafından desteklenen ve raporu 2003 yılında yayınlanan "Van İli Merkez İlçesi Kentsel Kesim Nüfusunun Sosyodemografik Özellikleri, Yaşam Kalitesi ve Sağlık Düzeyinin Belirlenmesi Araştırması." (Proje no. 101YO92) çalışmasından alınmış ve Ek-3' te verilmiştir.

Bayan ve erkek gruplarının doğrusal regresyon modellerinin karşılaştırılması için eşanlı güven bantları Matlab programı kullanılarak çizilmiştir.

Bayan ve erkek regresyon modellerinin karşılaştırılması için iki grubun yaş ve yüksek kan basıncı kullanılarak, yaş değişkeninin $(-\infty, \infty)$ tam aralığı, (a_l, b_l) sınırlı aralığı ve $(a_l = b_l)$ uç durumu için oluşturulmuş üç farklı iki yanlı eşanlı güven bandı üzerindeki bazı yaş noktaları incelenerek, bantların bu yaş noktalarında iki modelin aynı olduğunu varsayan H_0 hipotezinin testinde hangi kararları aldıkları 2nci uygulamada gösterilmiştir.

3ncü uygulamada kısmi F testi, tüm elimizdeki bayan ve erkek verilerine, belirli yaş altı ve belirli yaş üstü bayan ve erkek verilerine uygulanarak, güven bandının red ve kabul kararı verdiği bölgelerde kısmi F testinin ne kararı verdiği incelenmiştir. Böylece kısmi F testinin karar vermede eksik yönlerinin olup olmadığı belirlenmiştir.

Yine 423 bayan ve 238 erkek verisi kullanılarak bayan ve erkeklerin yüksek kan basıncı, yaş ve beden kitle indeksleri gibi birden fazla bağımsız değişken içeren modellerde $x^T(\beta_{\text{erkek}} - \beta_{\text{bayan}})$ farkı için tek yanlı ve iki yanlı eşanlı güven bantları 5nci uygulamada incelenmiştir. Burada da yaş ve beden kitle indeksi bağımsız değişkenleri ile yüksek kan basıncı bağımlı değişkenlerinden oluşturulan bayan ve erkek doğrusal regresyon modelleri arasında fark olup olmadığı test edilerek birden fazla bağımsız değişken içeren iki doğrusal regresyon modelin karşılaştırılması yapılmıştır. Eğer iki doğrusal regresyon modeli arasında farklılık var ise bu farklılığın nasıl olduğu ve hangi bağımsız değişkenlerin hangi değerlerinde ortaya çıktığı değerlendirilmiştir.

Bağımsız değişkenlerin $(-\infty, \infty)$ tam aralığında, (a_l, b_l) sınırlı aralığında ve $(a_l = b_l)$ uç durumu için üç farklı eşanlı güven bandı oluşturulmuş ve bunların etkinlikleri kıyaslanmıştır.

$(-\infty, \infty)$ bandının kritik sabiti F dağılım tablosu yardımıyla, $(a_l = b_l)$ uç durumunda çizilen eşanlı güven bandının kritik sabiti, t dağılım tablosu yardımıyla elde edilmiştir. (a_l, b_l) sınırlı aralığındaki eşanlı güven bandının kritik sabiti ise Ek-2' deki matlab programının içinde bulunan Monte Carlo simülasyonu ile hesaplanmıştır.

Tek yanlı eşanlı güven bandı için $(-\infty, \infty)$ bölgesinde oluşturulan eşanlı güven bandının kritik sabiti Ek-1' de verilen Hochberg&Quade bandı için kritik sabitler tablosu yardımıyla bulunmuştur.

İki gruptan gelen veriler için doğrusal regresyon modelleri;

$Y_1 = \beta_{01} + \beta_{11}X + \varepsilon_1$ 1nci gruptan değişken değerleri için doğrusal regresyon modeli

$Y_2 = \beta_{02} + \beta_{12}X + \varepsilon_2$ 2nci gruptan değişken değerleri için doğrusal regresyon modeli olarak yazılabilir.

$\varepsilon_1 \sim N(0, \sigma^2)$, $\varepsilon_2 \sim N(0, \sigma^2)$ iki hata terimi de aynı varyans σ^2 ile normal dağılmaktadır.

Model parametreleri $\hat{\beta} = (X'X)^{-1}(X'Y)$ ile tahmin edilir. Burada yaş ve yüksek kan basıncı değişkenleriyle bayan verileri kullanılarak doğrusal regresyon modeli oluşturmak için matrisler;

$$X_{\text{bayan}} = \begin{bmatrix} 1 & x_{1,1,1} & x_{1,p,1} \\ 1 & x_{1,1,2} & x_{1,p,2} \\ \vdots & \vdots & \vdots \\ 1 & x_{1,1,423} & x_{1,p,423} \end{bmatrix}_{423 \times 2} \quad p \text{ bağımsız değişken için genel form}$$

olmak üzere;

$$X_{\text{bayan}} = \begin{bmatrix} 1 & 20 \\ 1 & 22 \\ \vdots & \vdots \\ 1 & 92 \end{bmatrix}_{423 \times 2} ; Y_{\text{bayan}} = \begin{bmatrix} 110 \\ 120 \\ \vdots \\ 110 \end{bmatrix}_{423} \quad \text{olarak belirlenir.}$$

Yaş ve yüksek kan basıncı değişkenleriyle erkek verileri kullanılarak doğrusal regresyon modeli oluşturmak için matrisler;

$$X_{\text{erkek}} = \begin{bmatrix} 1 & x_{2,1,1} & x_{2,p,1} \\ 1 & x_{2,1,2} & x_{2,p,2} \\ \vdots & \vdots & \vdots \\ 1 & x_{2,1,238} & x_{2,p,238} \end{bmatrix}_{238 \times 2} \quad p \text{ bağımsız değişken için genel form}$$

olmak üzere;

$$X_{\text{erkek}} = \begin{bmatrix} 1 & 28 \\ 1 & 29 \\ \vdots & \vdots \\ 1 & 77 \end{bmatrix}_{238 \times 2} ; Y_{\text{erkek}} = \begin{bmatrix} 160 \\ 100 \\ \vdots \\ 165 \end{bmatrix}_{238} \text{ olarak belirlenir.}$$

Bu matrisler yardımıyla model katsayıları;

$$\hat{\beta}_{\text{bayan}} = \begin{bmatrix} 81.7647 \\ 0.9919 \end{bmatrix}; \hat{\beta}_{\text{erkek}} = \begin{bmatrix} 90.9167 \\ 0.6786 \end{bmatrix} \text{ olarak tahmin edilmiştir.}$$

İki grup için doğrusal regresyon modelleri;

$$\hat{Y}_{\text{erkek}} = 90,9167 + 0,6786x_1$$

$$\hat{Y}_{\text{bayan}} = 81,7647 + 0,9919x_1$$

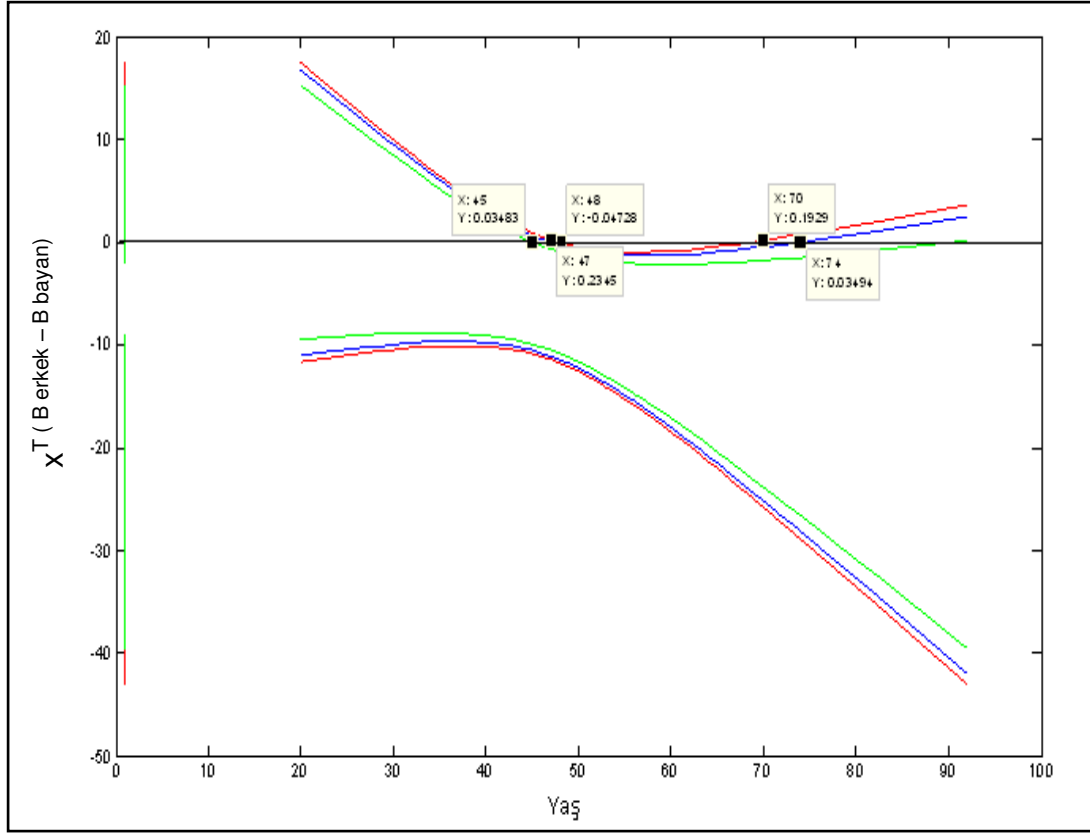
olarak yazılabilir.

İki yanlı eşanlı güven bantları eşitlik Eş.7 yardımıyla oluşturulurken, tek yanlı eşanlı güven bandı Eş.10 yardımıyla hesaplanır.

4.1. Tek Bağımsız Değişkenli İki Yanlı Eşanlı Güven Bantları Uygulaması

Bayan ve erkek gruplarının doğrusal regresyon modellerinin karşılaştırılması için oluşturulan eşanlı güven bantları Ek-2 'de verilen ve matlab' ta yazılan program yardımıyla çizilmiştir.

Bu iki doğrusal regresyon modelinin karşılaştırılmasında Eş.7 yardımıyla oluşturulan iki yanlı eşanlı güven bantları aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Şekil 4.1. Yaş değişkeninin farklı aralıklarında oluşturulmuş iki yanlı eşanlı güven bantları

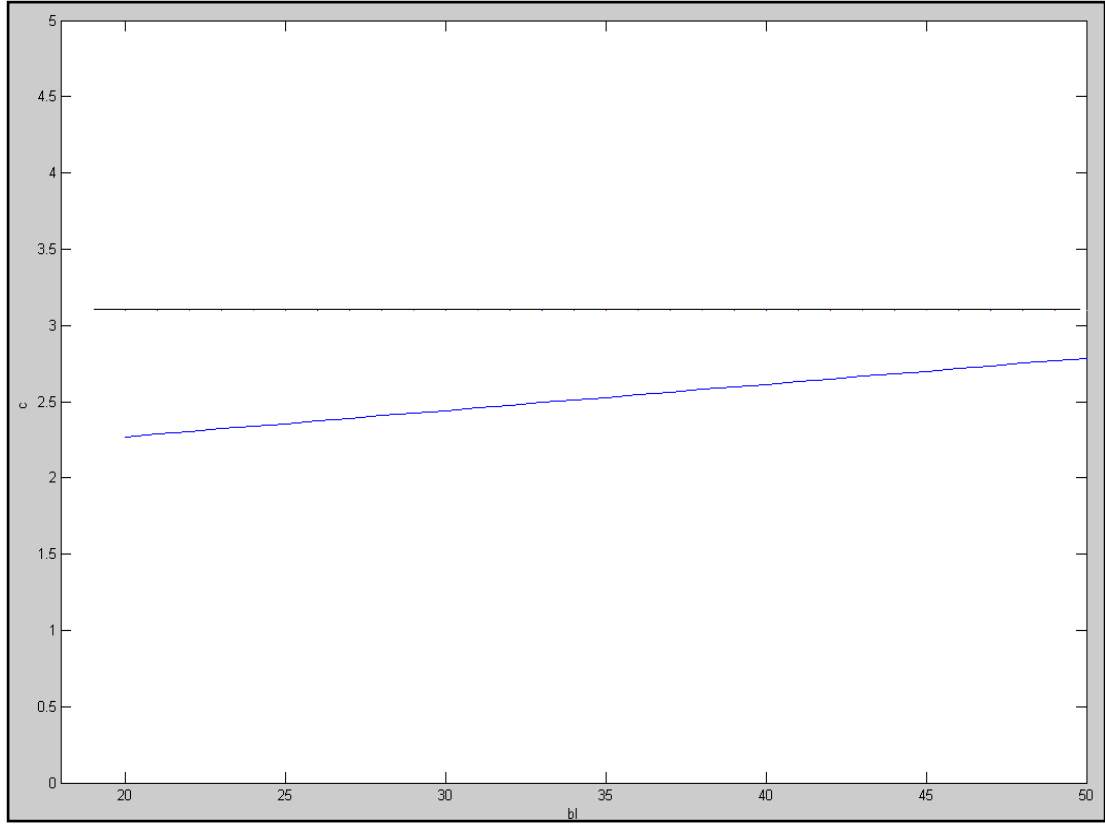
Şekilde, en dıştaki kırmızı bant $(-\infty, \infty)$ sınırsız aralığı boyunca, ortadaki mavi bant yaş değişkeninin sınırlı bölgesi için ve en içteki yeşil bant ise, $a_l = b_l$ uç durumu için oluşturulmuş eşanlı güven bantlarıdır. Şekil 4.1 'den bakıldığında sınırlı bölge boyunca çizilen eşanlı güven bandı, $a_l = -\infty$, $b_l = \infty$ tam aralığı boyunca çizilen güven bandından daha dardır ve dolayısıyla daha bilgi vericidir. Burada yaş değişkeni için $a_l = 20$ $b_l = 92$ aralığı boyunca çizilmiş olan mavi renkteki sınırlı bölge eşanlı güven bandı, en dışta yaş değişkeninin $a_l = -\infty$, $b_l = \infty$ tam aralığı boyunca çizilen eşanlı güven bandından yaklaşık % 6 kadar daha dardır. En içte $a_l = b_l$ uç durumu için oluşturulmuş yeşil renkli eşanlı güven bandı da a_l, b_l sınırlı bölgesi boyunca çizilen mavi renkli eşanlı güven bandından yaklaşık % 13 kadar, $a_l = -\infty$, $b_l = \infty$ tam aralığı boyunca çizilen kırmızı renkli banttan ise yaklaşık % 18 kadar daha dardır. Yaş değişkeninin $(-\infty, \infty)$ tam aralığı için çizilen kırmızı renkteki % 99 güven

düzeyinde iki yanlı eşanlı güven bandının kritik sabiti F tablosu yardımıyla $c = \sqrt{2 * F_{2,657,0.01}} = 3,0455$ olarak, yaş değişkeninin (a_l, b_l) sınırlı aralığı için çizilmiş mavi renkteki % 99 güven düzeyinde iki yanlı eşanlı güven bandının kritik sabiti Monte Carlo simülasyonu ile 1000000 sayıda simülasyon yapılarak $c=2,8977$ olarak ve yaş değişkeninin $(a_l = b_l)$ uç durumunda % 99 güven düzeyinde yeşil renkli iki yanlı eşanlı güven bandının kritik sabiti t tablosu yardımıyla $c = t_{657,0.995} = 2,5833$ olarak bulunur. (a_l, b_l) aralığı daraldıkça bandın kritik sabiti c' nin küçüldüğü, daha dar ve dolayısıyla daha bilgi verici güven bantlarının elde edildiği söylenebilir. Burada $48 \leq x \leq 70$ yaş için $X=0$ çizgisi eşanlı güven bandı içinde uzanmadığından iki doğrusal regresyon modelinin eşitliğini ileri süren H_0 hipotezinin reddedildiği görülmektedir. $(a_l = -\infty, b_l = \infty)$ bölgesi için) ve bu $48 \leq x \leq 70$ aralığında iki doğrusal regresyon modelinin eşit olmadığı, hatta burada Y eksenindeki değişken $x^T(\beta_{erkek} - \beta_{bayan})$ alınarak bant çizildiğinden bandın negatif bölgede bulunması yardımıyla bu bölgede bayanların erkeklerden daha yüksek kan basıncına sahip olma eğiliminde olduğu söylenebilir. Bu iki doğrusal regresyon modelinin aynı ya da farklı olmasından daha fazla bilgi vericidir ve güven bandı kullanmanın kısmi F testi kullanmaya göre avantajlarından biridir. Ayrıca $(-\infty, 0]$ aralığında yaş değişkeni değer alamayacağı için bu tanımsız aralığın değerlendirmeye katılması bizi yanıltıcı sonuçlara götürebilir. Bu tanımsız aralıkta H_0 hipotezinin reddi veya kabulü için geçerli sebep olup olmadığı gösterilemez. Yukarıdaki grafikte $(-\infty, 0]$ aralığında sıfır çizgisi bandın içinde uzandığından bu aralık boyunca iki doğrusal regresyon modelinin farklı olmadığı yorumunu yapmak yanlış olur. Zira yaş negatif değerler alamaz ve değişkenin değer almadığı bölgesini yorumlamak anlamsız olacaktır. Kısmi F testinde de değişken için bu sınırlama yapılamaz. Değişkenin $(-\infty, \infty)$ tam aralığı boyunca kısmi F testi hesaplanacağından H_0 hipotezinin reddi veya kabulü kararı yanlış verilmiş olabilir. Bu kısmi F testinin dezavantajıdır.

Ayrıca kısmi F testinde farklılaşmanın yaklaşık hangi yaşlar arasında olduğu yorumunu yapamazken Şekil 4.1 'e bakıldığında eşanlı güven bandının sıfır çizgisini içerip içermediğine göre iki model arasındaki farklılaşmanın değişkenlerin $(-\infty, \infty)$ tam aralığında oluşturulan bant için yaklaşık olarak 48 ile 70 yaşları arasında olduğu söylenebilir. Yani yaklaşık 48-70 yaş aralığındaki bayanların kan basıncının, erkeklerin kan basıncından daha yüksek seyretme eğiliminde olduğu yorumu yapılabilir.

Yaş değişkeninin sınırlı bölgesi için oluşturulmuş mavi renkteki eşanlı güven bandı ise 47-73.7 arasında H_0 hipotezini reddetmiştir. Bu bantta ise bayanlar ve erkekler için yüksek kan basınçlarının 47 yaştan itibaren farklılık göstermeye başladığı söylenebilir. Yaklaşık olarak 47 yaş altı ve 73,7 yaş üstü bayan ve erkeklerin yüksek kan basınçlarında anlamlı bir farklılık olmadığı yorumu da yapılabilir. Kısmi F testi kullanarak sadece bayan ve erkeklerin kan basınçlarının aynı olup olmadığı yorumu yapabilirken burada, farklılaşmanın yaklaşık hangi yaşlar arasında olduğu, hatta bu farklılaşmada bayanların erkeklerden daha yüksek kan basıncına sahip olma eğiliminde olduğu da söylenebilir. Bu bant değişkenin değer alabileceği sınırlı bölgede çizildiğinden yani negatif değerler gibi yaş değişkeninin değer alamayacağı bölgeler hesaba katılmadığından daha güvenilir sonuçlar elde edilir. Bu bandın $a_l = -\infty$, $b_l = \infty$ tam aralığı boyunca çizilen eşanlı güven bandından yaklaşık % 6 kadar daha dar olması da bu bandın daha güvenilir sonuçlar vereceğine işaret eder.

$a_l = b_l$ uç durumu için oluşturulmuş yeşil renkli eşanlı güven bandı da 45-91 yaş aralığında H_0 hipotezini reddetmiştir. Bu bant bir uç durum olup diğer iki banda göre oldukça daha dardır.

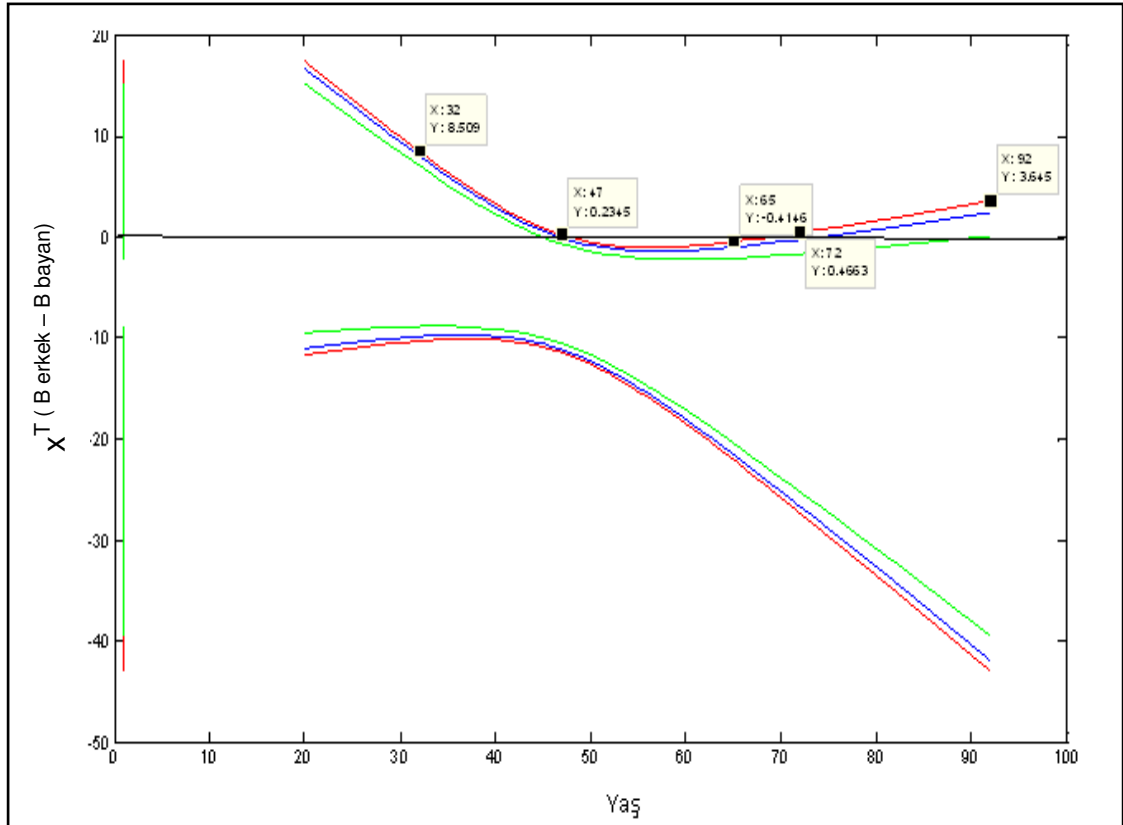
Şekil. 4.2. Yaş değişkeninin alt sınırı (a_l) sabitken üst sınırın (b_l) aldığı değere göre c değerindeki değişim

Yukarıdaki şekilde yaş değişkeninin alt sınırı $a_l=18$ alınarak yaş değişkeninin üst sınırı olan b_l 'nin değişimine göre eşanlı güven bandının kritik sabiti c değerlerine ilişkin grafik verilmiştir. Görüldüğü gibi yaş değişkeninin alt sınırı sabit bir değer alınırca, yaş değişkeninin üst sınırı büyüdükçe yani incelenen eşanlı güven bandı için bağımsız değişkenin sınırları genişledikçe bandın kritik sabiti c 'de büyümektedir. Bandın kritik sabitinin büyümesi ise daha geniş bantların elde edilmesi anlamına gelir. Oysa dar bantlar daha güvenilirdir. Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi yaş değişkeninin $a_l = -\infty$, $b_l = \infty$ tam aralığı boyunca oluşturulan eşanlı güven bandının kritik değeri en büyükken bu alan daraltıldıkça c değeri küçülmekte ve en küçük değerini ise $a_l=b_l$ uç durumu için almaktadır. Dolayısıyla eşanlı güven bantlarına bakıldığında da $a_l=b_l$ uç durumu için çizilen bant, yaş

değişkeninin $a_l = -\infty$, $b_l = \infty$ tam aralığı boyunca oluşturulan banttı yaklaşık % 18 daha dar olma eğilimindedir ve bu nedenle daha güvenilirdir.

4.2. Tek Değişkenli İki Yanlı Eşanlı Güven Bantlarında Bağımsız Değişkenin İlgilenilen Değerinde Bant Sınırlarının Belirlenmesi ve Bantların Kararları

Bantlar üzerindeki belirli noktalar aşağıda Şekil 4.3’de olduğu gibi incelenerek bu noktalarda hangi bandın, iki doğrusal regresyon modelinin eşitliğini varsayan H_0 hipotezinin reddi veya kabulü konusunda ne karar verdiği görülebilir.

Şekil 4.3. Yaş değişkeninin farklı noktalarında bant değerleri

Yaş değişkeninin $(-\infty, \infty)$ tam aralığında, (a_l, b_l) sınırlı aralığında ve $(a_l = b_l)$ uç durumu için oluşturulan üç güven bandının belirlenen yaş noktasındaki üst ve alt bant değerlerini hesaplayarak, bu değerlerin sıfırı içerip içermemesine göre bu yaş noktasında, üç bandın iki regresyon modeli arasında fark olmadığını ileri süren H_0 hipotezini reddedip reddedemeyeceğinin testini yapabiliriz.

Belirlenen yaş için bant değeri ve her bandın hesaplanan bant kritik sabiti, c değeri kullanılarak bandın alt ve üst sınırları;

$$x^T(\beta_2 - \beta_1) \in (x^T\hat{\beta}_1 - x^T\hat{\beta}_2) \mp c\hat{\sigma}\sqrt{x^T\Delta x}$$

formülü yardımıyla hesaplanabilir.

Bu bantların farklı birkaç yaş değerinde alt, üst sınırları ve

H_0 : iki doğrusal regresyon modeli arasında fark yoktur hipotezinin testinde verdiği kararlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Çizelge 4.1. Değişkenlerin verilen aralıkta hesaplanan iki yanlı eşanlı güven bandının alt, üst değerleri ve H_0 'ın testi

Yaş	$(-\infty, \infty)$ tam aralığında	(a_l, b_l) sınırlı aralığında	$(a_l = b_l)$ uç durumu
	c= 3,0455	c= 2,8977	c= 2,5833
32	csüst :8,5091	ciüst :8,0537	ctüst :7,0851
	csalt :-10,2563	cialt :-9,8009	ctalt :-8,8321
	Karar : H_0 kabul	Karar : H_0 kabul	Karar : H_0 kabul
47	csüst :0,2351	ciüst :-0,0467	ctüst :-0,6464
	csalt :-11,3813	cialt :-11,0995	ctalt :-10,4998
	Karar : H_0 kabul	Karar : H_0 red **	Karar : H_0 red **
49	csüst :-0,2862	ciüst :-0,5732	ctüst :-1,1837
	csalt :-12,1132	cialt :-11,8262	ctalt :-11,2157
	Karar : H_0 red **	Karar : H_0 red **	Karar : H_0 red **
65	csüst :-0,4137	ciüst :-0,9378	ctüst :-2,0526
	csalt :-22,0113	cialt :-21,4872	ctalt :-20,3724
	Karar : H_0 red **	Karar : H_0 red **	Karar : H_0 red **
72	csüst :0,4673	ciüst :-0,2060	ctüst :-1,6381
	csalt :-26,6052	cialt :-26,6052	ctalt :-25,1731
	Karar : H_0 kabul	Karar : H_0 red	Karar : H_0 red
76	csüst : 1,0549	ciüst :0,2875	ctüst :-1,3342
	csalt :-30,3725	cialt :-29,6051	ctalt :-27,9834
	Karar : H_0 kabul	Karar : H_0 kabul	Karar : H_0 red **
78	csüst :1,3551	ciüst :0,5475	ctüst :-1,1704
	csalt :-31,9259	cialt :-31,1183	ctalt :-29,4004
	Karar : H_0 kabul	Karar : H_0 kabul	Karar : H_0 red **
92	csüst :3,6465	ciüst :2,5148	ctüst :0,1076
	csalt :-42,9897	cialt :-21,8580	ctalt :-39,4508
	Karar : H_0 kabul	Karar : H_0 kabul	Karar : H_0 kabul

Bu çizelgeden 47 yaş değeri aşağıdaki gibi yorumlanabilir.

$x=[1;47]$ yaş noktasında yaş değişkeninin $(-\infty, \infty)$ tam aralığında, (a_l, b_l) sınırlı aralığında ve $(a_l = b_l)$ uç durumu için oluşturulan üç güven bandının alt ve üst bant sınırları oluşturularak bu sınırların sıfır çizgisini kapsayıp kapsamaması incelenmiş ve üç bandın bu 47 yaş noktasında H_0 hipotezini reddedip reddedemeyeceği testi yapılmıştır.

$(-\infty, \infty)$ tam aralığı boyunca oluşturulan eşanlı güven bandında, kritik sabit $c=3,0455$ ve $x=[1;47]$ olarak alınıp, bu bölgede eşanlı güven bandının üst sınırı $cs_{üst}=0,2351$, alt sınırı $cs_{alt}=-11,3813$ olarak hesaplanır. Bu aralık sıfır çizgisini $(x^T 0)$ içerdiğinden bayanların ve erkeklerin kan basınçları arasında fark olmadığını ileri süren H_0 hipotezi 47 yaş noktasında kabul edilir.

(a_l, b_l) aralığında oluşturulan sınırlı bölge eşanlı güven bandında, kritik sabit $c= 2,8977$ ve $x=[1;47]$ olarak alınıp, bu bölgede eşanlı güven bandının üst sınırı $ci_{üst}=-0,0467$, alt sınırı ise $ci_{alt}=-11,0995$ olarak hesaplanır. Bu aralık sıfır çizgisini içermediği için 47 yaşta H_0 hipotezi (a_l, b_l) sınırlı bandı tarafından reddedilir ve bu noktada bayanların ve erkeklerin farklı kan basıncına sahip olma eğiliminde oldukları, hatta $x^T(\beta_{erkek} - \beta_{bayan})$ için oluşturulan bant negatif bölgede olduğundan bayanların 47 yaş noktasında erkeklerden daha yüksek kan basıncına sahip olma eğiliminde oldukları söylenebilir.

$(a_l = b_l)$ uç durumu için oluşturulan eşanlı güven bandında, kritik sabit $c= 2,5833$ ve $x=[1;47]$ olarak alınıp, bu bölgede oluşturulan iki yanlı eşanlı güven bandının üst sınırı $ct_{üst}= -0,6464$, alt sınırı ise $ct_{alt}=-10,4998$ olarak hesaplanır. Bu aralık sıfır çizgisini içermediğinden bu 47 yaş noktasında bayan ve erkeklerin kan basınçları farklıdır. Bu noktada iki doğrusal regresyon modelinin farklı olduğu söylenebilir. Hatta bu noktada bayanların erkeklerden daha yüksek kan basıncı eğiliminde olduğu da söylenebilir.

Görüldüğü gibi, hiç kısıt koymadan yaş değişkeninin $(-\infty, \infty)$ tam aralığında oluşturulan bant H_0 hipotezini kabul ederken, kısıt konulmuş yani sınırlandırılmış bölge boyunca çizilen eşanlı güven bandı H_0 hipotezini reddetmektedir. Değişkenler için sınırlandırılmış aralıkta oluşturulmuş eşanlı güven bantları iki doğrusal regresyon modeli arasındaki farklılığı yakalayabilirken, $(-\infty, \infty)$ aralığında oluşturulan bant bu farklılığı yakalayamamıştır. Bağımsız değişkenin değerlendirildiği aralık önemlidir ve değişkenlerin ilgilenilen bölgesine göre, iki doğrusal regresyon modelinin eşit olup olmadığının testinde verilen kararı değiştirebilmektedir.

Yaş değişkeninin 32, 49, 65, 72, 76, 78 ve 92 değerlerinde de yukarıda verildiği gibi değişkenlerin ilgilenilen bölgelerine göre oluşturulmuş üç güven bandı için; bantların alt, üst sınırları ve H_0 hipotezinin reddi veya kabulü konusunda verdiği karar Çizelge 4.1 'de verilmiştir.

4.3. İki Doğrusal Regresyon Modelinin Karşılaştırılması için Kısmi F Testi

Kısmi F testinin, bantların red veya kabul kararı verdiği noktalarda ne kararı verdiğini görebilmek ve var ise farklılığı ortaya koyabilmek için bu verilere kısmi F testi uygulanmıştır. Ayrıca yaş değişkeninin belli aralıktaki değerleri için de kısmi F testi uygulanarak bandın red veya kabul kararı verdiği bölgelerde kısmi F testinin ne karar aldığı incelenmiş ve kısmi F testinin yetersiz kaldığı durumlar gösterilmiştir.

İki doğrusal regresyon modelinin aynı ya da farklı olduğunun testinde eşanlı güven bandı kullanarak yapılan hesaplamalarda iki model arasında fark olmadığını ileri süren H_0 hipotezinin $(-\infty, \infty)$ sınırsız aralığı boyunca çizilen eşanlı güven bandında 48-70 yaş aralığında, a_1, b_1 sınırlı bölgesi boyunca çizilen eşanlı güven bandında 47-73,7 aralığında ve $a_1=b_1$ uç durumu için oluşturulmuş güven bandında ise 45-91 aralığında reddedildiği görülmüştür.

Kısmi F testi, yaş değişkeninde hiçbir sınırlama yapmaksızın bütün veriler için, 49 yaş altı veriler için ve 49-70 arası veriler için uygulanarak bandın red veya kabul kararları aldığı bu bölgelerde kısmi F testinin iki model arasında fark olmadığını ileri süren H_0 hipotezinin testi için hangi kararları verebileceği incelenebilir. Model;

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X + \beta_2 ZX + \varepsilon \text{ olsun.}$$

ε hata terimi olup $\varepsilon \sim N(0, \sigma^2)$ dağılımına sahiptir.

$Z=0$ iken $Y = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon$ bayanlar için doğrusal regresyon modeli, $Z=1$ iken $Y = \beta_0 + \beta_1 X + \beta_2 X + \varepsilon$ veya buna denk olarak $Y = \beta_0 + (\beta_1 + \beta_2)X + \varepsilon$ erkekler için doğrusal regresyon modeli elde edilir.

Bayan verileri için yani $Z=0$ olduğu durumda bulunan $Y = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon$ modeli indirgenmiş modeldir.

İki regresyon modelinin karşılaştırılması için yokluk hipotezi $H_0: \beta_2 = 0$ şeklinde oluşturulmuştur. β_2 'nin yani erkeklerden gelen veriler için oluşturulmuş regresyon model katsayısının sıfıra eşit olması, diğer bir ifade ile model denkleminin katkısının anlamsız olması, $Y = \beta_0 + \beta_1 X + \beta_2 ZX + \varepsilon$ tam modelinin, $Y = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon$ bayan verileri için oluşturulan regresyon modeline eşdeğer olacağını dolayısıyla iki grup için regresyon modellerinin aynı olduğunu belirtir.

Yaş değişkeni için herhangi bir sınırlama yapılmaksızın toplanan tüm veriler için kısmi F testi;

$$F = \frac{\text{Tam model için RKT} - \text{Bayanlar için RKT}}{\text{Tam model için HKO}} \sim F_{1, n-k}$$

eşitliği yardımı ile hesaplanır.

Burada ;

Tam model için RKT: Bayan ve erkeklere ait yaş değişkeni üzerinde hiçbir sınırlama olmaksızın tüm veriyi içeren modelin regresyon kareler toplamıdır ve 69846,030 olarak hesaplanmıştır.

Tam model için HKO: Bayan ve erkeklere ait yaş değişkeni üzerinde hiçbir sınırlama olmaksızın tüm veriyi içeren modelin hata kare ortalamasıdır ve 553,475 olarak hesaplanmıştır.

Bayanlar için RKT: Sadece bayanlara ait veriden yaş değişkeni üzerinde hiçbir sınırlama konulmaksızın hesaplanan regresyon modelinin regresyon kareler toplamıdır ve 58049,920 olarak hesaplanmıştır.

p modeldeki bağımsız değişken sayısıdır.

Hesaplanan kısmi F değeri;

$$F_{\text{Hesaplanan}} = \frac{69846,030 - 58049,920}{553,475} = 21,313$$

dir.

Kısmi F testinde, hesaplanan F değeri tablo değeri ile kıyaslanarak hipotezin red veya kabul kararı verilir.

$F_{1,657,0.01} = 6,63$ tablo değeri ile hesaplanan F değeri karşılaştırılır. $F_{\text{Hesaplanan}} > F_{\text{Tablo}}$ olduğundan ($21,313 > 6,63$) $H_0: \beta_2 = 0$ hipotezi reddedilir. $\beta_2 \neq 0$ olması durumunda β_2 'nin yani erkeklerden gelen veriler için oluşturulmuş regresyon model katsayısının sıfırdan farklı olması, diğer bir ifadeyle model denkleminin katkısının anlamsız olmaması, $Y = \beta_0 + \beta_1 X + \beta_2 Z + \varepsilon$ tam modelinin, $Y = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon$ bayan verileri için oluşturulan regresyon modelinden farklı olacağı dolayısıyla iki grup için regresyon modellerinin yaş değişkeni üzerinde hiçbir sınırlama yapılmadığı bu aralık için farklı olduğu söylenebilir.

Bu veriler için eşanlı güven bandı oluşturulduğunda ise tüm yaşlarda iki model arasında farklılaşma olmadığı, farklılaşmanın tercih edilen bant türü için ilk uygulamada bulunan 48-70 yaş aralığında, 47-73.7 aralığında ve 45-91 aralığında olduğu gösterilmiş idi. Kısmi F testi ise bütün yaşlar için bayan ve erkek regresyon modelleri arasında farklılık olmadığını ileri süren H_0 hipotezini reddetmektedir. Oysaki bayan ve erkek modelleri arasındaki farklılık tüm yaşlar boyunca değil sadece yukarıda belirlenen yaşlar arasındadır. Bu farklılaşmanın hangi yaş aralıklarında olduğunun belirlenememesi ve fark olmayan yaşlarda bile genel bir yaklaşım kullanarak iki model arasında farklılık olduğunu söylemesi kısmi F testinin bir dezavantajıdır.

Aynı hesaplama sadece 49 yaş altı veriler için yapılırsa;

RKT tam model :49 yaş altı bayan ve erkek verilerinden hesaplanan regresyon modeli için regresyon kareler toplamı olmak üzere 6717,040 olarak hesaplanmıştır.

RKT Bayan : 49 yaş altı bayan verilerinden oluşturulan regresyon modeli için regresyon kareler toplamı olmak üzere 5045,425 olarak hesaplanmıştır.

HKO tam model :49 yaş altı bayan ve erkek verilerinden hesaplanan regresyon modeli için hata kare ortalaması olmak üzere 419,534 olarak hesaplanmıştır.

Hesaplanan kısmi F değeri;

$$F_{\text{Hesaplanan}} = \frac{6717,040 - 5045,425}{419,534} = 3,9844$$

bulunur.

$F_{1,390,0.01} = 6,63$ tablo değeri ile hesaplanan F değeri karşılaştırılır.

$F_{\text{Hesaplanan}} < F_{\text{Tablo}}$ olduğundan İki regresyon modelinin karşılaştırılması için oluşturulan $H_0: \beta_2 = 0$ hipotezi kabul edilir. β_2 'nin yani erkek grubu verileri için oluşturulmuş regresyon model katsayısının sıfıra eşit olması, diğer bir değişle model denklemine katkısının anlamsız olması, $Y = \beta_0 + \beta_1 X + \beta_2 Z + \varepsilon$ tam modelinin, $Y = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon$ bayan verileri için oluşturulan regresyon modeline eşit olacağını dolayısıyla iki grup için regresyon modellerinin aynı olduğunu belirtir. Kısmi F testi sonucuna göre 49 yaş altında bayanların ve erkeklerin yaş ve yüksek kan basınçları ile oluşturulan doğrusal regresyon modelleri arasında farklılık olmadığı söylenebilir. Eşanlı güven bantlarına baktığımızda oluşturulan üç bantta 49 yaş altı için sıfır çizgisini kapsamamaktadır. 45-49 yaş arasında bantlar H_0 hipotezini reddetmektedir. Bantlarda bayan ve erkeklerin yüksek kan basınçları arasında farklılık olmadığını ileri süren H_0 hipotezi yaklaşık 45 yaş altı bayan ve erkekler için kabul edilmiştir. Oysa kısmi F testi 49 yaş altı bütün veriler için iki regresyon modelinin aynı olduğunu ileri sürdüğünden, 45-49 yaş arasında iki model farklı olmasına rağmen bu farklılığı yakalayamamış ve 49 yaş altı tüm veriler için iki model arasında farklılık olmadığını kabul etmiştir.

Aynı hesaplama sadece 45 yaş altı veriler için yapılırsa;

- RKT tam model : 45 yaş altı bayan ve erkek verilerinden hesaplanan regresyon modeli için regresyon kareler toplamı olmak üzere 2905,884 olarak hesaplanmıştır.
- RKT Bayan : 45 yaş altı bayan verilerinden oluşturulan regresyon modeli için regresyon kareler toplamı olmak üzere 2696,580 olarak hesaplanmıştır.
- HKO tam model : 45 yaş altı bayan ve erkek verilerinden hesaplanan regresyon modeli için hata kare ortalaması olmak üzere 396,430 olarak hesaplanmıştır.

Hesaplanan kısmi F değeri;

$$F_{\text{Hesaplanan}} = \frac{2905,884 - 2696,580}{396,430} = 0,528$$

bulunur.

$F_{1,323,0.01} = 6,63$ tablo değeri ile hesaplanan F değeri karşılaştırılır.

$F_{\text{Hesaplanan}} < F_{\text{Tablo}}$ olduğundan İki regresyon modelinin karşılaştırılması için oluşturulan $H_0: \beta_2 = 0$ hipotezi kabul edilir. β_2 'nin yani erkek grubundan gelen veriler için oluşturulmuş regresyon model katsayısının sıfıra eşit olması, diğer bir değişle model denklemine katkısının anlamsız olması, $Y = \beta_0 + \beta_1 X + \beta_2 Z + \varepsilon$ tam modelinin, $Y = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon$ bayan verileri için oluşturulan regresyon modeline eşit olacağını dolayısıyla iki grup için regresyon modellerinin aynı olduğunu belirtir. Kısmi F testi sonucuna göre 45 yaş altında bayanların ve erkeklerin yüksek kan basınçları için oluşturulan doğrusal regresyon modelleri arasında fark olmadığı söylenebilir. Eşanlı güven bantlarına baktığımızda oluşturulan üç banttta 45 yaş altı için sıfır çizgisini kapsamaktadır. Dolayısıyla bantlar da bu yaş aralığında bayan ve erkeklerin yüksek kan basınçları arasında farklılık olmadığını kabul etmiştir.

Aynı hesaplama 45<yaş<70 aralığında veriler için yapılır ise;

RKT tam model : 45<yaş<70 aralığında bayan ve erkek verilerinden hesaplanan regresyon modeli için regresyon kareler toplamı olmak üzere 17874,792 olarak hesaplanır.

RKT Bayan : 45<yaş<70 aralığında bayan verilerinden oluşturulan regresyon modeli için regresyon kareler toplamı olmak üzere 14780,027 olarak hesaplanır.

HKO tam model : 45<yaş<70 aralığında bayan ve erkek verilerinden hesaplanan regresyon modeli için hata kare ortalaması olmak üzere 708,102 olarak hesaplanır.

Hesaplanan kısmi F değeri;

$$F_{\text{Hesaplanan}} = \frac{17874,792 - 14780,027}{708,107} = 4,371$$

bulunur.

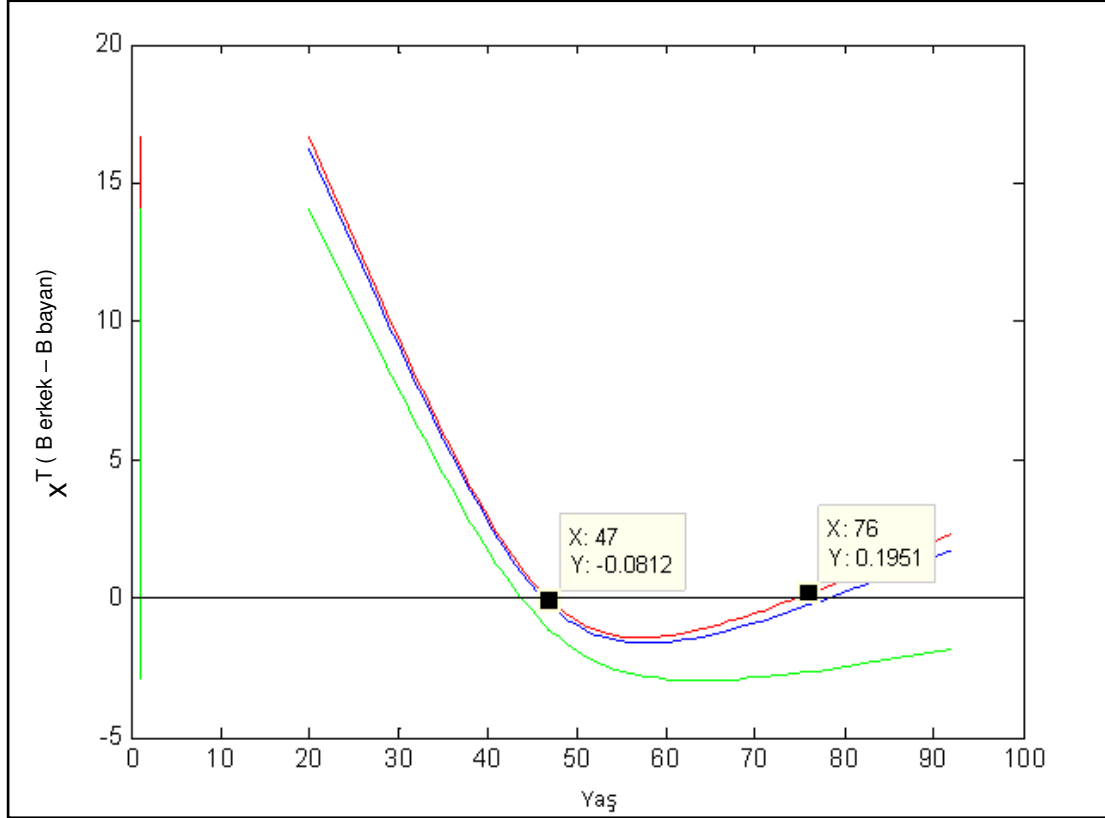
$F_{1,301,0.01}=6,63$ tablo değeri ile hesaplanan F değeri karşılaştırılır. $F_{\text{Hesaplanan}} < F_{\text{Tablo}}$ olduğundan İki regresyon modelinin karşılaştırılması için oluşturulan $H_0: \beta_2 = 0$ hipotezi kabul edilir. β_2 'nin yani erkeklerden gelen veriler için oluşturulmuş regresyon model katsayısının sıfıra eşit olması, diğer bir deyişle model denkleminde katkısının anlamsız olması, $Y = \beta_0 + \beta_1X + \beta_2ZX + \varepsilon$ tam modelinin, $Y = \beta_0 + \beta_1X + \varepsilon$ bayan verileri için oluşturulan regresyon modeline eşit olacağını dolayısıyla iki grup için regresyon modellerinin aynı olduğunu belirtir. Kısmi F testi sonucuna göre $45 < \text{yaş} < 70$ bayanların ve erkeklerin yüksek kan basınçları için oluşturulan doğrusal regresyon modelleri arasında farklılık olmadığı söylenebilir. Eşanlı güven bantlarına baktığımızda oluşturulan üç bantta $45 < \text{yaş} < 70$ için sıfır çizgisini kapsamamaktadır dolayısıyla bantlar bu yaş aralığında bayan ve erkeklerin yüksek kan basınçları arasında farklılık olduğunu kabul etmiştir. Oysa kısmi F testi bu farklılığı yakalayamamıştır.

4.4. Tek Bağımsız Değişkenli Tek Yanlı Eşanlı Güven Bantları Uygulaması

Tek yanlı eşanlı güven bantları oluşturularak bölgedeki modellerin hangisinin daha yüksek ya da daha düşük seyretme eğiliminde olduğu belirlenebilir.

İki yanlı eşanlı güven bantları iki taraflı çıkarımlar için uygundur. Eğer ilgilenilen sadece bir doğrusal regresyon modelinin diğer doğrusal regresyon modelinden düşük seyredip seyretmediği ise, yani verilen aralık boyunca bayanların aynı yaşta erkeklerden daha yüksek kan basıncı eğiliminde olup

olmadığı durumuyla ilgilenildiğinde tek yanlı güven bandı kullanmak daha uygun olur.

Şekil 4.4. Yaş değişkeninin farklı aralıklarında oluşturulmuş tek yanlı eşanlı güven bantları

Tek yanlı eşanlı güven bantları, güven aralığı formunun üst güven bandı formu dikkate alınarak oluşturulur. Bantlar için gerekli kritik sabit belirlendikten sonra bu üst formda ilgili değerler yazılarak bant çizdirilir.

Şekil 4.4 'te en dışta kırmızı renkteki bant $a_i = -\infty$, $b_i = \infty$ durumu için çizilmiş tek taraflı eşanlı güven bandıdır. Bu bandın kritik sabiti c'yi hesaplamak için Hochberg ve Quade eşitsizliğinden yararlanıldığı söylenmişti. Bu bandın kritik sabiti Ek-1' de verilen Hochberg&Quade bandı kritik sabitler tablosuna bakılarak bulunur. Bu tabloda $\alpha=0,01$, $p=2$; $v=657$ ($v=n_1+n_2-2(p+1)$)

değerlerinin kesişim noktasındaki değer bandın kritik sabiti olarak belirlenir. Bu bandın kritik sabiti tablodan bakılarak $c = 2,8800$ olarak bulunur.

Ortadaki mavi renkteki bant ise $20 < a_l \leq b_l < 92$ aralığında oluşturulan eşanlı güven bandıdır. Bu bandın kritik sabiti, iki yanlı eşanlı güven bandında olduğu gibi 1000000 kere yapılan simülasyonla $c = 2,7975$ olarak hesaplanır. En alttaki yeşil renkli bant ise, $a_l = b_l$ uç durumu için oluşturulmuş eşanlı güven bandıdır. Bu bandın kritik sabiti 0.99 güven düzeyi ve 657 serbestlik dereceli t tablo değerine bakılarak $c = 2,3320$ olarak bulunur.

Hochberg and Quade' in bandı en yüksek eğri ile, sınırlı bölge tek yanlı eşanlı güven bandı orta eğri ile ve pointwise bandı ise en alçak eğri ile verilmiştir. Pointwise bandı sadece önceden belirlenmiş x noktalarında çıkarım yapmak için kullanılır ve çok kullanışlı değildir. Sınırlı bölgede çizilen tek yanlı eşanlı güven bandı her zaman Hochberg and Quade' in bandından daha alçak ve daha bilgi vericidir. Sınırlı bölgede çizilen tek yanlı eşanlı güven bandı, iki yanlı eşanlı güven bandının üst eğrisinin her zaman altındadır. Bölgede hangi modelin daha alçak ya da daha yüksek seyrettiği ile ilgilenildiği durumda iki yanlı banttı daha bilgi vericidir.

Şekil 4.4 'e bakıldığında bayanların erkeklerden daha yüksek kan basıncına sahip olma eğiliminde olduğu ve bayanlarla erkeklerin kan basınçları arasındaki farklılaşmanın yaklaşık 47- 76 yaşlar arasında olduğu yorumu yapılabilir.

Burada yaş değişkeni için $a_l = 20$ $b_l = 92$ aralığı boyunca çizilmiş olan mavi renkteki sınırlı bölge eşanlı güven bandı, en dışta yaş değişkeninin $a_l = -\infty$, $b_l = \infty$ tam aralığı boyunca çizilen eşanlı güven bandından yaklaşık % 8, en içte $a_l = b_l$ uç durumu için oluşturulmuş yeşil renkli eşanlı güven bandı da a_l, b_l sınırlı bölgesi boyunca çizilen mavi renkli eşanlı güven bandından

yaklaşık % 44 ve $a_l = -\infty$, $b_l = \infty$ tam aralığı boyunca çizilen kırmızı renkli banttandır ise yaklaşık % 51 kadar daha dardır.

4.5. İki Bağımsız Değişkenli İki Yanlı ve Tek Yanlı Eşanlı Güven Bantları Uygulaması

Birden fazla bağımsız değişken kullanılarak da iki yanlı ve tek yanlı eşanlı güven bantları oluşturulabilir. Bu çalışmanın metodolojilerinin herhangi bir sayıdaki bağımsız değişken için uygulanabilir olduğunu vurgulamak için $p=2$ bağımsız değişkenli başka bir örnek uygulaması yapılmıştır.

Burada 423 bayan ve 238 erkek verisi kullanılarak bayan ve erkeklerin yaş ve beden kitle indeksleri gibi birden fazla bağımsız değişkeni ve yüksek kan basıncı bağımlı değişkeni yardımıyla oluşturulan modellerde $x^T(\beta_{\text{erkek}} - \beta_{\text{bayan}})$ farkı için tek yanlı ve iki yanlı eşanlı güven bantları oluşturulmuştur.

Bu uygulamada bayan ve erkek iki cinsiyet grubu için yaş ve beden kitle indeksi değişkenlerinin aynı dağılımı boyunca farklı yüksek kan basıncına sahip olup olmadığı ile ilgilenilmektedir. Bu değişkenler için iki cinsiyet grubu karşılaştırılması yapılır.

Bu veriler için x_1 yaş, x_2 beden kitle indeksi olmak üzere, $(x_1 = 20, \dots, 92, x_2 = 14,36, \dots, 53,94)$ iki cinsiyet grubu için doğrusal regresyon modelleri;

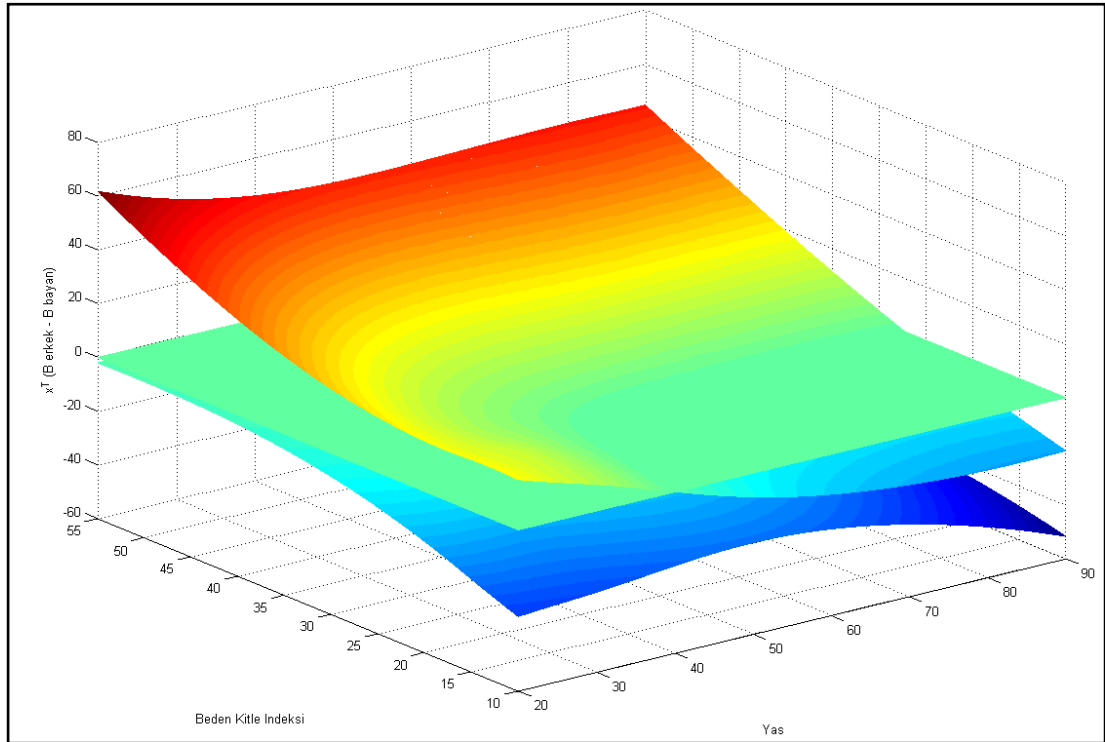
$$\hat{Y}_{\text{erkek}} = 65,5647 + 0,6849x_1 + 0,9521x_2$$

$$\hat{Y}_{\text{bayan}} = 71,7674 + 0,9747x_1 + 0,3716x_2$$

şeklinde oluşturulur.

Öncelikle $(-\infty, \infty)$ tam aralığı, (a_l, b_l) sınırlı aralığı ve $(a_l = b_l)$ uç durumu için üç farklı iki yanlı eşanlı güven bandı incelenmiştir.

Bağımsız değişkenlerin $(-\infty, \infty)$ tam aralığı için % 99 güven düzeyinde iki yanlı eşanlı güven bandının kritik sabiti F tablosu yardımıyla $c = \sqrt{3 * F_{3,655,0.01}} = 2,9642$ olarak bulunur. Bu kritik sabit yardımıyla değişkenlerin sınırsız bölgeleri boyunca iki yanlı eşanlı güven bandı aşağıdaki gibi çizilmiştir.

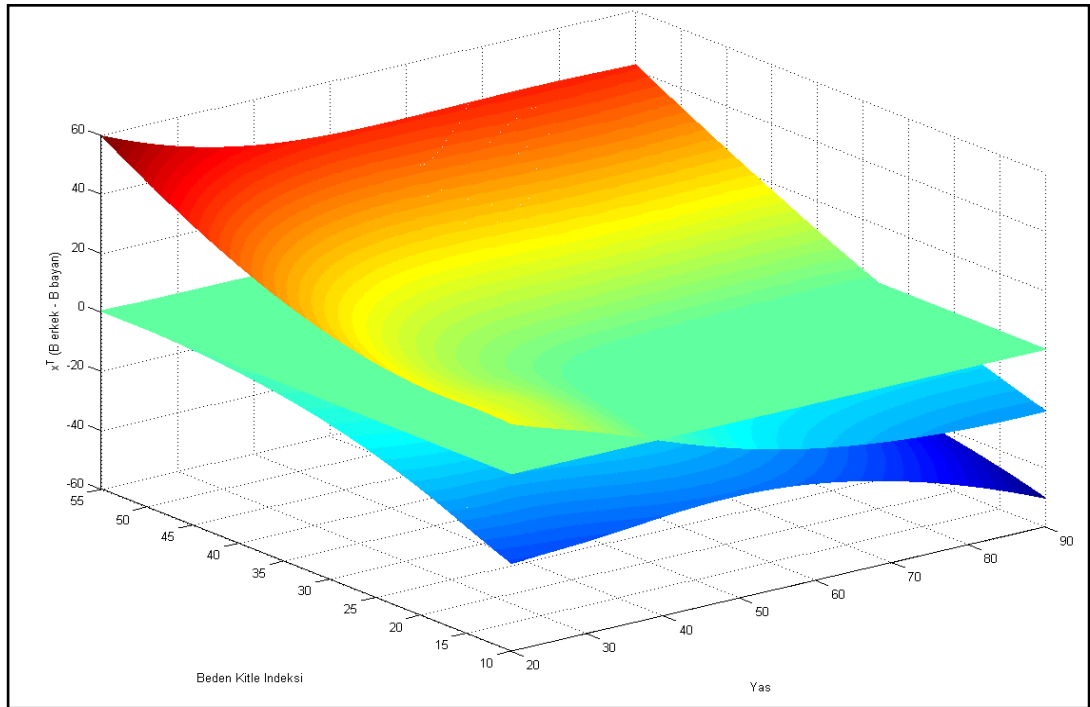

Şekil 4.5. Bağımsız değişkenlerin $(-\infty, \infty)$ tam aralığı için % 99 güven düzeyinde çizilmiş iki bağımsız değişkenli, iki yanlı eşanlı güven bandı

İki cinsiyet grubunun doğrusal regresyon modellerinin karşılaştırılması için yukarıdaki eşanlı güven bandı elde edilmiştir. Bu güven bandının (x^T0) çizgisini içerip içermediğine göre iki grubun doğrusal regresyon modellerinin aynı olup olmadığı karşılaştırılması yapılabilir. Şekil 4.5 'ten yaş değişkeninin 40-92 aralığı ve beden kitle değişkeninin 14,36-27,8 aralığı için eşanlı güven

bandının sıfır çizgisini (x^T0) içermediği görülmektedir. Bağımsız değişkenlerimizin bu değerlerinde iki doğrusal regresyon modelinin farklı olduğu yorumu yapılabilir. Eşanlı güven bandı $x^T(\beta_{\text{erkek}} - \beta_{\text{bayan}})$ olarak oluşturulmuştur. Eşanlı güven bandı yaş değişkeninin 40-90 aralığı ve beden kitle değişkeninin 14,36-27,8 aralığında iki doğrusal regresyon modelinin farklı olduğunun yanısıra, Şekil 4.5 'e bakıldığında bu değer aralıklarında bant negatif bölgede olduğundan değişkenlerin bu değer aralığında bayanların erkeklerden daha yüksek kan basıncı eğiliminde olduğu söylenebilir.

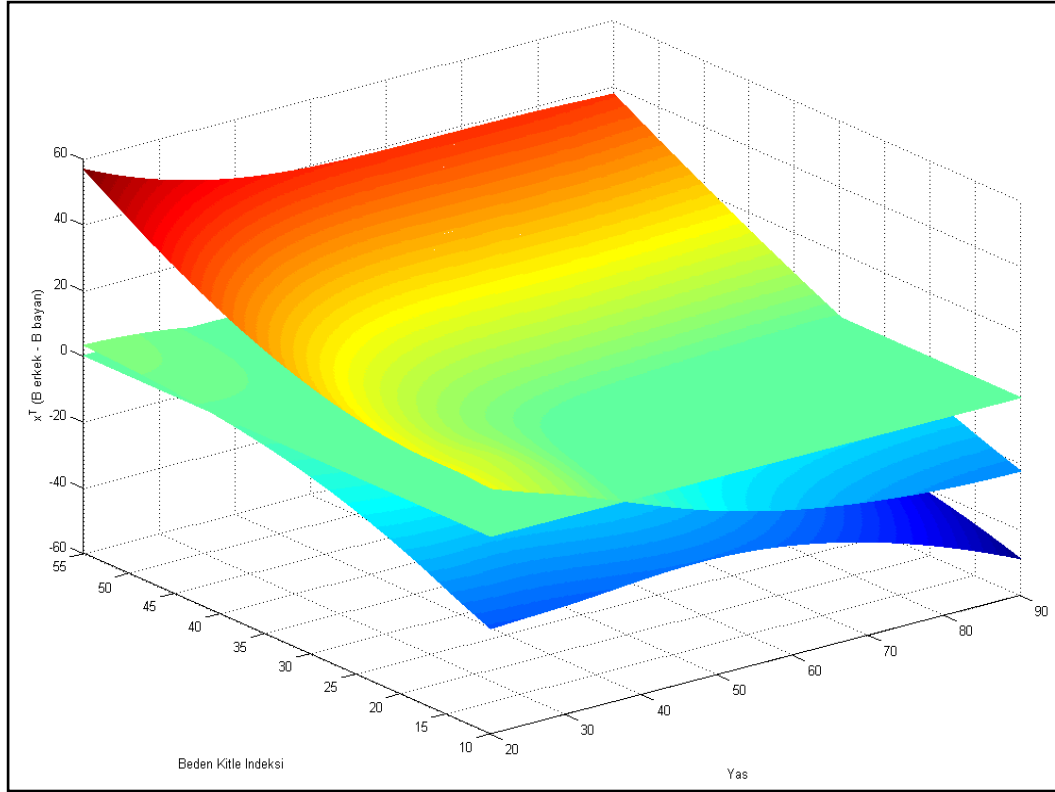
Bağımsız değişkenlerin (a_1, b_1) sınırlı aralığı için % 99 güven düzeyinde iki yanlı eşanlı güven bandının kritik sabiti Monte Carlo simülasyonu ile 1000000 sayıda simülasyon yapılarak $c=2,8595$ olarak bulunmuş ve bu kritik sabit yardımıyla değişkenlerin sınırlı bölgeleri boyunca iki yanlı eşanlı güven bandı aşağıdaki gibi çizilmiştir.

Şekil 4.6. Bağımsız değişkenlerin (a_1, b_1) sınırlı aralığı için % 99 güven düzeyinde çizilmiş iki bağımsız değişkenli, iki yanlı eşanlı güven bandı

İki cinsiyet grubunun doğrusal regresyon modellerinin karşılaştırılması için yukarıdaki eşanlı güven bandı elde edilmiştir. Bu güven bandının (x^T0) çizgisini içerip içermediğine göre iki grubun doğrusal regresyon modellerinin aynı olup olmadığı karşılaştırılması yapılabilir. Yaş değişkeninin 20-92 aralığı ile beden kitle indeksinin 14,36-53,94 değer aralığı için iki yanlı eşanlı güven bantları oluşturulmuştur. Şekle bakıldığında yaş değişkeninin 39-92 aralığı ve beden kitle değişkeninin 14,36-28,4 aralığı için eşanlı güven bandımız sıfır çizgisini (x^T0) içermediği görülmektedir. Bağımsız değişkenlerimizin bu değerlerinde iki doğrusal regresyon modelinin farklı olduğu yorumu yapılabilir. Eşanlı güven bandı $x^T(\beta_{\text{erkek}} - \beta_{\text{bayan}})$ olarak oluşturulmuştur. Eşanlı güven bandı yaş değişkeninin 39-92 aralığı ve beden kitle değişkeninin 14,36-28,4 aralığında iki doğrusal regresyon modelinin farklı olduğunun yanısıra, Şekil 4.6 'ya bakıldığında değişkenlerin bu değer aralıklarında eşanlı güven bandı negatif bölgede olduğundan bayanların erkeklerden daha yüksek kan basıncı eğiliminde olduğu söylenebilir.

($a_1 = b_1$) uç durumunda bayan ve erkek iki cinsiyet grubu için yaş ve beden kitle indeksi değişkenlerinin aynı dağılımı boyunca farklı yüksek kan basıncına sahip olup olmadığı ile ilgilenilir. Bu değişkenler için iki cinsiyet grubu karşılaştırılması yapılır. Bağımsız değişkenlerin ($a_1 = b_1$) uç durumunda % 99 güven düzeyinde iki yanlı eşanlı güven bandının kritik sabiti t tablosu yardımıyla $c = t_{655,0.995} = 2,5834$ olarak bulunur. Bu kritik sabit yardımıyla değişkenlerin bu sınırlı bölgeleri boyunca iki yanlı eşanlı güven bandı aşağıdaki gibi çizilmiştir.

Şekil 4.7. Bağımsız değişkenlerin ($a_l = b_l$) uç durumunda % 99 güven düzeyinde çizilmiş, iki bağımsız değişkenli, iki yanlı eşanlı güven bandı

İki cinsiyet grubunun doğrusal regresyon modellerinin karşılaştırılması için yukarıdaki eşanlı güven bandı elde edilmiştir. Bu güven bandının (x^T0) çizgisini içerip içermediğine göre iki grubun doğrusal regresyon modellerinin aynı olup olmadığı karşılaştırılması yapılabilir. Şekle bakıldığında yaş değişkeninin 38-92 aralığı ve beden kitle değişkeninin 14,36-29,5 aralığı için eşanlı güven bandının sıfır çizgisini (x^T0) içermediği görülmektedir. Bağımsız değişkenlerin bu değerlerinde iki doğrusal regresyon modelinin farklı olduğu yorumu yapılabilir. Eşanlı güven bandı $x^T(\beta_{\text{erkek}} - \beta_{\text{bayan}})$ olarak oluşturulmuştur. Eşanlı güven bandı yaş değişkeninin 38-92 aralığı ve beden kitle indeksi değişkeninin 14,36-29,5 aralığında iki doğrusal regresyon modelinin farklı olduğunun yanısıra, Şekil 4.7 'ye bakıldığında değişkenlerin bu değer aralığında eşanlı güven bandı negatif bölgede bulunduğundan

bayanların erkeklerden daha yüksek kan basıncı eğiliminde olduğu söylenebilir.

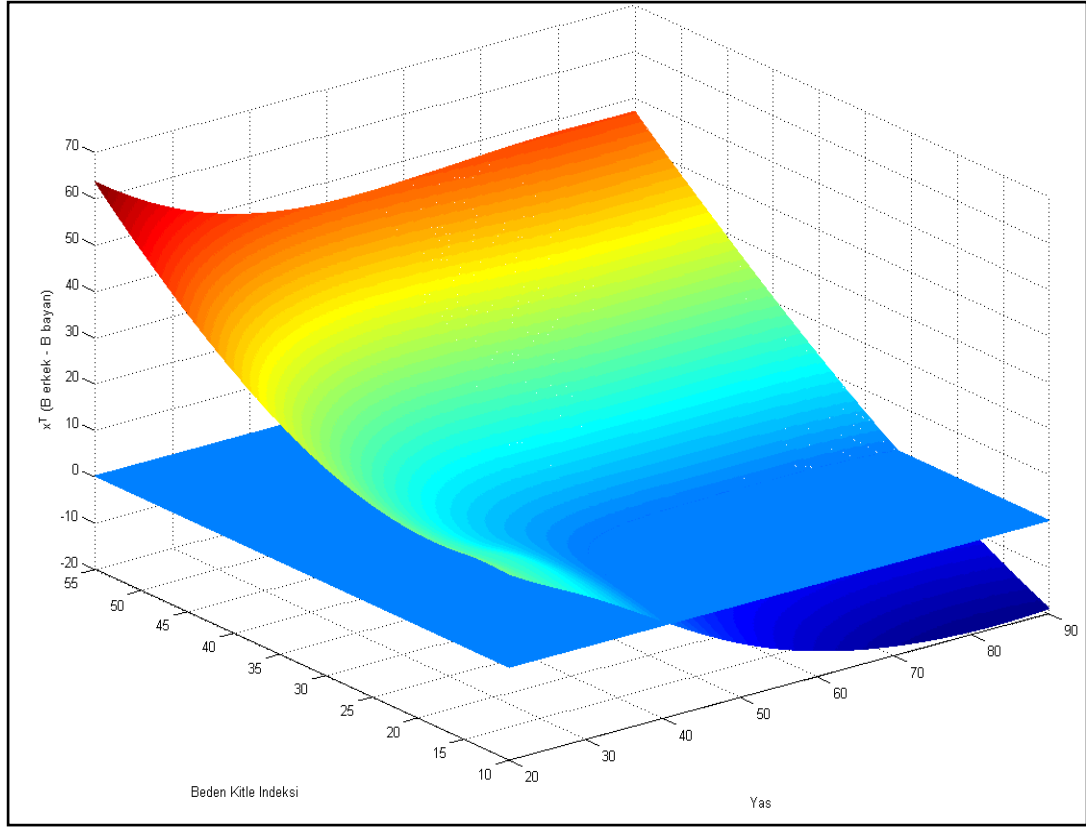
Bağımsız değişken aralıkları küçüldükçe bandın kritik sabiti c küçülmekte ve daha dar dolayısıyla daha güvenilir eşanlı güven bantları elde edilmektedir. $(a_l = b_l)$ uç durumu için oluşturulan iki yanlı eşanlı güven bandı, (a_l, b_l) sınırlı aralığı için oluşturulan iki yanlı eşanlı güven bandından yaklaşık %2, $(-\infty, \infty)$ tam aralığı için oluşturulan iki yanlı eşanlı güven bandından yaklaşık %9 daha dardır. (a_l, b_l) sınırlı aralığı için oluşturulan iki yanlı eşanlı güven bandı ise bağımsız değişkenlerin $(-\infty, \infty)$ tam aralığı için oluşturulan iki yanlı eşanlı güven bandından yaklaşık %8,2 daha dardır.

Birden fazla bağımsız değişkenin olduğu modellerde tek yanlı eşanlı güven bantları da oluşturulabilir.

Bayan ve erkek gruplarının yaş ve beden kitle indeksleri gibi birden fazla bağımsız değişkeni ve yüksek kan basıncı bağımlı değişkeni yardımıyla oluşturulan modellerinde $x^T(\beta_{\text{erkek}} - \beta_{\text{bayan}})$ farkı için tek yanlı eşanlı güven bantları aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

Öncelikle $(-\infty, \infty)$ tam aralığı, (a_l, b_l) sınırlı aralığı ve $(a_l = b_l)$ uç durumu için üç farklı tek yanlı eşanlı güven bandı incelenmiştir.

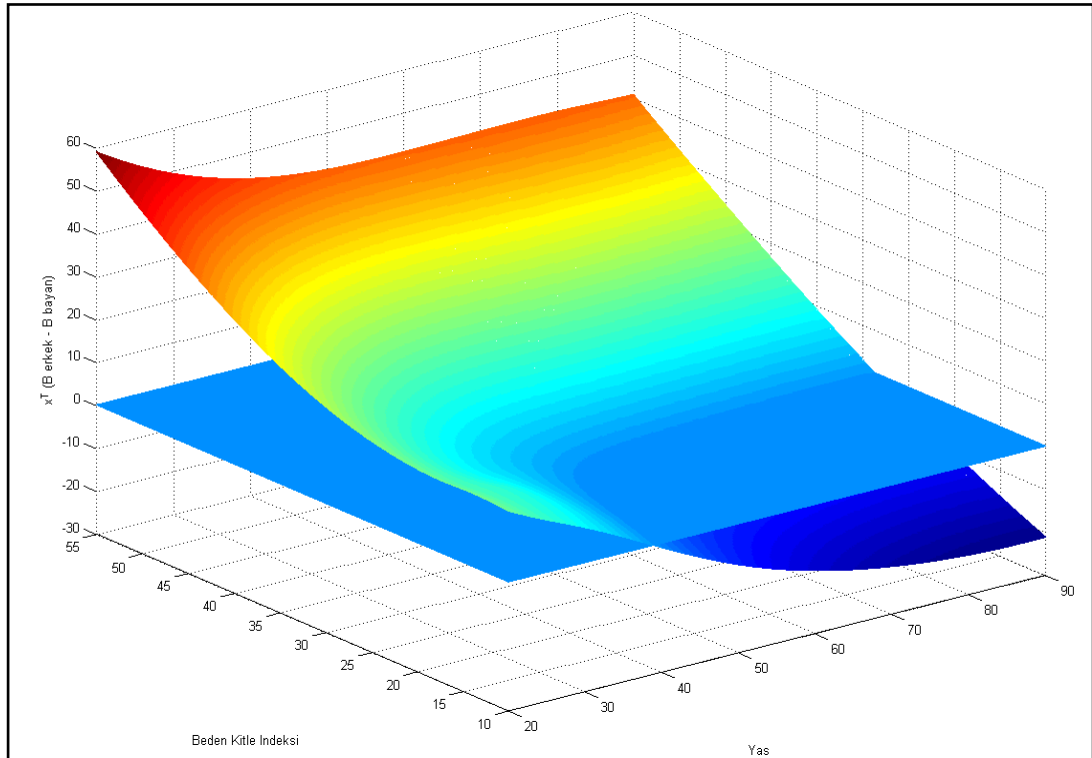
Bağımsız değişkenlerin $(-\infty, \infty)$ tam aralığı için % 99 güven düzeyinde tek yanlı eşanlı güven bandının kritik sabiti Ek-1 'de verilen Hochberg&Quade bandı kritik sabitler tablosuna bakılarak bulunur. Bu tabloda $\alpha=0,01$, $p=3$; $v=655$ değerlerinin kesişim noktasındaki değer bandın kritik sabiti olarak belirlenir. Bu bandın kritik sabiti tablodan bakılarak $c = 3,24$ olarak bulunur. Bu kritik sabit yardımıyla değişkenlerin sınırsız bölgeleri boyunca tek yanlı eşanlı güven bandı aşağıdaki gibi çizilmiştir.

Şekil 4.8. Bağımsız değişkenlerin $(-\infty, \infty)$ tam aralığı için % 99 güven düzeyinde çizilmiş, iki bağımsız değişkenli, tek yanlı eşanlı güven bandı

Tek yanlı eşanlı güven bantları oluşturulurken incelenen bölgede sadece hangi doğrusal regresyon modelinin daha alçak yada daha yüksek olma eğiliminde olduğu ile ilgilenilir. Burada verilen aralık boyunca bayanların aynı yaştaki ve beden kitle indeksindeki erkeklerden daha yüksek kan basıncı eğiliminde olup olmadığıyla ilgilenilir. Bu güven bandında bölgenin bir kısmı boyunca yada tamamında model 1'in yanıt değişkeni $x^T\beta_1$ ' in, model 2'nin yanıt değişkeni $x^T\beta_2$ 'den daha alçak seyredip seyretmediği bilgisi elde edilir. Şekil 4.8 'e bakıldığında eşanlı güven bandı $x^T(\beta_{\text{erkek}} - \beta_{\text{bayan}})$ olarak oluşturulmuş ve yaş değişkeninin 41 - 92, beden kitle indeksinin ise 14,36-26,4 aralıklarında negatif bölgede bulunduğundan, değişkenlerin bu değer aralıklarında bayanların erkeklerden daha yüksek kan basıncı eğiliminde olduğu söylenebilir.

Bağımsız değişkenlerin (a_l , b_l) sınırlı aralığı için % 99 güven düzeyinde tek yanlı eşanlı güven bandının kritik sabiti Monte Carlo simülasyonu ile 1000000 sayıda simülasyon yapılarak $c=2,8065$ olarak bulunur. Bu kritik sabit yardımıyla değişkenlerin sınırlı bölgeleri boyunca tek yanlı eşanlı güven bandı aşağıdaki gibi çizilmiştir.

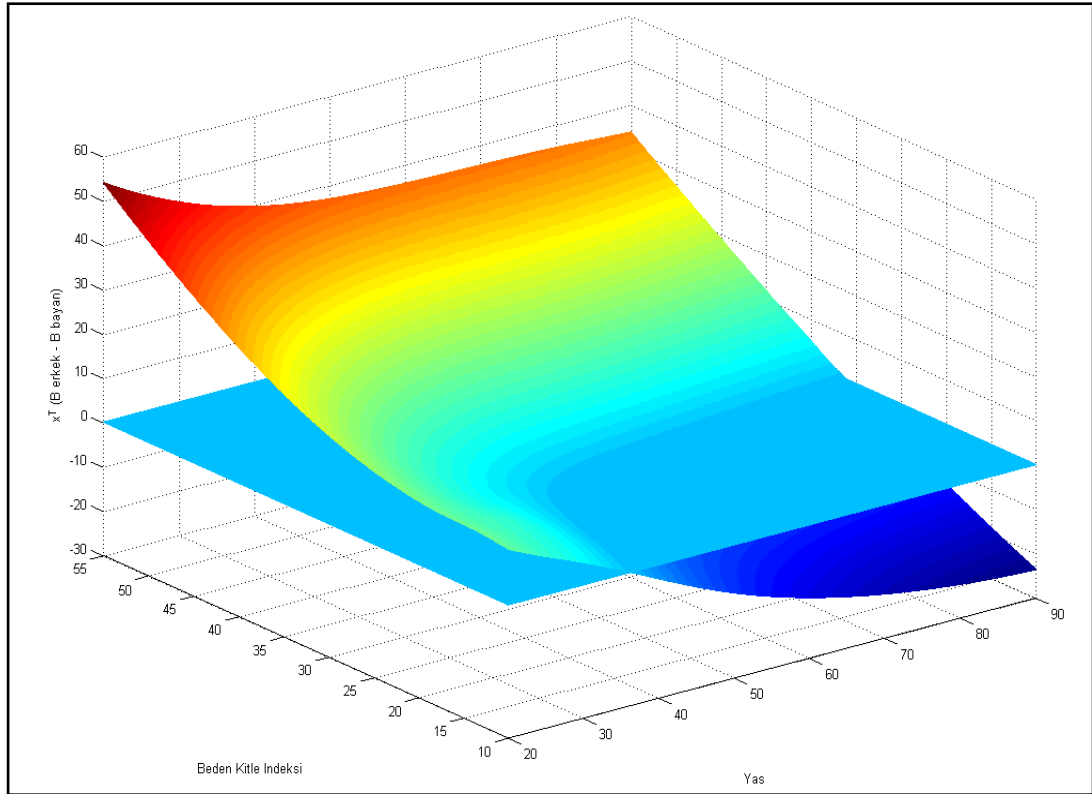

Şekil 4.9. Bağımsız değişkenlerin (a_l , b_l) sınırlı aralığı için % 99 güven düzeyinde çizilmiş, iki bağımsız değişkenli, tek yanlı eşanlı güven bandı

Şekil 4.9 'a bakıldığında yaş değişkeninin 39 – 92, beden kitle indeksinin ise 14,36 – 28,61 aralıklarında bayanların erkeklerden daha yüksek kan basıncı eğiliminde olduğu söylenebilir.

($a_l = b_l$) uç durumunda bayan ve erkek iki cinsiyet grubu için yaş ve beden kitle indeksi değişkenlerinin aynı dağılımı boyunca bayanların erkeklerden daha yüksek kan basıncı eğiliminde olup olmadığıyla ilgilenilir. Bu değişkenler için iki cinsiyet grubu karşılaştırılması yapılır.

Bağımsız değişkenlerin $(a_1 = b_1)$ uç durumunda % 99 güven düzeyinde tek yanlı eşanlı güven bandının kritik sabiti t tablosu yardımıyla $c = t_{655,0.99} = 2.3321$ olarak bulunur. Bu kritik sabit yardımıyla değişkenlerin bu sınırlı bölgeleri boyunca tek yanlı eşanlı güven bandı aşağıdaki gibi çizilmiştir.

Şekil 4.10. Bağımsız değişkenlerin $(a_1 = b_1)$ uç durumunda % 99 güven düzeyinde çizilmiş, iki bağımsız değişkenli, tek yanlı eşanlı güven bandı

Şekil 4.10 'a bakıldığında yaş değişkeninin 39 – 92, beden kitle indeksinin ise 14,36 – 31,26 aralıklarında bayanların erkeklerden daha yüksek kan basıncı eğiliminde olduğu söylenebilir.

Bağımsız değişken aralıkları küçüldükçe bandın kritik sabiti c küçülmekte ve daha dar dolayısıyla daha güvenilir eşanlı güven bantları elde edilmektedir. $(a_1 = b_1)$ uç durumu için oluşturulan tek yanlı eşanlı güven bandı, (a_1, b_1) sınırlı

aralığı için oluşturulan tek yanlı eşanlı güven bandından yaklaşık %46, $(-\infty, \infty)$ tam aralığı için oluşturulan tek yanlı eşanlı güven bandından yaklaşık %62 daha dardır. (a_1, b_1) sınırlı aralığı için oluşturulan tek yanlı eşanlı güven bandı ise bağımsız değişkenlerin $(-\infty, \infty)$ tam aralığı için oluşturulan tek yanlı eşanlı güven bandından yaklaşık %29 daha dardır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

İki doğrusal regresyon modelinin karşılaştırılmasında genellikle kısmi F testi kullanılır. Bu çalışmada ise iki doğrusal regresyon modelinin karşılaştırılmasında eşanlı güven bantları kullanılmış ve kısmi F testinin bazı durumlarda dezavantajlı olduğu görülmüştür.

İki regresyon modelinin karşılaştırılmasında bağımsız değişkenlerin bütün aralığı nadiren ilgimizi çeker. Bunun bir sebebi çoğunlukla bağımsız değişkenlerin sadece sınırlı alanlarda değerler alabilmesidir. Bağımsız değişkenler $(-\infty, \infty)$ aralığında değerler alabilseler bile doğrusal regresyon modelleri bağımsız değişkenlerin bütün bölgesi boyunca nadiren uygun olur. Eğer tahmin edici değişkenlerin doğal sınırları biliniyorsa bu değişkenler doğal sınırları ile sınırlandırılabilirler ve tahmin edicilerin bu sınırlı bölgesi boyunca eşanlı güven bantları çizilebilir. Sınırlandırılmış tahmin edici değişkenlerin kullanılmasıyla sınırlandırılmış bölge boyunca çizilen eşanlı güven bandı, sınırlandırılmamış $(-\infty, \infty)$ aralığında çizilen eşanlı güven bandından daha dardır ve daha etkili sonuçlar verir.

Kısmi F testi, değişkenlerin $(-\infty, \infty)$ sınırsız aralığı boyunca uygulanırken eşanlı güven bantları değişkenlerin ilgilenilen bölgesi boyunca çizilebilir. Uygulamamıza bakıldığında $(-\infty, 0]$ aralığında yaş değişkeni değer alamayacağı için bu tanımsız aralığın değerlendirmeye katılması bizi yanıltıcı sonuçlara götürebilir. Bu tanımsız aralıkta iki doğrusal regresyon modeli arasında fark olmadığını ileri süren H_0 hipotezinin reddi veya kabulü için geçerli sebep olup olmadığı gösterilemez. Şekil 4.1 grafiğinde $(-\infty, 0]$ aralığında sıfır çizgisi bandın içinde uzandığından bu aralık boyunca iki doğrusal regresyon modelinin farklı olmadığı yorumunu yapmak yanlış olur. Zira yaş negatif değerler alamaz. Değişkenin değer almadığı bölgesi için yorum yapmak anlamsız olacaktır. Kısmi F testinde değişkenler için bu sınırlama yapılamaz ve değişkenlerin $(-\infty, \infty)$ tam aralığı boyunca kısmi F testi

hesaplanacağından H_0 hipotezinin reddi veya kabulü kararı yanlış verilmiş olabilir.

Yaş değişkeninin değer alamayacağı $(-\infty, 0]$ aralığının da hesaplama katılması, yanıltıcı sonuçlara götürmenin yanı sıra, yaş değişkeninin kullanılmayan bu aralığında kalan kısmı için $(1-\alpha)$ güven düzeyini sağlamak amacıyla kaynakların boşa kullanımına neden olur.

Bağımsız değişkenin ilgilenilen aralıkları için eşanlı güven bantları oluşturulabilir. Yaş ve yüksek kan basıncı için, yaş değişkeninin $(-\infty, \infty)$ sınırsız aralığı, (a_1, b_1) sınırlı aralığı ve $a_1=b_1$ uç durumu için oluşturulan iki yanlı eşanlı güven bantlarına bakıldığında c değerleri sırasıyla 3,0455, 2,8977 ve 2,5833 olarak bulunmuştur. Şekil 4.1 'e bakıldığında c değeri en küçük olan bant en dar ve dolayısıyla en güvenilir banttır. Bağımsız değişkenlerin sınırlandırıldığı aralık küçüldükçe eşanlı güven bandının kritik sabiti c değeri de küçülür dolayısıyla daha dar ve daha güvenilir eşanlı güven bantları elde edilir.

Eşanlı güven bantları yardımıyla iki doğrusal regresyon modelinin karşılaştırılmasında, değişkenlerin yaklaşık hangi değerlerinden itibaren iki modelin farklılaşmaya başladığı bilgisi de elde edilebilir. İki doğrusal regresyon modelinin aynı ya da farklı olduğunun testinde eşanlı güven bandı kullanarak yapılan hesaplamalarda H_0 hipotezinin $(-\infty, \infty)$ sınırsız aralığı boyunca çizilen eşanlı güven bandında 48-70 yaş aralığında; a_1, b_1 sınırlı bölgesi boyunca çizilen eşanlı güven bandında 47-73,7 yaş aralığında; $a_1=b_1$ uç durumu için oluşturulmuş güven bandında ise 45-91 aralığında reddedildiği görülmüştür. 4üncü uygulamaya bakıldığında bütün verilere uygulanan kısmi F testi, bütün yaşlar için bayan ve erkek regresyon modelleri arasında farklılık olduğu hipotezini kabul etmiştir. Oysa bayan ve erkek modelleri arasındaki farklılık tüm yaşlar boyunca değil sadece yukarıda belirlenen yaşlar aralığındadır. Bu farklılaşmanın hangi yaş aralıklarında olduğunun belirlenememesi ve fark olmayan yaşlarda bile genel bir yaklaşım

kullanarak iki model arasında farklılık olduğunu söylemesi kısmi F testinin bir dezavantajıdır. Eşanlı güven bandı kullanarak hem yaş değişkeninin ilgilenilen sınırlı bölgeleri incelenebilir hem de farklılaşmanın ilgilenilen bölge için yaklaşık hangi yaşlardan itibaren başladığı belirlenebilir.

Kısmi F testi ile yaş değişkeninin $(-\infty, \infty)$ sınırsız aralığı boyunca oluşturulan eşanlı güven bandı doğal ilişkilidir. Ancak bant, kısmi F testi gibi sadece H_0 hipotezinin red veya kabulü kararını almayıp, bölgede hangi yanıt değişkenin daha yüksek ya da düşük seyretme eğiliminde olduğu bilgisini de sağlamaktadır.

Kısmi F testi, sadece bayanlar ve erkekler için oluşturulan doğrusal regresyon modellerinin farklı olduğu bilgisini verirken, eşanlı güven bantları dikkate alındığında buna ek olarak iki model arasında nasıl bir farklılaşma olduğunu yani aynı yaşlarda bayanların erkeklerden daha yüksek kan basıncına sahip olma eğiliminde olduğu bilgisini de vermektedir.

Yaş değişkeninin $45 < \text{yaş} < 70$ aralığındaki verilere kısmi F testi uygulanırsa, kısmi F testi sonucuna göre $45 < \text{yaş} < 70$ yaş aralığında bayanların ve erkeklerin yüksek kan basınçları arasında farklılık olmadığı söylenebilir. Eşanlı güven bantlarına baktığımızda oluşturulan üç bantta $45 < \text{yaş} < 70$ için sıfır çizgisini kapsamamaktadır dolayısıyla bantlar bu yaş aralığında bayan ve erkeklerin yüksek kan basınçları arasında farklılık olduğunu kabul etmiştir. Oysa kısmi F testi bu farklılığı yakalayamamıştır.

Yaş değişkeninin $(-\infty, \infty)$ tam aralığında, (a_1, b_1) sınırlı aralığında ve $(a_1 = b_1)$ uç durumu için oluşturulan üç güven bandının belirlenen yaş noktasındaki üst ve alt bant değerleri hesaplanarak, bu değerlerin sıfırı içerip içermemesine göre bu yaş noktasında, bu üç bant için iki regresyon modeli arasında fark olmadığını ileri süren H_0 hipotezinin reddedip reddedemeyeceği testi yapılarak farklı yaş aralıklarında oluşturulan eşanlı güven bantlarında c

değerinin değişeceğini dolayısıyla bandın darlığının değişeceğini ve bu değişimin H_0 hipotezinin reddi veya kabulü kararını etkileyeceği görülür. 32 yaş noktasında üç bantta aynı kararı verip H_0 hipotezini kabul ederken, 47 yaş noktasındaki durum incelendiğinde hiç kısıt koymadan yaş değişkeninin $(-\infty, \infty)$ tam aralığında oluşturulan bant, H_0 hipotezini kabul ederken kısıt koyulmuş yani sınırlandırılmış bölge boyunca çizilen eşanlı güven bantları, H_0 hipotezini reddetmektedir. Bağımsız değişkenin incelenen sınırları daraldıkça eşanlı güven bantları da daralmakta ve hipotezin reddi veya kabulü kararı da bu duruma göre değişiklik göstermektedir.

Eğer ilgilenilen sadece bir doğrusal regresyon modelinin diğer doğrusal regresyon modelinden düşük seyredip seyretmemesi durumu ise, yani verilen aralık boyunca bayanların aynı yaşta erkeklerden daha yüksek kan basıncı eğiliminde olup olmadığı ile ilgileniliyor ise tek yanlı eşanlı güven bandı kullanmak daha uygun olur. $a_l = -\infty$, $b_l = \infty$ durumu için çizilmiş tek taraflı eşanlı güven bandı (Hochberg ve Quade bandı), (a_l, b_l) sınırlı aralığında ve $a_l = b_l$ uç durumu için (Pointwise bandı) tek yanlı eşanlı güven bandı oluşturularak bu bantların etkinlikleri kıyaslandığında $a_l = b_l$ uç durumu için oluşturulan bant, en dar olmak üzere yaş aralığı arttıkça kritik sabit c nin arttığı ve eşanlı güven bandının genişlediği görülür. Yani tek yanlı eşanlı güven bantlarında da bağımsız değişkenlerin değer aldığı sınırlar daraldıkça c değeri küçülür, daha dar ve dolayısıyla daha güvenilir eşanlı güven bantları elde edilir.

Pointwise bandı sadece önceden belirlenmiş x noktalarında çıkarım yapmak için kullanılır. Çok kullanışlı değildir. Sınırlı bölgede çizilen tek yanlı eşanlı güven bandı her zaman Hochberg and Quade' in bandından daha düşük ve daha bilgi vericidir. Sınırlı bölgede çizilen tek yanlı eşanlı güven bandı, iki yanlı eşanlı güven bandının üst eğrisinin her zaman altındadır ve bölgede hangi modelin daha düşük ya da daha yüksek seyrettiği ile ilgilenildiği durumda iki yanlı banttan daha bilgi vericidir.

Literatüre bakıldığında tek bağımsız değişken için eşanlı güven bantları üzerinde çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu çalışmada birden fazla bağımsız değişken kullanılarak da iki yanlı ve tek yanlı eşanlı güven bantları oluşturulabileceği gösterilmiştir.

KAYNAKLAR

1. Liu, W., Jamshidian, M., Zhang, Y., Bretz, F., Han, X. "Some new methods for the comparison of two linear regression models", **Science Direct, Journal of Statistical Planning and Inference**, 137 (1): 57-67 (2005)
2. Tukey, J. W., "The Problem of Multiple Comparisons", **Chapman and Hall**, 1948-1983 (1953)
3. Neter, J., Wasserman, W., Kutner, M. H., "Analysis of Factor Level Effects", Applied Linear Statistical Models, 3rd ed. **McGraw-Hill**, Irwin, 581-859 (1990).
4. Dunnett, C. W., "A Multiple Comparison Procedure for Comparing Several Treatments With a Control", **Journal of American Association**, 50: 482-491 (1955)
5. Scheffe, H. "A Method for Judging all Contrasts in the Analysis of Variance," **Biometrika**, 40: 87-104 (1953)
6. Kleinbaum, D. G., Kupper, L. L., Muller, K. E., Nizam, A., "One-Way Analysis of Variance", Applied Regression Analysis and Multivariable Methods, 3rd ed. **Duxbury Press**, North Scituate, MA., 423-457 (1998)
7. Masuda, S., Saito, H., Inui, K. "Interactions of Nonsteroidal Anti-inflammatory Drugs with Rat Renal Organic Anion Transporter, OAT-K1", **The journal of pharmacology and Experimental Therapeutics**, 283 (3): 1039-1042 (1997)
8. Spurrier, J.D., "Exact Confidence Bounds For All Contrasts Of Three Or More Regression Lines". **Journal of the American Statistical Association**, 94 (446): 483-488 (1999)
9. Spurrier, J.D., "Exact Multiple Comparisons Of Three Or More Regression Lines: Pairwise Comparisons And Comparisons With A Control", **Biometrical Journal**, 44 (7): 801-812 (2002)
10. Bhargava, P., Spurrier, J.D., "Exact Confidence Bounds For Comparing Two Regression Line On A Fixed Interval", **Biometrical Journal**, 46 (6): 720-730 (2004)
11. Liu, W., Jamshidian, M., Zhang, Y., "Multiple Comparison Of Several Linear Regression Models", **Journal of the American Statistical Association**, 99 (466): 395-403 (2004)

12. Liu, W., Hayter, A. J., Wynn, H. P., "Operability Region Equivalence: Simultaneous Confidence Bands for the Equivalence of Two Regression Models over Restricted Regions" **Biometrical Journal**, 49 (1): 144–150 (2007)
13. Kleinbaum, D. G., Kupper, L. L., Muller, K. E., Nizam, A., "Dummy Variables in Regression ", Applied Regression Analysis and Multivariable Methods , 3rd ed. **Duxbury Press**, North Scituate, MA., 317-360 (1998)
14. Algan, Ü. R., "Farklı Regresyon Doğrularında Parametrelerin Karşılaştırılması ve "Chow" Test; Türkiye'de Bazı Döviz Kurları Üzerine Bir Deneme", **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 1 (1): 17-25 (1987)
15. Gujarati, N.D., "Çoklu Regresyon Çözümlemesi: Çıkarsama Sorunu", Temel Ekonometri, Çeviri: Ümit Şenesen, **Literatür Yayınları**, İstanbul, 262-265 (1999)
16. Gujarati, N.D., " Gölge Değişkenlerle Regresyon", Temel Ekonometri, Çeviri: Ümit Şenesen, **Literatür Yayınları**, İstanbul, 499-513 (1999)
17. İnternet: Web Center For Social Research Methods
<http://www.socialresearchmethods.net/kb/dummyvar.php>, (2007)
18. Myers, H.R., Milton, J.S., "Hypotesis Testing in the Full Rank Model", A First Course In The Theory Of Linear Statisticals Models, **Pws-Kent**, Boston, 145-180 (1991)
19. Jamshidian, M., Liu, W., Zhang, Y., Jamshidian, F., "SimReg: A Software Including Some New Developments in Multiple Comparison and Simultaneous Confidence Bands for Linear Regression Models", **Journal of Statistical Software**, 12 (2): 1-22 (2005)
20. Hochberg, Y., Quade, D., "One-Sided Simultaneous Confidence Bounds On Regression Surfaces With Intercepts", **Journal of the American Statistical Association**, 70:(352), 889-89 (1975)

EKLER

EK-1 Hochberg&Quade Bandı Kritik Sabitler Tablosu

Çizelge 1.1. $(-\infty, \infty)$ Sınırsız Aralığındaki Tek Yanlı Eşanlı Güven Bantları için
Kritik Sabitler (Hochberg&Quade bandı) Tablosu

P	v										
	2	3	4	6	8	10	20	40	60	120	∞
$\alpha = .25$											
2	2.05	1.81	1.70	1.61	1.56	1.54	1.49	1.47	1.46	1.45	1.45
3	2.77	2.41	2.25	2.11	2.04	2.01	1.93	1.90	1.89	1.88	1.86
4	3.34	2.88	2.68	2.50	2.42	2.37	2.27	2.23	2.21	2.20	2.19
5	3.83	3.29	3.05	2.84	2.74	2.68	2.56	2.51	2.49	2.47	2.46
6	4.26	3.64	3.38	3.13	3.02	2.95	2.82	2.76	2.74	2.71	2.69
7	4.65	3.97	3.68	3.40	3.27	3.20	3.05	2.98	2.96	2.93	2.91
8	5.01	4.27	3.95	3.65	3.51	3.43	3.27	3.19	3.16	3.13	3.11
9	5.34	4.55	4.21	3.88	3.73	3.64	3.46	3.38	3.35	3.32	3.29
10	5.66	4.82	4.45	4.10	3.94	3.84	3.65	3.56	3.53	3.49	3.46
$\alpha = .10$											
2	3.63	2.88	2.59	2.34	2.23	2.17	2.06	2.00	1.99	1.97	1.95
3	4.76	3.69	3.27	2.91	2.76	2.67	2.50	2.42	2.40	2.38	2.35
4	5.67	4.34	3.81	3.37	3.17	3.06	2.85	2.76	2.72	2.69	2.66
5	6.46	4.90	4.29	3.77	3.53	3.40	3.16	3.04	3.00	2.96	2.93
6	7.15	5.40	4.71	4.12	3.86	3.71	3.42	3.29	3.25	3.20	3.16
7	7.79	5.86	5.10	4.44	4.15	3.98	3.67	3.52	3.47	3.42	3.37
8	8.38	6.28	5.46	4.75	4.42	4.24	3.90	3.73	3.68	3.62	3.57
9	8.93	6.68	5.79	5.03	4.68	4.48	4.11	3.93	3.87	3.81	3.75
10	9.44	7.05	6.11	5.29	4.92	4.71	4.31	4.11	4.05	3.99	3.92
$\alpha = .05$											
2	5.31	3.85	3.32	2.90	2.71	2.61	2.43	2.35	2.32	2.29	2.27
3	6.91	4.86	4.12	3.53	3.27	3.13	2.88	2.76	2.73	2.69	2.66
4	8.20	5.68	4.77	4.04	3.73	3.55	3.24	3.10	3.05	3.00	2.96
5	9.31	6.39	5.34	4.49	4.12	3.92	3.55	3.38	3.33	3.27	3.22
6	10.31	7.03	5.85	4.89	4.48	4.25	3.83	3.63	3.57	3.51	3.45
7	11.21	7.61	6.32	5.26	4.80	4.55	4.08	3.87	3.80	3.73	3.66
8	12.05	8.16	6.75	5.60	5.11	4.83	4.32	4.08	4.00	3.93	3.86
9	12.83	8.66	7.16	5.92	5.39	5.09	4.54	4.28	4.20	4.12	4.04
10	13.57	9.14	7.54	6.23	5.66	5.34	4.75	4.47	4.38	4.29	4.20
$\alpha = .01$											
2	12.17	6.98	5.42	4.29	3.85	3.62	3.21	3.04	2.98	2.93	2.88
3	15.74	8.69	6.60	5.10	4.51	4.21	3.68	3.45	3.38	3.31	3.24
4	18.63	10.10	7.57	5.77	5.06	4.70	4.06	3.78	3.70	3.61	3.54
5	21.14	11.33	8.43	6.36	5.55	5.13	4.39	4.07	3.97	3.88	3.79
6	23.37	12.43	9.20	6.89	5.99	5.51	4.69	4.33	4.22	4.11	4.01
7	25.41	13.45	9.91	7.38	6.39	5.87	4.97	4.57	4.45	4.33	4.22
8	27.30	14.39	10.57	7.84	6.77	6.21	5.23	4.80	4.66	4.53	4.41
9	29.06	15.27	11.19	8.27	7.13	6.53	5.47	5.01	4.86	4.72	4.58
10	30.73	16.10	11.78	8.68	7.47	6.83	5.70	5.20	5.05	4.90	4.75

Hochberg&Quade bandının (p, α , v) değerlerine göre bulunacak kritik sabiti c değerleri yukarıdaki tabloda verilmiştir.

EK-2 (Devam) Bant Çiziminde Kullanılan Matlab Programı

```
;1 67 ;1 67 ;1 68 ;1 68 ;1 69 ;1 69 ;1 69 ;1 70 ;1 70 ;1 71 ;1 72 ;1 72 ;1 72 ;1
73 ;1 74 ;1 76 ;1 76 ;1 77 ;1 77 ;1 81 ;1 82 ;1 92]
```

YY2=[	160.00	110.00	120.00	130.00	110.00	132.00	140.00	120.00
108.00	100.00	161.00	138.00	100.00	100.00	110.00	100.00	100.00
90.00	110.00	90.00	120.00	95.00	130.00	110.00	110.00	105.00
120.00	140.00							

								110.00
170.00	140.00	178.00	170.00	100.00	170.00	120.00	150.00	130.00
160.00	140.00	100.00	180.00	125.00	139.00	130.00	140.00	102.00
150.00	140.00	170.00	182.00	140.00	120.00	150.00	120.00	90.00
140.00	180.00	110.00	120.00	130.00	100.00	165.00]		

$$YY_2 = YY_2';$$

```
XX2=[1 28 ;1 29 ;1 30 ;1 30 ;1 30 ;1 30 ;1 30 ;1 31 ;1 31 ;1 31 ;1 31 ;1 31 ;1  
31 ;1 31 ;1 31 ;1 31 ;1 31 ;1 31 ;1 32 ;1 32 ;1 32 ;1 32 ;1 32 ;1 32 ;1 32 ;1 32  
;1 32 ;1 32 ;1 33 ;1 33 ;1 33 ;1 33 ;1 33 ;1 34 ;1 34 ;1 34 ;1 34 ;1 34 ;1 34 ;1  
34 ;1 34 ;1 35 ;1 35 ;1 35 ;1 35 ;1 36 ;1 36 ;1 36 ;1 36 ;1 36 ;1 36 ;1 36 ;1 36  
;1 37 ;1 37 ;1 37 ;1 37 ;1 37 ;1 37 . . . . .  
. . . . .  
. . . . .  
. . . . .
```

```

;1 59 ;1 60 ;1 60 ;1 60 ;1 60 ;1 60 ;1 61 ;1 61 ;1 62 ;1 62 ;1 62 ;1 63 ;1 63 ;1
64 ;1 64 ;1 64 ;1 64 ;1 64 ;1 64 ;1 64 ;1 64 ;1 64 ;1 65 ;1 65 ;1 65 ;1 66 ;1 66
;1 66 ;1 66 ;1 66 ;1 66 ;1 67 ;1 67 ;1 67 ;1 67 ;1 68 ;1 70 ;1 70 ;1 71 ;1 71 ;1
71 ;1 77 ;1 77]

```

```
XX=[XX1;XX2];
```

$$YY=[YY1;YY2];$$

```
ii=0;
```

```
alt=10;
```

```
ust=100;
```

```
for i=1:nn1
```

```
if XX1(i,2)>alt-1 & XX1(i,2)<ust+1
```

EK-2 (Devam) Bant Çiziminde Kullanılan Matlab Programı

```

        ii=ii+1;
        X1(ii,1)=1;
        X1(ii,2)=XX1(i,2);
        Y1(ii,1)=YY1(i,1);
    end
end
ii=0;
for i=1:nn2
    if XX2(i,2)>alt-1 & XX2(i,2)<ust+1
        ii=ii+1;
        X2(ii,1)=1;
        X2(ii,2)=XX2(i,2);
        Y2(ii,1)=YY2(i,1);
    end
end
n1=size(X1,1);
n2=size(X2,1);
v=n1+n2-2*(p+1);
A=inv(X1'*X1)+inv(X2'*X2);
AA=inv(XX1'*XX1)+inv(XX2'*XX2);
P=chol(A);
X=[X1;X2];Y=[Y1;Y2];
for i=1:N
    mu(1:p+1)=0;
    Z1=mvnrnd(mu,inv(X1'*X1));
    Z2=mvnrnd(mu,inv(X2'*X2));
    Z=inv(P')*(Z1'-Z2');
    si=sqrt(chi2rnd(v)/v);
    V=P*[X1;X2]';
    ic=V'*Z;
    ice=V*(-Z);
    for j=1:n1+n2
        cost(j)=ic(j)/(norm(Z)*norm(V(:,j)));
        cost(n1+n2+j)=ice(j)/(norm(-Z)*norm(V(:,j)));
    end
    Q=max(cost);

```

EK-2 (Devam) Bant Çiziminde Kullanılan Matlab Programı

```

T(i)=Q*norm(Z)/si;
end
Tsira=sort(T);
c=Tsira(N*.995)
b1= regress(Y1,X1)
b2= regress(Y2,X2)
[b,bint,r,rint,stats] = regress(Y,X);
st=sqrt(stats(4))
X=sort(X);
cs=sqrt((p+1)*finv(0.99,p+1,nn1+nn2-2*(p+1)))
bb1= regress(YY1,XX1)
bb2= regress(YY2,XX2)
[b,bint,r,rint,stat] = regress(YY,XX);
stt=sqrt(stat(4))
XX=sort(XX);
for i=1:n1+n2
    ciust(i)=(bb2'-bb1')*XX(i,:)+c*stt*sqrt(XX(i,:)*AA*XX(i,:));
    cialt(i)=(bb2'-bb1')*XX(i,:)-c*stt*sqrt(XX(i,:)*AA*XX(i,:));
end
ciust;
cialt;
for i=1:nn1+nn2
    cisust(i)=(bb2'-bb1')*XX(i,:)+cs*stt*sqrt(XX(i,:)*AA*XX(i,:));
    cisalt(i)=(bb2'-bb1')*XX(i,:)-cs*stt*sqrt(XX(i,:)*AA*XX(i,:));
end
cisust;
cisalt;
ct=ttinv(0.995,nn1+nn2-2*(p+1))
for i=1:nn1+nn2
    ctust(i)=(bb2'-bb1')*XX(i,:)+ct*stt*sqrt(XX(i,:)*AA*XX(i,:));
    ctsalt(i)=(bb2'-bb1')*XX(i,:)-ct*stt*sqrt(XX(i,:)*AA*XX(i,:));
end
plot(X,ciust,'b',X,cialt,'b',XX,cisust,'r',XX,cisalt,'r',XX,ctust,'g',XX,ctsalt,'g')
c
cs
ct

```

EK-2 (Devam) Bant Çiziminde Kullanılan Matlab Programı

```
fark=cisalt-cialt;
for i=1:n1+n2
    oran(i)=abs(fark(i)/cisalt(i));
end
max(oran)
fark1=cisalt-ctsalt;
for i=1:n1+n2
    oran1(i)=abs(fark1(i)/ cisalt (i));
end
max(oran1)
fark2=cialt-ctsalt;
for i=1:n1+n2
    oran2(i)=abs(fark2(i)/ cialt (i));
end
max(oran2)
```

EK-3 423 Bayan ve 238 Erkek için Yüksek Kan Basıncı, Yaş ve Beden Kitle indeksi Verileri

	Bayanlar için Veriler				Erkekler için Veriler		
Kişi no	Yüksek Kan Basıncı	Yaş	Beden Kitle İndeksi		Yüksek Kan Basıncı	Yaş	Beden Kitle İndeksi
1	110	20	23.03		160	28	28.25
2	120	22	14.36		110	29	29.16
3	100	29	24.19		120	30	25.15
4	120	29	25.32		130	30	20.82
5	102	29	36.78		110	30	26.03
6	120	30	27.23		132	30	27.28
7	80	30	20.06		140	30	28.10
8	110	30	31.05		120	31	21.56
9	120	30	28.46		108	31	24.96
10	120	30	31.31		100	31	18.89
11	130	30	31.87		161	31	28.50
12	115	30	25.16		138	31	18.32
13	153	30	28.70		100	31	25.34
14	120	30	25.84		100	31	25.34
15	110	30	22.06		110	31	25.16
16	100	30	30.22		100	31	27.38
17	120	31	27.16		100	31	24.91
18	110	31	31.54		90	31	25.71
19	110	31	28.52		110	32	20.73
20	100	31	35.13		90	32	31.60
21	130	31	21.00		120	32	25.45
22	110	31	27.93		95	32	26.03
23	100	31	29.94		130	32	32.00
24	98	31	26.43		110	32	28.09
25	101	31	21.88		110	32	24.30
26	130	31	22.26		105	32	24.30
27	90	31	20.50		120	32	26.78
28	90	31	27.65		140	32	26.04
29	134	31	25.28		130	33	32.01
30	110	31	21.74		100	33	23.63
31	110	31	21.93		140	33	28.27
32	90	31	31.96		110	33	21.37
33	90	32	25.72		110	33	27.39
34	130	32	20.52		100	34	25.48
35	90	32	26.31		70	34	25.31
36	110	32	23.93		110	34	23.81

EK-3 (Devam) 423 Bayan ve 238 Erkek için Yüksek Kan Basıncı, Yaş ve
Beden Kitle indeksi Verileri

Kişi no	Yüksek Kan Basıncı	Yaş	Beden Kitle İndeksi		Yüksek Kan Basıncı	Yaş	Beden Kitle İndeksi
37	114	32	35.81		140	34	30.00
38	94	32	27.76		90	34	28.61
39	130	32	31.99		90	34	23.16
40	120	32	19.98		110	34	33.01
41	120	32	22.12		140	34	26.72
42	98	32	27.76		130	35	25.95
43	110	32	18.83		110	35	22.09
44	110	32	34.22		140	35	28.72
45	180	32	34.92		130	35	33.82
46	110	32	26.13		110	36	23.89
47	130	32	33.21		110	36	21.09
48	112	32	19.52		115	36	22.11
49	130	32	34.03		120	36	22.37
50	111	32	27.66		106	36	25.27
51	120	33	21.05		110	36	23.89
52	140	33	26.85		95	36	27.05
53	120	33	22.11		105	36	23.21
54	100	33	27.66		110	37	28.31
55	130	33	26.65		140	37	24.27
56	120	33	26.19		114	37	32.31
57	100	33	37.39		100	37	26.67
58	101	33	24.46		90	37	26.06
59	120	33	31.30		110	37	29.34
60	111	33	24.01		125	38	21.77
61	120	33	26.49		90	38	22.84
62	100	34	26.40		118	38	25.25
63	110	34	31.97		110	38	21.53
64	110	34	26.18		100	38	21.01
65	110	34	29.94		140	38	26.12
66	100	34	30.96		100	39	25.01
67	140	34	28.01		120	39	25.96
68	120	34	25.06		120	39	26.82
69	170	34	24.60		90	39	29.08
70	120	34	45.02		130	39	30.22
71	90	34	29.13		100	39	25.73
72	150	35	22.56		110	39	24.28

EK-3 (Devam) 423 Bayan ve 238 Erkek için Yüksek Kan Basıncı, Yaş ve
Beden Kitle indeksi Verileri

Kişi no	Yüksek Kan Basıncı	Yaş	Beden Kitle İndeksi		Yüksek Kan Basıncı	Yaş	Beden Kitle İndeksi
73	120	35	37.51		150	40	35.40
74	164	35	36.52		130	40	19.18
75	90	35	22.38		104	40	28.64
76	132	35	31.85		100	40	23.42
77	94	35	24.55		130	40	23.94
78	110	35	21.11		122	40	26.37
79	180	35	29.55		100	40	29.19
80	144	35	30.96		110	41	20.18
81	105	36	20.88		110	41	21.11
82	120	36	25.53		120	41	21.16
83	100	36	29.56		130	41	23.57
84	110	36	23.83		110	41	32.61
85	110	36	32.21		100	41	29.84
86	110	36	23.77		105	41	21.48
87	100	36	27.59		140	41	32.76
88	100	36	34.39		120	41	29.96
89	104	36	28.85		130	41	30.45
90	100	36	23.45		100	41	30.62
91	90	36	31.03		90	41	26.19
92	113	36	26.11		104	42	28.24
93	128	36	29.43		130	42	30.29
94	110	36	30.02		90	42	23.25
95	99	36	20.58		90	42	29.10
96	90	36	31.33		110	42	34.71
97	100	36	21.22		110	42	28.40
98	105	36	27.36		123	42	27.72
99	90	36	27.37		100	42	29.89
100	100	36	21.84		110	43	26.12
101	136	36	34.17		120	43	27.07
102	110	36	23.32		140	43	28.64
103	120	37	32.95		130	43	27.84
104	120	37	25.11		110	43	20.96
105	100	37	26.21		110	43	25.49
106	124	37	20.29		110	43	24.69
107	120	37	26.73		130	43	36.44

EK-3 (Devam) 423 Bayan ve 238 Erkek için Yüksek Kan Basıncı, Yaş ve
Beden Kitle indeksi Verileri

Kişi no	Yüksek Kan Basıncı	Yaş	Beden Kitle İndeksi		Yüksek Kan Basıncı	Yaş	Beden Kitle İndeksi
108	110	37	30.66		150	43	31.07
109	140	37	35.63		160	44	27.22
110	114	37	24.21		189	44	32.38
111	110	37	27.89		170	44	29.19
112	120	37	28.39		130	44	27.61
113	130	37	25.68		80	44	24.87
114	90	37	21.56		140	44	30.65
115	110	37	32.59		110	45	29.51
116	138	38	28.65		110	45	25.31
117	120	38	30.09		128	46	27.40
118	95	38	26.06		130	46	33.22
119	170	38	32.28		140	46	32.17
120	112	38	31.53		120	46	25.43
121	110	38	32.65		140	46	23.27
122	160	38	28.80		135	46	21.53
123	90	38	19.86		110	46	28.97
124	140	38	22.88		110	46	21.51
125	114	38	32.6		100	46	20.75
126	110	38	53.94		100	46	28.56
127	118	38	29.42		145	46	26.82
128	130	38	35.56		140	47	21.40
129	120	38	30.08		96	47	26.02
130	90	38	30.21		120	47	28.20
131	130	38	29.32		120	47	24.05
132	100	38	25.27		110	47	25.96
133	130	39	23.17		130	47	32.16
134	132	39	27.85		110	47	27.42
135	100	39	34.60		100	47	22.28
136	110	39	27.75		120	47	27.72
137	92	39	25.7		121	48	27.58
138	140	39	35.25		110	48	24.22
139	100	39	29.78		115	48	28.1
140	121	39	27.97		250	48	25.49
141	110	39	28.82		130	48	31.79
142	100	39	34.23		120	48	25.10
143	110	39	34.09		90	49	27.42
144	100	39	40.31		110	49	21.03
145	130	40	22.22		118	49	23.77

EK-3 (Devam) 423 Bayan ve 238 Erkek için Yüksek Kan Basıncı, Yaş ve
Beden Kitle indeksi Verileri

Kişi no	Yüksek Kan Basıncı	Yaş	Beden Kitle İndeksi		Yüksek Kan Basıncı	Yaş	Beden Kitle İndeksi
146	120	40	24.92		120	49	28.56
147	120	40	27.40		120	50	27.46
148	110	40	29.06		150	50	21.25
149	120	40	35.88		108	50	35.84
150	120	40	29.09		102	50	31.09
151	160	40	23.61		130	50	26.46
152	100	40	34.60		110	50	23.30
153	80	40	25.72		130	51	27.34
154	130	40	32.42		100	51	29.21
155	100	40	25.39		110	51	23.02
156	120	40	30.63		130	51	29.70
157	130	40	25.97		110	52	24.49
158	220	40	31.27		160	52	18.76
159	110	41	29.01		110	52	26.86
160	130	41	30.67		90	52	27.86
161	150	41	22.25		170	52	27.51
162	110	41	35.56		130	52	23.15
163	90	41	26.84		110	52	27.80
164	110	41	25.85		130	53	21.52
165	150	41	22.99		130	53	26.03
166	90	41	24.6		90	53	36.39
167	130	41	27.29		120	53	23.36
168	110	41	27.36		152	53	24.10
169	110	41	36.20		120	53	31.53
170	173	41	29.50		120	53	25.60
171	130	41	33.98		110	54	25.40
172	138	41	25.00		130	54	18.81
173	152	41	22.76		130	54	28.13
174	110	41	30.00		160	54	30.08
175	160	41	43.06		145	55	28.47
176	120	41	26.41		115	55	25.10
177	110	42	29.60		183	55	29.27
178	90	42	31.65		90	56	20.10
179	110	42	29.43		110	56	26.98
180	130	42	28.42		131	56	27.27
181	130	42	23.46		110	56	23.23
182	100	42	35.70		110	57	23.61
183	126	42	25.93		100	57	22.32

EK-3 (Devam) 423 Bayan ve 238 Erkek için Yüksek Kan Basıncı, Yaş ve
Beden Kitle indeksi Verileri

Kişi no	Yüksek Kan Basıncı	Yaş	Beden Kitle İndeksi		Yüksek Kan Basıncı	Yaş	Beden Kitle İndeksi
184	110	42	36.07		130	57	25.34
185	120	42	29.84		110	57	26.37
186	120	42	29.94		150	57	32.21
187	100	42	28.28		170	57	35.82
188	150	42	31.88		70	58	20.83
189	153	42	26.87		170	58	17.91
190	100	42	29.51		162	58	29.31
191	135	42	31.94		134	58	27.82
192	130	42	25.94		134	58	26.30
193	122	42	28.63		130	59	26.29
194	110	42	34.53		120	59	21.49
195	110	43	26.48		130	59	29.63
196	110	43	20.67		100	59	26.68
197	142	43	28.33		130	60	29.60
198	120	43	27.11		100	60	19.58
199	110	43	29.05		150	60	29.80
200	150	43	30.71		152	60	29.51
201	160	43	32.11		150	60	28.38
202	120	44	37.93		130	61	31.59
203	120	44	28.92		140	61	25.40
204	90	44	32.28		110	62	27.99
205	114	44	30.57		170	62	33.83
206	120	44	29.55		140	62	23.65
207	160	44	36.53		178	63	19.76
208	130	44	22.71		170	63	27.89
209	130	44	29.67		100	64	30.81
210	120	44	28.34		170	64	30.05
211	120	44	28.74		120	64	19.05
212	110	44	27.54		150	64	28.21
213	130	44	34.52		130	64	23.88
214	150	45	26.79		160	64	26.85
215	160	45	27.06		140	64	27.29
216	120	45	34.09		100	64	28.93
217	110	45	31.14		180	64	25.65
218	130	45	26.4		125	65	22.32
219	134	46	27.83		139	65	23.17
220	120	46	27.16		130	65	33.67
221	110	46	44.74		140	66	24.00

EK-3 (Devam) 423 Bayan ve 238 Erkek için Yüksek Kan Basıncı, Yaş ve
Beden Kitle indeksi Verileri

Kişi no	Yüksek Kan Basıncı	Yaş	Beden Kitle İndeksi		Yüksek Kan Basıncı	Yaş	Beden Kitle İndeksi
222	135	46	35.99		102	66	20.79
223	120	46	23.31		150	66	22.73
224	130	46	29.10		140	66	27.08
225	100	46	26.70		170	66	25.31
226	125	46	31.13		182	66	25.40
227	120	47	31.80		140	67	22.37
228	120	47	24.50		120	67	22.66
229	110	47	23.40		150	67	22.78
230	120	47	26.71		120	67	23.15
231	90	47	40.62		90	68	27.51
232	130	47	25.40		140	70	27.34
233	140	47	29.86		180	70	25.52
234	160	47	32.23		110	71	25.12
235	140	47	27.91		120	71	28.33
236	100	47	22.97		130	71	25.31
237	165	48	32.33		100	77	21.25
238	100	48	24.07		165	77	28.52
239	130	48	26.67				
240	140	48	20.40				
241	150	48	30.22				
242	150	48	33.29				
243	130	48	33.84				
244	140	48	19.10				
245	140	48	22.66				
246	148	48	36.36				
247	110	48	23.31				
248	120	48	33.76				
249	90	48	36.16				
250	100	48	41.43				
251	130	48	32.51				
252	105	48	32.28				
253	90	49	27.11				
254	125	49	35.72				
255	180	49	40.38				
256	100	49	39.58				
257	100	49	24.00				
258	120	49	41.62				

EK-3 (Devam) 423 Bayan ve 238 Erkek için Yüksek Kan Basıncı, Yaş ve
Beden Kitle indeksi Verileri

Kişi no	Yüksek Kan Basıncı	Yaş	Beden Kitle İndeksi	
259	150	49	32.87	
260	143	49	30.37	
261	130	49	38.32	
262	100	49	28.87	
263	130	49	28.48	
264	130	49	33.66	
265	100	50	29.62	
266	110	50	19.69	
267	140	50	28.30	
268	120	50	28.46	
269	123	50	36.01	
270	110	50	32.37	
271	120	50	36.05	
272	140	50	31.89	
273	110	50	26.88	
274	120	51	29.41	
275	152	51	49.84	
276	120	51	21.67	
277	124	51	37.28	
278	120	51	22.69	
279	154	51	30.41	
280	122	51	35.42	
281	140	51	23.53	
282	122	51	21.80	
283	180	52	27.32	
284	80	52	22.46	
285	120	52	24.97	
286	170	52	39.09	
287	170	52	41.02	
288	150	52	26.29	
289	180	52	24.84	
290	120	52	25.91	
291	110	52	28.51	
292	145	52	38.67	
293	154	52	23.70	
294	121	52	33.58	
295	180	52	30.70	
296	120	52	24.56	

EK-3 (Devam) 423 Bayan ve 238 Erkek için Yüksek Kan Basıncı, Yaş ve
Beden Kitle indeksi Verileri

Kişi no	Yüksek Kan Basıncı	Yaş	Beden Kitle İndeksi	
297	110	52	27.34	
298	140	53	30.4	
299	100	53	30.00	
300	90	53	28.99	
301	130	53	35.94	
302	140	53	26.12	
303	130	53	30.53	
304	100	53	37.04	
305	140	53	22.31	
306	120	53	35.67	
307	110	53	38.16	
308	110	53	31.56	
309	100	54	23.42	
310	190	54	37.09	
311	120	54	39.12	
312	150	54	35.02	
313	160	54	31.26	
314	130	54	32.77	
315	170	54	20.94	
316	113	54	35.69	
317	180	54	28.51	
318	107	54	24.84	
319	180	54	28.68	
320	130	55	27.62	
321	130	55	32.74	
322	140	55	24.38	
323	140	55	39.39	
324	171	55	25.44	
325	211	55	37.70	
326	120	55	24.84	
327	224	56	26.61	
328	90	56	27.37	
329	180	56	31.58	
330	224	56	25.72	
331	180	56	28.34	
332	157	56	28.24	
333	120	56	28.57	
334	133	56	24.54	
335	160	56	35.34	

EK-3 (Devam) 423 Bayan ve 238 Erkek için Yüksek Kan Basıncı, Yaş ve
Beden Kitle indeksi Verileri

Kişi no	Yüksek Kan Basıncı	Yaş	Beden Kitle İndeksi	
336	140	57	31.38	
337	140	57	38.70	
338	180	57	30.31	
339	164	57	26.78	
340	146	57	33.54	
341	120	57	36.34	
342	180	57	31.42	
343	160	57	30.65	
344	130	58	23.31	
345	114	58	22.32	
346	170	58	21.62	
347	120	58	31.47	
348	180	58	40.80	
349	120	58	23.77	
350	160	58	29.08	
351	90	58	33.66	
352	160	59	26.22	
353	90	59	23.44	
354	162	59	31.18	
355	160	59	30.33	
356	140	60	27.93	
357	163	60	29.04	
358	180	60	34.98	
359	110	60	27.67	
360	160	60	30.39	
361	161	60	25.69	
362	140	60	29.14	
363	170	60	29.49	
364	180	60	36.84	
365	120	60	30.94	
366	130	60	28.84	
367	140	61	30.09	
368	130	61	24.88	
369	100	61	28.25	
370	120	61	26.99	
371	130	61	26.68	
372	150	61	29.40	
373	130	61	25.13	
374	140	62	30.82	

EK-3 (Devam) 423 Bayan ve 238 Erkek için Yüksek Kan Basıncı, Yaş ve
Beden Kitle indeksi Verileri

Kişi no	Yüksek Kan Basıncı	Yaş	Beden Kitle İndeksi	
375	100	62	29.22	
376	165	62	25.20	
377	160	62	22.52	
378	110	62	29.76	
379	112	62	25.21	
380	130	62	27.82	
381	160	62	24.85	
382	100	62	17.54	
383	180	62	32.34	
384	110	63	31.43	
385	110	63	39.53	
386	130	63	24.11	
387	150	64	23.74	
388	120	64	20.84	
389	160	64	42.92	
390	130	64	24.84	
391	150	64	29.24	
392	156	65	39.81	
393	180	65	30.04	
394	180	65	32.00	
395	120	65	32.35	
396	170	66	27.55	
397	160	66	20.65	
398	170	66	39.11	
399	130	66	31.86	
400	172	66	30.82	
401	200	66	26.35	
402	140	67	35.16	
403	150	67	44.42	
404	200	68	30.61	
405	161	68	23.64	
406	150	69	27.81	
407	180	69	22.62	
408	100	69	34.57	
409	160	70	18.90	
410	173	70	26.83	
411	150	71	24.62	
412	200	72	27.80	

EK-3 (Devam) 423 Bayan ve 238 Erkek için Yüksek Kan Basıncı, Yaş ve
Beden Kitle indeksi Verileri

Kişi no	Yüksek Kan Basıncı	Yaş	Beden Kitle İndeksi	
413	130	72	29.71	
414	165	72	29.43	
415	110	73	22.53	
416	140	74	32.45	
417	130	76	29.93	
418	140	76	44.03	
419	170	77	27.47	
420	130	77	23.02	
421	165	81	27.26	
422	152	82	22.57	
423	110	92	21.33	

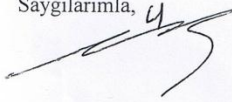
EK-4 Veriler İçin İzin Yazısı

2 Temmuz 2007

Sayın Leyla Yılmaz,

TUBİTAK tarafından desteklenen ve raporu 2003 yılında yayınlanan “Van İli Merkez İlçesi Kentsel Kesim Nüfusunun Sosyodemografik Özellikleri, Yaşam Kalitesi ve Sağlık Düzeyinin belirlenmesi Araştırması,” (Proje no. 101YO92) verilerinin bir bölümünün Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İstatistik Bölümünde yapmakta olduğunuz “İki Lineer Regresyon Modelinin Karşılaştırılmasında Eşanlı Güven Bantları” isimli yüksek lisans tez çalışmasında kullanılmasına izin verilmiştir.

Saygılarımla,

Proje ekibi adına,

Yard. Doç. Dr. Nüket Paksoy Erbaydar

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Yılmaz, Leyla
 Uyruğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri: 23.05.1983 Ankara
 Medeni hali : Bekar
 Telefon :0 (312) 381 07 89
 E-mail : leylayilmaz2305@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi/İstatistik Bölümü	2008
Lisans	Gazi Üniversitesi/İstatistik Bölümü	2005
Lisans	Anadolu Üniversitesi/İşletme Bölümü	2007
Lise	Ankara Fatih Sultan Mehmet Lisesi(YDA)	2001

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2006-2007	CE SİSTEM Uluslararası Belgelendirme Denetim Ltd. Şti	Planlama Sorumlusu
2007-	Milli Prodüktivite Merkezi	Bilişim Destek Sorumlusu

Yabancı Dil

İngilizce

Hobiler

Seyahat, yüzmek, müzik dinlemek